

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 3

Fırat Harun YILMAZ - Halenur YILMAZ

Kamu Politikalarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerindeki Etkisi:
Birleşik Krallık ve Fransa Örnekleri / The Impact of Public Policies on
Corporate Social Responsibility: Case Studies of the United Kingdom and
France

Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE - Alperen AKGÜL

Yerel Yönetim Stratejik Planlarında Kentsel Dirençliliğin Eksikliği: 6
Şubat Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen Kentler Üzerinden Bir
İnceleme / Lack of Urban Resilience in Local Government Strategic Plans: A
Study on 6 February Kahramanmaraş Earthquake Affected Cities

Didem KAFKAS - Sinan YALÇIN - Mustafa KÖROĞLU

Examining The Relationship Between Managers' Toxic Leadership
Behaviors and Employees' Organizational Commitment and
Organizational Happiness / Yöneticilerin Toksik Liderlik Davranışları ile
Çalışanların Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Mutlulukları Arasındaki İlişkinin
İncelenmesi

İbrahim ÇALIŞKAN - Metin ÖZKARAL

Agricultural Policies in Türkiye: A Study on Karabük Eflani District /
Türkiye'de Tarım Politikaları: Karabük Eflani İlçesi Üzerine Bir Araştırma

Nurcihan AKŞEHİRLİ

Vergiler ve Gelir Dağılımı Arasındaki Nedensellik İlişkisi / Causality
Between Taxes and Income Distribution

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

Y I L / YEAR: 2024 / C İ LT / VOL.: 5 / SAY I / NO: 3

**ULUSLARARASI
HAKEMLİ DERGİ**

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 3

ISSN: 2717-9729

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Adına Sahibi/Owner
Doç. Dr. Cenay Babaoğlu / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editörler/Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu - Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan - Doç. Dr. Onur Kulaç

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Arş. Gör. Gökberk Uray / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yabancı Dil Editörü/Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Dede

İletişim/Contact

kaypoddergi@gmail.com

E-posta/E-mail: kaypoddergi@gmail.com

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik / Electronic

Yapım/By Production

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya/ANKARA

Tasarım/Design: Pınar COŞGUN

E-posta/E-mail: bilgi@duspinari.com

Genel Ağ/Web: www.duspinari.com

e-yayın/e-publication

© Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Resmi görüşü yansıtmaz.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Yılda 3 (üç) sayı yayımlanır.

Uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergi İndeksleri/Indexes

Dergimize gönderilen makaleler benzerlik analizi programları yoluyla intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO:3

Editör Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Shui Yan Tang, University of Southern California, ABD
Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya
Prof. Dr. John Duffy, University of Alaska, ABD
Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan
Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada
Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan
Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan
Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Dr. Athanasios Podaras, Technical University of Liberec, Çekya
Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya
Dr. Veronika Linhartova, Ambis University, Çekya
Dr. Bo Li, Huaiyin Institute of Technolog
-

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan
Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya
Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere
Prof. Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam
Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya
Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya
Dr. Lucie Sobotkova, University of Pardubice, Çekya
Dr. David de Gennaro, Italian National School of Administration, İtalya
Dr. Cecep Mustafa, University of Stirling, Birleşik Krallık
Dr. Baasanjav Ganbaatar, National University of Mongolia, Moğolistan

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

- Doç. Dr. Aziz Belli – Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Bakko Mehmet Bozaslan – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Bora Öçal – Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Emrah Firidin - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan Gökhan Gündoğdu – Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Alpin Gülşen - Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Doç. Dr. Nazlı Nalcı Arıbaş – İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Suna Ersavaş Kavanoz – Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin Taşpınar - Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adnan Karataş – Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Alanlı – Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Bilal Göde – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Veysel Erol – İskenderun Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kamu Politikalarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerindeki Etkisi: Birleşik Krallık ve Fransa Örnekleri

The Impact of Public Policies on Corporate Social Responsibility: Case Studies of the United Kingdom and France303

Fırat Harun YILMAZ - Halenur YILMAZ

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yerel Yönetim Stratejik Planlarında Kentsel Dirençliliğin Eksikliği: 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen Kentler Üzerinden Bir İnceleme

Lack of Urban Resilience in Local Government Strategic Plans: A Study on 6 February Kahramanmaraş Earthquake Affected Cities...330

Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE - Alperen AKGÜL

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Examining The Relationship Between Managers' Toxic Leadership Behaviors and Employees' Organizational Commitment and Organizational Happiness

Yöneticilerin Toksik Liderlik Davranışları ile Çalışanların Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Mutlulukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi..... 349

Didem KAFKAS - Sinan YALÇIN - Mustafa KÖROĞLU

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Agricultural Policies in Türkiye: A Study on Karabük Eflani District

Türkiye’de Tarım Politikaları: Karabük Eflani İlçesi Üzerine Bir Araştırma 376

İbrahim ÇALIŞKAN - Metin ÖZKARAL

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Vergiler ve Gelir Dağılımı Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Causality Between Taxes and Income Distribution.....401

Nurcihan AKŞEHİRLİ

KAMU POLİTİKALARININ KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİRLEŞİK KRALLIK VE FRANSA ÖRNEKLERİ

The Impact of Public Policies on Corporate Social Responsibility: Case Studies of the United Kingdom and France

Fırat Harun YILMAZ* - Halenur YILMAZ**

Öz

Bu çalışma, Birleşik Krallık ve Fransa'da kamu politikalarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) üzerindeki etkisini incelemekte ve hükümetin KSS uygulamalarını ve raporlamasını şekillendirmedeki rolüne odaklanmaktadır. KSS, yasal yükümlülüklerin ötesine geçen, çevresel, etik ve sosyal sorumlulukları kapsayan çok boyutlu bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada, hükümet raporları, KSS politika belgeleri ve akademik çalışmalardan elde edilen ikincil veriler kullanılarak değerlendirme yapılmaktadır. Birleşik Krallık piyasa odaklı ve gönüllü bir yaklaşım sergilerken, Fransa daha devlet merkezli bir düzenleyici model izlemektedir. Farklı idari geleneklere rağmen, her iki ülkenin de şeffaflık, sürdürülebilirlik ve kurumsal hesap verebilirliğe bağlılığı söz konusudur. İki ülkenin politika süreçlerinin uluslararası düzenlemeler ile Avrupa Birliği'nin etkisinde olduğu görülmektedir. Bulgular, kamu politikalarının KSS'nin özellikle raporlama sürecinde etkin olduğunu göstermektedir. Çalışma, sürdürülebilirlik ve hesap verebilirlik için hem kurumsal hem de toplumsal bir araç olarak KSS'nin kamu politikasına entegre edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Çalışmada Birleşik Krallık ve Fransa'da KSS'yi şekillendiren kamu politikası sürecinin diğer ülkeler için iyi uygulama örneği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Birleşik Krallık, Fransa

ABSTRACT

This study examines the impact of public policies on Corporate Social Responsibility (CSR) in the United Kingdom and France, focusing on the role of governments in shaping CSR practices and reporting. CSR is defined as a multidimensional approach that goes beyond legal obligations, encompassing environmental, ethical, and social responsibilities. The study evaluates secondary data obtained from government reports, CSR policy documents, and academic studies. The United Kingdom adopts a market-oriented and voluntary approach, whereas France follows a more state-centered regulatory model. Despite differing administrative traditions, both countries are committed to transparency, sustainability, and corporate accountability. It is observed that the policy processes in both countries are influenced by international regulations and the European Union. The findings indicate that public policies are particularly effective in the CSR reporting process. The study highlights the importance of integrating CSR into public policy as both a corporate and societal tool for sustainability and accountability. It concludes that the public policy processes shaping CSR in the United Kingdom and France serve as good practices for other countries.

Keywords: Public Policy, Corporate Social Responsibility, United Kingdom, France

*Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, firatyilmaz@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2838-5400
**Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İşletme Bölümü, halenuryilmaz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1219-9622

1.GİRİŞ

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), işletmelerin yalnızca hissedarlarının çıkarlarına hizmet etmenin ötesinde toplumun diğer kesimlerine ve çevreye olan etkilerini dikkate alarak faaliyetlerini sürdürmesi gerektiği anlayışına dayanmaktadır (Jiang, 2020). KSS, sosyal, çevresel ve etik boyutları kapsayan çok boyutlu bir yaklaşımdır ve işletmelerin sorumluluklarını, yalnızca hukuki zorunlulukların ötesinde, toplum ve çevreye karşı olan etik yükümlülüklerini de kapsayacak şekilde genişletmeyi amaçlamaktadır (Dahlsrud, 2008). Günümüzde KSS, ekonomik kalkınma, çevre koruma, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi çeşitli boyutlar üzerinden şekillenmekte ve işletmelerin toplum içindeki rollerini yeniden tanımlamalarını sağlamaktadır (Rahman, 2011).

KSS kavramı özel sektör temellidir ve uygulamalar büyük oranda işletmelerin gönüllü girişimleri sonucunda yaygınlaşmaktadır. Son yıllarda kamusal aktörlerin, işletmelerin KSS uygulamalarını teşvik etme ve destekleme konusundaki rolleri, özellikle Avrupa ülkelerinde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir (Albareda vd., 2007). Hükümetler, işletmelerin çevresel ve sosyal etkilerini yönetmelerini sağlamak üzere KSS politikaları geliştirmekte, bu alandaki düzenlemelerin etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır (European Commission, 2011). Bu bağlamda KSS, yalnızca işletmelerin etik sorumluluklarını yerine getirme aracı değil, aynı zamanda kamu politikalarıyla da desteklenen bir dönüşüm aracı olarak öne çıkmıştır (Steurer, 2010).

Araştırmanın temel problemi, kamu politikalarının KSS'yi nasıl şekillendirdiğidir. Bu çalışma, KSS uygulama ve raporlama süreçlerini özel sektör açısından değil, kamu sektörü açısından ele almaktadır. Çalışmada Birleşik Krallık ve Fransa'daki kamu politikalarının KSS üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. KSS'nin kamu politikası ile ilişkisi ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına göre farklılık göstermektedir. Birleşik Krallık liberal piyasa ekonomisinin etkisiyle KSS'yi gönüllülük temelli bir yaklaşım çerçevesinde ele alırken Fransa'da hükümet merkezi konumdaki düzenleyici aktördür. Bu kapsamda seçilen örneklerin iki farklı KSS kamu politikası yaklaşımını yansıttığı düşünülmektedir. Her iki ülkede yapılan incelemelerde, diğer ülkeler için örnek teşkil edebilecek önemli unsurların bulunduğu değerlendirilmektedir.

Araştırmalar kamu politikası çerçevesinde ülkelerin farklı uygulamalarını incelemiştir. Örneğin Steurer vd. (2012) Avrupa genelinde KSS kamu politikasını incelemiştir. Çalışmalarda İtalya ve Birleşik Krallık (Albareda vd., 2006), İtalya, Norveç ve Birleşik Krallık (Albareda vd., 2008), Fransa (Antal ve Sobczak, 2007; Chauvey vd., 2015), Fransa ve Hollanda (Wolniak ve Habek, 2013), Fransa ve Hollanda (Sobczak ve Coelho, 2010) örneklerinde kamu politikasında hükümetin rolü değerlendirilmektedir. Knudsen (2018) Birleşik Krallık ve ABD

üzerinden hükümetlerin uluslararası KSS politikalarına etkisini incelemektedir. KSS'nin özel sektör boyutu yoğun şekilde çalışılmaktadır. Ancak kamu politikalarının bu süreçteki rolüne yönelik yeterli odaklanmanın olmadığı gözlemlenmektedir. Özellikle, farklı yönetim geleneklerine sahip ülkelerin KSS politikalarının nasıl biçimlendiğine dair çalışma sayısı sınırlıdır. Bu çalışma farklı idari geleneğe sahip iki ülkeyi değerlendirerek KSS'nin kamu politikaları ile olan ilişkisini ve bu politikaların etkinliğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Birleşik Krallık ve Fransa'nın KSS politikalarının tarihsel gelişimi, mevcut uygulamaları ve bu politikaların etkinliği ikincil verilerden yararlanılarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda kamu politikalarının KSS üzerindeki düzenleyici rolü vurgulanarak, gelecekteki KSS politikaları ve uygulamaları için çıkarımlar sunulmaktadır.

2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KAMU POLİTİKASI: TEORİK ÇERÇEVE

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramı, işletmelerin yalnızca hissedarlarının kârlılığını artırmanın ötesinde, toplumun diğer alanlarına ne ölçüde ilgi gösterebileceği veya göstermesi gerektiği sorusuna dayanmaktadır. KSS'nin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda birçok farklı tanım yapılmış olmakla birlikte, üzerinde uzlaşılan tek bir tanım bulunmamaktadır (Jiang, 2020, s. 28). Çok boyutlu bir kavram olarak kabul edilen KSS'ye ilişkin modern tartışmalar (Wirba, 2024), İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşmıştır. KSS, 1980'lerde paydaş yönetimi, 1990'larda ekonomik, etik, yasal ve hayırseverlik boyutlarını içeren KSS piramidi (Carroll, 1991), daha sonraki süreçte ise gezegen, kâr ve insanlar için üçlü bilanço (TBL) çerçevesinde değerlendirilmiştir (Elkington, 1997; Jiang, 2020). Günümüzde KSS, farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Bu boyutlar arasında ekonomik kalkınma, etik uygulamalar, çevre koruma, katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik, sorumlu davranış, ahlaki yükümlülükler ve kurumsal duyarlılık yer almaktadır (Rahman, 2011, s. 166).

KSS'ye yönelik temel çatışma, işletmelerin tek ahlaki görevinin hissedarların finansal çıkarlarına hizmet etmek olduğunu savunan hissedar önceliği teorisi (Rhee, 2017) ile işletmelerin kurumsal faaliyetlerinden etkilenen farklı paydaşlara karşı daha geniş bir sosyal sorumluluğu olduğunu savunan paydaş teorisi (Parmar vd., 2010) arasındadır. Bu bağlamda, KSS kapsamında işletmelerin yükümlülüklerinin sınırları tartışılmaktadır (Berger-Walliser ve Scott, 2018, s. 174). Frederick vd., (1992), günümüzde işletmelerin

yalnızca kâr elde etmeyi hedeflemenin ötesine geçerek, faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkileri konusunda hesap verebilir olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, Dahlsrud (2008), KSS'yi çevresel, sosyal, ekonomik, paydaş ve gönüllülük boyutlarıyla şekillenen sosyal bir kavram olarak tanımlamaktadır. Bu boyutlar, işletmelerin toplum ve çevre üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır. KSS, paydaş katılımı ve etik uygulamalar aracılığıyla yasal yükümlülüklerin ötesine geçen eylemleri kapsamaktadır (Aguinis ve Glavas, 2012).

Dünya Bankası, KSS'yi bir işletmenin çalışanları, aileleri, yerel topluluk ve geniş çerçevede toplum ile çalışarak yaşam kalitesini artırmak ve sürdürülebilir ekonomik gelişmeye katkı sağlama taahhüdü olarak tanımlamaktadır. Avrupa Komisyonu ise bu kavramı, girişimlerin toplum üzerindeki etkilerine yönelik sorumluluğu olarak ele almaktadır. Komisyon, yürürlükteki mevzuata ve sosyal aktörler arasındaki sözleşmelere saygının, bu sorumluluğun yerine getirilmesi için bir ön koşul olduğunu vurgulamaktadır. Bu tanıma göre, KSS kapsamındaki girişimler sosyal, çevresel, etik, müşteri kayguları ve insan haklarını işletme süreçlerine dâhil etmelidir. Burada amaç, topluma yönelik olumsuz etkilerin azaltılması ve paydaşlar için ortak bir değer yaratılmasıdır (European Commission, 2011, s. 6; Popescu ve Popescu, 2019).

Bénabou ve Tirole (2010), KSS'nin temelini, toplumsal çıkarlar için kârdan feragat etmek olarak tanımlamaktadır. Bu fedakârlık için işletmelerin gönüllülük esasına dayalı olarak yasal ve sözleşmesel yükümlülüklerin ötesine geçmesi gerekmektedir. KSS, çalışan dostu olma, çevre dostu olma, etik kurallara bağlılık ve işletmenin bulunduğu yerel topluluğa saygılı olma gibi çeşitli politikaları kapsamaktadır. Bir başka tanıma göre KSS, paydaşların beklentileri ile sosyal, ekonomik ve çevresel performansı dikkate alan, bağlama özgü kurumsal eylem ve politikalar (Aguinis, 2011). Fatima ve Elbanna (2023), KSS'yi işletmelerin KSS değerlerini sürdürülebilir kılmak, farkındalığı artırmak ve KSS stratejilerini hem kurum içinde hem de dışında yaygınlaştırmak amacıyla attıkları çok boyutlu ve çok seviyeli adımlar olarak tanımlamaktadır. KSS uygulamaları, paydaşların kaygılarını giderirken toplumsal refaha katkı sağlamaktadır. KSS, işletmelerin yasal yükümlülüklerinin ötesinde kuruluşlarını farklılaştırma stratejisi olarak da görülmektedir. Buna göre kavram, işletmelerin paydaşlar, toplum ve çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz dışsallıkları sorumlu bir şekilde yönetmelerine odaklanan bir yönetim felsefesi olarak değerlendirilmektedir (Licandro vd., 2023).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), işletmelerin faaliyetlerinin sosyal, çevresel ve etik etkilerini göz önünde bulundurarak topluma karşı sorumluluk alması gerektiği ilkesine dayanmaktadır. KSS'nin temel amacı, işletmelerin topluma olumlu katkılarda bulunması, çevresel zararları en aza indirmesi ve paydaşlarına karşı sorumlu davranışlar sergilemesidir. Bu süreç, ekonomik kalkınma, etik uygulamalar, çevre koruma, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi boyutlar üzerinden şekillenmektedir. Genel olarak KSS, işletmelerin etik uygulamaları, sosyal, çevresel ve ekonomik meseleleri gönüllü olarak faaliyetlerinde dikkate aldığı, toplumun geneli de dahil olmak üzere çeşitli paydaşların ihtiyaç ve beklentilerini ele aldığı bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

KSS raporlaması, bir işletmenin sosyal, çevresel ve ekonomik eylemlerini ve performansını belgeleme ve açıklama uygulamasıdır. Bu raporlama, işletmenin paydaş beklentilerini yönetirken sürdürülebilir gelişmeye katkıda bulunma taahhüdünü yansıtmaktadır (Olanipekun vd., 2021, s. 425). KSS raporlaması, paydaşların bir işletmenin iklim değişikliği, kaynak tüketimi ve sosyal refah gibi konulara yönelik katkılarını değerlendirmelerine olanak tanıyan bir şeffaflık aracıdır. Aynı zamanda, KSS raporlaması, ticari hesap verebilirliğin kritik bir bileşeni olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Bu süreçte, işletmeler gönüllü olarak KSS raporları hazırlayarak paydaşların çevresel ve sosyal sorumluluk taleplerini karşılamaktadır (Fortanier vd., 2011, s. 666). KSS raporlama araçları, raporlama süreçlerinde farklı amaçlara hizmet eden çerçeveler, standartlar ve derecelendirme indeksleri olarak tanımlanabilir (Olanipekun vd., 2021).

KSS raporlaması, sürdürülebilirlik raporlaması, finansal olmayan raporlama ve iklim değişikliği raporlaması gibi farklı türlerde ele alınmaktadır. KSS çerçeveleri, işletmelerin sosyal ve çevresel faaliyetlerini raporlarken kullanabilecekleri ilgili rehber ve ilkeleri sağlamaktadır. Bu alandaki en yaygın kabul gören araç, Küresel Raporlama İnisyatifi (GRI) G3 standartlarıdır. Bunun dışında AccountAbility'nin AA1000 standart serileri, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) ve İlerleme Raporu (COP) ilkeleri öne çıkmaktadır. Örneğin, AA1000 sürdürülebilirlik güvencesi için ilkelere odaklanarak, paydaş katılımı ve hesap verebilirlik çerçevesinde kuruluşların KSS raporlarının güvenilirliğini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC), işletmeleri strateji ve faaliyetlerini insan hakları, çalışma standartları, çevre koruma ve yolsuzlukla mücadele alanlarındaki evrensel olarak kabul görmüş on ilke ile uyumlu hale getirmeye teşvik etmektedir. Diğer bir standart olan ISO 26000, işletme uygulamalarına sosyal sorumluluk entegrasyonu için rehberlik sağlamaktadır. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (DJSI) ve FTSE4Good Endeksi ise KSS raporlaması kapsamında indeks örnekleridir (Fortanier vd., 2011, s. 669; Lal vd., 2022; Olanipekun vd., 2021; Tschopp ve Huefner, 2015; Tschopp ve Nastanski, 2014).

Çeşitli araç ve çerçevelerin geliştirilmesine rağmen, KSS raporlamasında çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukların başında, işletmelerin KSS faaliyetlerini raporlama şekillerindeki farklılıklara yol açan standardizasyon eksikliği gelmektedir. Bu durum, karşılaştırılabilirliğin önünde bir engel teşkil etmekte ve paydaşların işletmelerin eylemlerinin gerçek etkisini değerlendirmesini zorlaştırmaktadır (Bouton vd., 2011, s. 188). Bir diğer zorluk ise, firmaların KSS raporlamasını sosyal ve çevresel sonuçları iyileştirmeye yönelik gerçek bir çabadan ziyade bir pazarlama aracı olarak kullanma eğilimi olan “yeşil göz boyama” faaliyetidir (Fortanier vd., 2011, s. 667).

Kamu politikaları, temelde hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği şey olarak tanımlanmaktadır (Dye, 1987). Pal (2014) kamu politikasını benzer şekilde, kamusal aktörler tarafından belirli bir sorunu veya birbiri ile ilişkili bir dizi sorunu ele almak için seçilen eylem veya eylemsizlik süreci olarak tanımlamaktadır. Toplumsal sorunları çözüme ve halkın isteklerine yanıt vermeyi hedefleyen kamu politikası, belirli bir soruna ilişkin aktör veya aktörlerin yürüttüğü faaliyetler bütünü veya hareketsiz kalma sürecidir (Yıldız ve Sobacı, 2015, s. 17-19). Kamu politikaları, yalnızca tek bir karar veya uygulamadan ibaret olmayıp, çok yönlü bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bu süreç, belirli bir amaca ulaşmak için alınan kararlar ve uygulamaların bütünüdür. Kamu politikaları genellikle bağlayıcı, zorlayıcı ve kısıtlayıcı özellikler taşır; bu da toplumun tüm kesimlerini, sürece dâhil olsun veya olmasın, doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Kamu politikaları, hükümetin yanında özel sektör, sivil toplum ve bireylerin de dâhil olduğu çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kamu politikaları, kapsayıcı bir nitelik taşır ve farklı çıkar gruplarını dikkate alır (Babaoğlu, 2017, s. 513).

KSS uygulamaları ve raporlama süreçleri, genel kabul gördüğü şekliyle gönüllülük temelli ve işletme odaklıdır. Ancak, son yıllarda kamusal aktörler ve sivil toplum kuruluşları da KSS açısından öne çıkmıştır. Zadek (2001), özel sektörün toplumdaki rolünün, çağımızın en önemli ve tartışmalı kamu politikası meselelerinden biri olduğunu ifade etmektedir. KSS, yalnızca özel sektörde benimsenmekle kalmayıp, birçok devlet ve sivil toplum kuruluşu tarafından da yaygın olarak benimsenmektedir (Jiang, 2020, s. 28). Steurer (2010, s. 50-51), kamu politikası açısından hükümetlerin KSS'ye olan ilgisini beş değişkenle açıklamaktadır. İlk olarak, kamusal aktörler, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma gibi politika hedeflerine gönüllülük esasıyla ulaşmasını amaçlamaktadır. Ulusal düzeyde politika yapıcılar, her sektörün kendi alanını düzenlemesini bir avantaj olarak görmektedir. Ayrıca, KSS uygulamaları insani gelişim gibi yumuşak dış politika hedeflerine ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Haufler, 2013, s. 29).

İkinci olarak, KSS politikaları, yeni düzenlemelerin siyasi olarak istenmediği veya uygulanabilir olmadığı durumlarda katı yasal düzenlemeler için tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Yumuşak hukuki düzenlemeler, çıkar grupları tarafından daha az direnişle karşılanabilmektedir. Üçüncü olarak, hükümetler geleneksel sosyal ve çevresel düzenlemeleri olumsuz olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle, KSS'nin tanımlanmasında daha aktif bir rol oynamaya ve bağlayıcı olmayan uygulamaları teşvik etmeye çalışmaktadırlar. Dördüncü olarak, KSS'ye ilişkin politikaların “yumuşak” olması, hiyerarşik olmaktan ziyade daha çok ağ benzeri ve birlikte düzenleme biçimindeki yönetim süreçleriyle örtüşmektedir. Son olarak, KSS, özel sektörde farklı aktörlerle olan ilişkileri yönetmeyi de içerdiği için, özel sektör, kamu sektörü ve sivil toplum aktörlerinin ilişkilerini yeniden şekillendirmektedir (Steurer, 2010, s. 51).

KSS'nin şekillenmesinde kamusal aktörlerin rolünün tartışılmaya başlanması, 1990'lı yılların sonlarına doğru olmuştur. Yayınlanan çalışmaların büyük bir kısmı, işletmelerin faaliyetleri sonrasında ortaya çıkan sosyal ve çevresel sorunlara bir yanıt olarak, hükümetlerin KSS'yi teşvik etmek için harekete geçme ihtiyacını vurgulamıştır. İlerleyen süreçte, kamusal aktörlerin rolünü öne çıkaran çalışmaların sayısı artmıştır (Beare vd., 2014, s. 338). Avrupa Komisyonu, KSS tanımını “işletmelerin gönüllülük esasına dayalı olarak benimsediği sosyal ve çevresel faaliyetler” yerine, “işletmelerin toplum üzerindeki etkilerinden sorumlu olması” şeklinde değiştirmiştir. Bu durum, kamu politikasının KSS'ye yönelik düzenlemeler içinde yer aldığı kabul edildiği anlamına gelmektedir (Steurer, 2010). KSS'ye yönelik farklı politika araçları sınıflandırmaları mevcuttur (Beare vd., 2014). Örneğin, Steurer (2010, s. 51) bu araçları bilgi temelli, ekonomik ve yasal araçlar olarak sınıflandırmaktadır. Bilgi temelli araçlar, bilgi aktarımı ve ahlaki ikna yoluyla davranış değişikliği sağlamayı hedeflemekte ve kampanyalar, eğitimler gibi faaliyetleri içermektedir. Ekonomik araçlar (havuç), finansal teşvikler ve pazar dinamikleriyle davranışları etkilemeyi amaçlamaktadır. Vergiler ve sübvansiyonlar bunun örnekleridir. Yasal araçlar (sopa), devletin otoritesiyle istenen davranışları zorunlu kılar; bu araçlar arasında kanunlar ve düzenlemeler yer alır. Benzer şekilde Sarkar (2008), sınıflandırmayı ekonomik araçlar (vergiler, sübvansiyonlar), yasal düzenlemeler (emisyon standartları, izinler) ve gönüllü girişimler (bilgilendirme ve raporlama programları) olarak yapmaktadır.

Tablo 1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Yönelik Kamu Politikaları

Hükümetin Rolü	Örnek Düzenlemeler
Zorlayıcı	Minimum standartların tanımlanması, zorunlu raporlama, komuta-kontrol düzenlemesi, yasal ve ekonomik cezalar, işletme yasaları, emeklilik fonları için düzenlemeler, borsa düzenlemeleri, KSS raporlamasına ilişkin yasalar, uyumsuzluk için cezalar
Yumuşak Hukuk Koyucu	Kurumsal yönetim kodları, davranış kuralları, uluslararası ilkelerin uygulanması, KSS raporlaması için kılavuzlar, hayırseverlik faaliyetleri için vergi muafiyetleri, KSS unsurlarını kamu ihale prosedürleriyle ilişkilendirme
Kolaylaştırıcı	Gönüllü ürün etiketleme programları, işletme yönetim sistemleri ve raporlaması için ölçütler ve kılavuzlar, olanak sağlayan mevzuat, finansman desteği, teşvikler oluşturma, farkındalık yaratma, sosyal sorumluluk sahibi yatırımları kolaylaştırma, bilgiye erişim.
Farkındalık Arttırıcı	Ödül programları, bilgi platformları, kampanyalar, eğitim ve kapasite geliştirme önlemleri, kamu kurumlarına yapılan ödemelerin açıklanması, düşük performans gösterenlerin adının açıklanması, etiketleme, araç setleri kamu alımları
Ortak	Çok paydaşlı katılım, kamu-özel ortaklıkları, ortak eylem çabaları, yuvarlak masa toplantıları, KÖİ'lerin teşviki, KSS platformları, kaynakların birleştirilmesi.

Tabloda KSS uygulamaları ve raporlamasına yönelik kamu politika yaklaşımları ile bu politikaların sınıflandırılması yer almaktadır. Kamu sektörünün KSS'nin teşvikindeki ilk rolü, politika yapımcıların izin verdiği veya yasakladığı hususlarla ilgilidir. Zorlayıcı rolünde kamusal aktörler, işletmelerin nasıl çalışması gerektiğine ilişkin düzenleyici bir rol üstlenmektedir (Almatrooshi vd., 2018, s. 1109). Hükümetler, “zorlayıcı” rollerinde yasal çerçeve içerisinde işletme faaliyetleri için asgari standartları belirlemektedir (Fox vd., 2002, s. 3). Bu rolde, kamu politikalarının çerçevesi yasalar, düzenlemeler ve cezalarla belirlenmektedir (Ward, 2004, s. 5). KSS'yi teşvik etmek amacıyla yapılan yumuşak hukuk müdahaleleri ise düzenleyici nitelikte olmayan, esnek müdahalelerdir. Yumuşak hukuk politikalarına örnek olarak BM Küresel İlkeler Sözleşmesi ve OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi gibi evrensel ilkelerin teşviki, kamu alım süreçlerine kurumsal sorumluluk kriterlerinin dahil edilmesi ve KSS konusunda ulusal bir eylem planı hazırlanması gösterilebilir. Zorunlu araçlardan farklı olarak, uzun ve yoğun müzakere süreçleri gerektirmeyen yumuşak hukuk araçları, çeşitli politika alanlarına kolayca uyarlanabilen esnek bir yaklaşım sağlamaktadır. Farkındalık artırıcı araçlar ise hükümetlerin KSS kavramını yaymaları ve işletmelerin bu yaklaşımı benimsemelerini teşvik etmek için kritik bir araçtır. Bu rolde kamusal aktörler, KSS alanında ortak bir anlayış oluşturmayı amaçlamaktadır (Peters ve Röß, 2010, s. 17). “Ortaklık” kavramı, KSS gündeminin temel unsurlarından biridir. Stratejik ortaklıklar, kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplumun becerilerini ve katkılarını bir araya getirerek karmaşık sosyal ve çevresel sorunların çözümüne yardımcı olabilir. Kamu sektörü, bu ortaklık rolünde katılımcı, düzenleyici veya kolaylaştırıcı olarak görev alabilir (Fox vd., 2002, s. 5).

Tabloda yer alan kamu politikası rol sınıflandırması, KSS uygulamalarına ilişkin genel bir çerçeve sunmaktadır. KSS uygulamaları, buldukları ülkenin sosyal, ekonomik, idari yapısına göre değişkenlik göstermektedir. Bir ülkede iş dünyasının sorumluluğu olarak kabul edilen bir konu, başka bir ülkede hükümetin, toplumun veya bireylerin sorumluluğu olarak değerlendirilebilir. Bu durum, ABD ve Batı Avrupa gibi birbirine oldukça benzer ülkeler arasında dahi gözlemlenebilmektedir

(Moon, 2007, s. 298). KSS'nin politik önemi, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir ve zaman içinde değişebilir. Bazı ülkeler ve aktörler, KSS'yi hala neo-liberal yaklaşımlar doğrultusunda ele alırken, birçok başka ülke KSS'yi; işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümetlerin güçlerini iş birliği içinde veya bazen çatışmalı bir şekilde test ettiği ortak düzenleyici yapılar olarak tanımlamaktadır (Steurer, 2010, s. 66). Her ülkenin KSS yaklaşımı, politik ve kurumsal yapılar, politik süreçler ve tarzlar, sosyal yapı, gönüllü yaklaşıma verilen önem veya devlet denetiminin kabulü, işletmelerin rolüne dair yerel ve ulusal perspektifler, STK'ların ve sivil derneklerin toplumdaki yeri, eğitim sisteminin türü ve aktardığı değerler, liderlerden beklenenler ve tarihsel gelenekler gibi farklı unsurları içermektedir (Roome, 2005). Bu nedenle, Albareda vd. (2007), ülkelerin ulusal KSS politikalarını incelerken; hükümet kurumlarının KSS politikalarına olan katkıları, uluslararası anlaşmalara ve düzenlemelere verilen destek, farklı formdaki düzenlemeler, KSS örgütsel yapısının merkezi/merkezi olmayan veya yatay/ sektörel olması, çoklu paydaş yaklaşımı, yeni kurumların oluşturulması, süreçteki aktörler, sosyoekonomik, politik ve kültürel bağlam ile idari gelenek değişkenlerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma KSS uygulamaları çerçevesinde kamu politikalarını Birleşik Krallık ve Fransa örnekleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada ikincil kaynaklardan veri analizi yapılmıştır. İkincil kaynak olarak hükümet raporları, hükümet siteleri, akademik veri tabanları KSS politika belgeleri, akademik araştırmalardan yararlanılmıştır. Metodoloji seçiminin gerekçesi, çalışmanın bu ülkelerdeki KSS politikalarının tarihsel gelişimini ve mevcut uygulamalarını anlamaya; bağlamsal ve düzenleyici çerçevelere dayalı karşılaştırmalar yapmaya odaklanmasına dayanmaktadır. İkincil veri kullanımı, kapsamlı KSS politikaları ve raporlarının mevcut olması ve bu verilerin kamu politikalarının analizine uygun nitelikte olması nedeniyle tercih edilmiştir (Saunders vd., 2023).

Çalışmanın ilk örneklemleri Anglo-Sakson idari geleneğine sahip Birleşik Krallık'tır. KPMG (2022) tarafından yapılan sürdürülebilirlik raporlaması ülkeler sıralamasında ilk sırada Birleşik Krallık yer almaktadır. En büyük 100 işletmenin çevresel, sosyal ve yönetim risklerinin raporlamasında ülke işletmeleri ilk sırada yer almaktadır. Yine en yüksek düzeyde karbon hedefinin raporlaması Birleşik Krallıktadır. İkinci örneklem Kıta Avrupası idari geleneğinden Fransa'dır. Fransa çevresel raporlama kapsamında %81 ile beşinci sırada, sosyal raporlama kapsamında %81 ile üçüncü sıradadır. Bu iki ülkenin seçilmesinin temel sebebi, KSS politikalarının gelişimi açısından birbirinden farklı iki model sunmalarıdır. Birleşik Krallık'ta piyasa temelli ve gönüllülük esaslı bir yapı varken, Fransa'da devletin düzenleyici rolü öne çıkmaktadır. Ülkelerdeki KSS politika tasarımı, uygulaması ve sonuçlarıyla ilgili temel unsurları belirlemek amacıyla ikincil veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada hükümetlerin KSS'yi şekillendirmedeki rolüne ilişkin bilgiler sunularak bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalar için bir temel oluşturulmaktadır.

4. BİRLEŞİK KRALLIK'TA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAMU POLİTİKASI

Birleşik Krallık, KSS'yi kamu politikalarına dahil etmede öncü ülkelerden biridir. Hükümetin KSS politikalarına katılımı, işsizlik ve hastalığa yönelik bildirim yükümlülüğü getiren 1911 tarihli Ulusal Sigorta Kanunu'na kadar dayanmaktadır (Cook, 2003'ten aktaran Chijoke-Mgbame, 2021, s. 413). 1970'li yıllarda ise eşit ücret, iş sağlığı ve güvenliği, cinsiyet ayrımcılığı ve ırk ilişkilerine yönelik yasalar çıkarılmıştır (Idowu ve Towler, 2004, s. 421). Ancak bu dönemde, siyasi zayıflık ve ekonomik durgunluk nedeniyle KSS uygulamaları yaygınlaşmamıştır. İşçi Partisi'nin o dönemdeki yetersizliği sorgulanmış ve 1983 sonrası iktidara gelen Muhafazakar Parti, KSS de dahil olmak üzere devletin düzenleyici rolünü sınırlandırmıştır. Bir süre sonra artan işsizlik ve sosyal huzursuzluklar karşısında, hükümet bu krizlere çözüm bulmak amacıyla KSS alanında düzenlemeler yapma ihtiyacı hissetmiş ve büyük işletmelerden daha fazla sorumluluk almasını talep etmiştir (Albareda vd., 2006, s. 392; Moon, 2004, s. 1; Vertigans, 2015, s. 43).

Kamu politikası olarak KSS, Başbakan Tony Blair'in 1999 yılında sorumlu işletme uygulamalarını teşvik eden "A New Vision for Business" programı ile belirgin hale gelmiştir. 2000 yılında ise Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (DTI) bünyesinde bir alt bakanlık olarak KSS Bakanlığı kurulmuştur (Aaronson, 2003, s. 313; Vertigans, 2015, s. 47). Daha sonra bu birim, İş Dünyası, Enerji ve Kurumsal Sorumluluk Bakanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu bakanlıktaki görevli bakan, KSS politika alanından sorumlu olan alt düzey bir bakandır ve yetkileri kabineye bağlı üst düzey bakanların yetkilerinden daha sınırlıdır. KSS'ye ilişkin bakanlık, işletmelerin çevresel ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri ve etik ticari uygulamaları teşvik etmeleri konusunda politika geliştirmeyi ve yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Denetim ve standartların geliştirilmesi de bu bakanlığın sorumluluk alanına girmektedir (HM Government, t.y.).

Ülkede 2000-2010 yılları arasında yedi KSS bakanı görev yapmış ve bakanlığın konumu üç kez değiştirilmiştir. Brown ve Knudsen (2012), bu dönemde var olan yapının bütüncül ve kararlı bir kamu politikasından uzak olduğunu belirtmektedir. Zamanla, sistemli bir kurum haline gelen bakanlığın odak alanı, bölgesel gelişme ve yerel istihdamdan uluslararası rekabet ve tanınırlığa evrilmiştir (Brown ve Knudsen, 2012, s. 15; Vertigans, 2015, s. 47). Birleşik Krallık KSS politikasını etkileyen bir diğer faktör, Brexit sürecine kadar olan dönemde Avrupa Birliği üyeliğidir. Kamu politikaları, AB'nin 2011 KSS Stratejisi gibi gelişmelerden etkilenmiştir (Vertigans, 2015, s. 39). AB, üye ülkeler için daha yüksek KSS standartları ve taahhütlerini teşvik etmektedir (Vertigans, 2015, s. 49).

Birleşik Krallık'ta KSS, alternatif kavramlar ile ele alınmaktadır. Kamu politikası geliştirilme sürecinde, zamanla KSS kavramı yerine "kurumsal sorumluluk" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Yurttaşlık, toplumsal gelişim veya ilişkiler, kurumsal vatandaşlık ve sürdürülebilir gelişme KSS ile ilişkili olarak kullanılan diğer kavramlardır (Vertigans, 2015, s. 38). Bu kavramların kullanımının, KSS'nin gönüllülük temelli eylemlerine vurgu yaparak, ekonomi, çevre ve toplum boyutlarını ön plana çıkardığı belirtilmektedir. Aaronson (2003, s. 309) İngiliz hükümetinin KSS konusunda kararlı bir politikaya sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevedeki kamu politikaları, özel sektör, sivil toplum ve yasama-yürütme alanındaki politika yapımcılar tarafından kabul edilmekte ve desteklenmektedir.

Hükümetin KSS politikasının amaçları arasında; ekonomik, sosyal ve çevresel fayda sağlayacak işletme faaliyetlerini desteklemek, aktörler ile iş birliği yapmak, yenilikçi yaklaşımları ve iyi uygulama paylaşımını teşvik etmek, performans göstergelerini belirlemek, farkındalığı artırmak ve işletmelerin sosyal-çevresel sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlayacak politika çerçeveleri geliştirmek yer almaktadır (DTI, 2004). Hükümet, bu alandaki rolünü, KSS uygulamalarını teşvik edecek düzenleyici ve mali politikaları geliştirmek olarak tanımlamaktadır.

KSS sürecinde, bir diğer aktör bakanlığa bağlı olan Finansal Raporlama Konseyi'dir (FRC). Finansal Raporlama Konseyi'nin (FRC) amacı, kurumsal yönetim, raporlama ve denetim çalışmalarında standartlar belirleyerek ve bu standartları yerine getirenleri sorumlu tutarak kamu yararına hizmet etmektir. FRC'nin iklim ve çevresel konulara yönelik çalışmalarındaki temel hedefi, şeffaflığı artırmak, işletmelerin iklim ve daha geniş sürdürülebilirlik riskleri ve fırsatlarına ilişkin raporlamasını iyileştirmek, bu alanlardaki yönetim faaliyetlerini ve davranışlarını geliştirmek ve yeniliği teşvik etmektir. Kurum, işletmelerin iklim değişikliği gibi konularda KSS uygulamaları ve raporlamasına rehberlik etmektedir. Ayrıca, FRC bünyesinde Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) stratejisi geliştirilmiş ve bu stratejiyi uygulamak amacıyla bir ESG grubu kurulmuştur (HM Government, 2023, s. 59-60).

Birleşik Krallık'ın KSS politikaları genel olarak gönüllülük temellidir. Hükümet, KSS'nin gelişimi ve teşviki amacıyla yumuşak hukuki düzenlemeler yapmakta ve çok aktörlü ortaklıklar geliştirmektedir. Ayrıca, denetim ve kurumsal yönetim reformlarını piyasa temelli bir yaklaşımla yürütmeyi planlamaktadır. Bu doğrultuda, piyasa katılımcılarının kendi denetim politikalarını şekillendirmelerini teşvik etmektedir. Bu durum, hükümetin doğrudan düzenleyici bir rol üstlenmek yerine piyasanın kendi kendini düzenlemesini desteklediği anlamına gelmektedir (Albareda vd., 2006, s. 3069). Bu gönüllülük temelli yaklaşım, işletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmesini teşvik ederken, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi unsurları ön planda tutmaktadır.

Birleşik Krallık KSS politikası geliştirilme sürecinde, kamusal aktörler, sivil toplum ve özel sektör ile sürekli etkileşim halindedir. Örneğin, 2013 yılında İşletme ve İnovasyon Bakanlığı (BIS), KSS uygulamalarıyla ilgili kamuoyu görüşlerini almak amacıyla bir danışma çağrısına çıkmıştır (Chijoke-Mgbame, 2021, s. 413). Üç ay süren bu çağrı sonucunda, beş başlık altında bir rapor sunulmuştur. Raporda, kurumsal sorumluluğun hayırseverlik faaliyetinden çıkıp işletme uygulamalarının bir parçası haline geldiği belirtilmiştir. Ayrıca, işletmelerin farklı büyüklük ve sektörler dikkate alınarak esnek bir KSS yaklaşımı benimseme gereksinimi vurgulanmıştır. Hükümetin önerisi, farklı ölçeklerdeki işletmelerin en iyi uygulamaları paylaşmaları konusunda işbirliği yapılması yönündedir. Raporda, özel sektör ve yerel topluluklar arasında bir iletişim kopukluğu olduğu ifade edilmiştir. Son olarak, hükümetin düzenleyici rolüne dair iki farklı görüş olduğu belirtilmektedir: Bir grup daha sıkı düzenlemelerden yana iken, diğer grup gönüllü ve işletme öncülüğündeki girişimleri savunmaktadır (Chijoke-Mgbame, 2021, s. 413-414; Department for Business, Innovation and Skills, 2014). Rapor, işletmelerin KSS'nin sürekli değişen yapısının farkında olduklarını ve aktörler arası iş birliğine duyulan ihtiyacı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, devletin kamu politikası çerçevesindeki müdahalesinin işletmeler arası farklılıkları göz önüne alması ve esnek bir KSS politikası belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Chijoke-Mgbame, 2021, s. 414).

Birleşik Krallık'ın düzenleyici finansal raporlama gereklilikleri, Fransa veya Almanya gibi ülkelerden daha kapsamlıdır. Anglo-Sakson ülkelerde birincil paydaş olarak yatırımcılara hesap verebilirlik ön plandadır. KSS uygulamaları ve raporlama süreçlerinde siyasi etkiler düşüktür. Bu ülkelerde işletmelerin yıllık raporlarında çevresel yönetim faaliyetlerine ilişkin bilgilerin açıkça veya dolaylı olarak dahil edilmesi zorunlu kılınmaktadır (Torreggiani ve De Giacomo, 2022, s. 5). Zorunlu raporlama çerçevesine atılan bir adım 2006 tarihli İşletmeler Yasasıdır. Bu yasa ile 2008 tarihli Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Gruplar Yönetmeliği ve 2013 tarihli Stratejik Rapor ve Direktörler Raporu Yönetmeliği, borsada işlem gören işletmelerin yönetici raporlarında sera gazı (GHG) emisyonlarıyla ilgili bilgi raporlamasını zorunlu hale getirmiştir. 2006 tarihli İşletmeler Yasası'na göre borsada işlem gören işletmeler, işlerinin anlaşılabilirliği için gerekli olduğu ölçüde çevresel konular hakkında (faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisi dahil) yıllık raporlarında bilgi vermek zorundadır. 2017 yılında yürürlüğe giren yeni yasa borsada işlem gören işletmeler, bankacılık ve sigorta işletmeleri ile sigorta piyasası faaliyetleri yürüten herhangi bir işletmenin, mali tablolarıyla birlikte finansal olmayan bilgileri de açıklamasını zorunlu kılmıştır. Bu yasa ile raporlamada çalışanlar, sosyal meseleler, insan haklarına saygı, yolsuzluk ve rüşvet karşıtlığı ile çevresel etki konularına asgari standartlar getirilmiştir. 2019 yılında yürürlüğe giren "The Companies (Directors' Report) and Limited Liability Partnerships (Energy and Carbon Report)" düzenlemeleri, borsada işlem gören işletmeler için yönetici raporlarına yeni yükümlülükler getirmiştir. Bu düzenleme, ortaklıklara Enerji ve Karbon Raporu hazırlama zorunluluğu getirmiştir (Chijoke-Mgbame, 2021, s. 414-415; Deshmukh, 2022). Yine 2019 Yeşil Finans Stratejisi kapsamında zorunlu raporlama ve açıklamaları araştırmak amacıyla bir görev birimi oluşturulmuştur. Hükümet, bu bağlamda 2025 yılına kadar zorunlu açıklama düzenlemelerini uygulamaya koyma taahhüdünde bulunmuştur (HM Government, 2023).

Birleşik Krallık'ta 2024 yılı temmuz ayında yürürlüğe giren yeni yasalar, KSS'yi özel sektörün önceliklerinden biri haline getirmiştir. Bu yasalar çerçevesinde, işletmelerden çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarına dair raporlar sunmaları talep edilecektir. Raporlamada karbon ayak izi, sosyal sorumluluk ve adil çalışma ortamı gibi çeşitli KSS konuları bulunmaktadır. Belirli büyüklükteki işletmeler (2000 ve üzeri çalışana sahip olan veya yıllık geliri en az 200 milyon £ veya bilanço büyüklüğü en az 2 milyar £ olan işletmeler) bu yasalara tabi olmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde, yıllık cirosu 10,2 milyon £ üzerinde olan veya 51'den fazla çalışana sahip işletmeler de yasa kapsamına alınmıştır (Deshmukh, 2022). Ayrıca, zorunlu kılma çerçevesinde işletmelere "Dayanıklılık Beyanı" gibi yeni raporlama yükümlülükleri getirilmiştir. Bu raporlar, işletmelerin sürdürülebilirlik performansları ve uzun vadeli stratejileri hakkında paydaşlara daha kapsamlı bilgi sunmalarını sağlamaktadır. Birleşik Krallık'ta bazı kamu kurumlarına sera gazı emisyonu veya belirli çevresel konularda raporlama zorunluluğu getirilmiştir. Hükümet, 2019 yılında güncel bir çevre raporlama rehberi yayımlamıştır. Rehber göre hükümet departmanları, bakanlığa bağlı olmayan departmanlar, ajanslar ve bakanlık dışı kamu kurumları, belirli sera gazı emisyonlarını yıllık sürdürülebilirlik performans raporlarının bir parçası olarak raporlamak ve hükümetin yeşil dönüşüm taahhütlerine bağlı kalmalıdır. Ayrıca, ülkede yerel yönetimlerden varlık ve faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazı emisyonlarını ölçmeleri ve raporlamaları istenmektedir. Son dönemde yaşanan bu gelişmeler, kamu politikasında gönüllülük esasından zorunlu kılma esasına doğru bir değişimin yaşandığını göstermektedir (Hibob, t.y.)

Kolaylaştırıcı rolü kapsamında hükümet, özellikle büyük işletmelerde denetim ve kurumsal raporlamayı güçlendirmek amacıyla kapsamlı reformlar yapmayı planlamaktadır. Denetim, Raporlama ve Yönetişim Otoritesi (Audit, Reporting and Governance Authority) kurularak güvenilir bir denetim ve raporlama sistemi oluşturulması hedeflenmektedir. Bu sistem, yatırımcıların ve diğer paydaşların bu işletmelere olan güvenini artırmayı amaçlamaktadır (HM Government, 2023). Birleşik Krallık'ta KSS politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasında kamu-özel ortaklıkları etkin rol oynamaktadır. Hükümet, özel sektörle birlikte sosyal ve ekonomik kalkınmayı destekleyen projeler geliştirmiştir. Özellikle sosyal olarak geri kalmış bölgelerde, bu kamu-özel ortaklıkları toplumsal kalkınmayı teşvik etmiştir. Yerel yönetimler ile özel sektör arasında kurulan bu ortaklıklar, eğitim, istihdam ve bölgesel kalkınma gibi alanlarda toplumsal fayda sağlamayı amaçlamaktadır (Moon, 2002). Örneğin, çiftçilerin doğal ürün piyasasına katılımını destekleyen politikalar çerçevesinde "Environmental Farmers Group (EFG)" gibi doğal sermaye ticareti kooperatifleri kurulmaktadır. Bu model, yatırımcıların büyük ölçekli işletmelere daha kolay erişebilmesi için çiftçileri bir araya getirmektedir. Bu kamu politikası, çiftçilerin doğa piyasalarına katılımını destekleyerek KSS'yi teşvik etmektedir. Model, gelirlerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlarken çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunmakta ve toplumsal eşitliği desteklemektedir. Böylece kamu politikaları, çevresel faydalar sağlamak ve sosyal sorumluluğu artırmak amacıyla özel sektör ile çiftçiler arasındaki iş birliğini güçlendirmektedir (HM Government, 2023).

Hükümet, KSS politikalarının belirlenmesinde paydaşlarla aktif iletişim içerisinde. Başarılı KSS uygulamalarını teşvik etmek amacıyla çeşitli ödül programları ve teşvik mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu programlar, işletmelerin KSS alanındaki başarılarını kamuoyuna tanıtarak onlara rekabet avantajı sağlamaktadır. Ülkede, sosyal sorumluluk projeleri geliştiren işletmelere yönelik ödül programları düzenlenmekte ve bu işletmeler kamu alımlarında öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Bu politikalar, işletmelerin sosyal sorumluluk projelerine daha fazla yatırım yapmasını teşvik etmekte ve toplumsal fayda yaratmayı hedeflemektedir (Albareda vd., 2006). Birleşik Krallık'ta KSS, yalnızca sosyal sorumluluk projeleri değil, aynı zamanda çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik stratejileriyle entegre edilmiş bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, Birleşik Krallık hükümeti işletmeleri sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönlendirerek toplumsal dayanışmayı artırmayı amaçlamıştır (Moon, 2004).

2023 Yeşil Finans Stratejisi, Birleşik Krallık'ta yeşil yatırımları teşvik etmek amacıyla bir çerçeve oluşturmuş ve işletmelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını sağlamıştır (Deshmukh, 2022). Bu strateji, işletmelerin yalnızca sosyal sorumluluk değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik alanında da sorumluluk üstlenmelerini teşvik eden politikalar geliştirmektedir. Ayrıca, "Yeşil Finans: Sürdürülebilir Yatırım için Bir Yol Haritası" politika belgesi, yatırımcıların ve tüketicilerin ihtiyaç duydukları sürdürülebilirlik bilgilerine erişimini sağlamak için Birleşik Krallık hükümetinin uzun vadeli stratejisini ortaya koymaktadır. Bu belgede, sürdürülebilirliğe yönelik bilgi açıklamasına ilişkin genel bir çerçeve sunulmaktadır (HM Government, 2023).

5. FRANSA'DA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAMU POLİTİKASI

Fransa, dünyanın en büyük ekonomilerinden biridir. Ülkede artan uluslararasılaşmaya rağmen, Anglo-Sakson ülkelerden farklı bir ekonomik yapı söz konusudur. Bu durum, devlet ile toplum ve özel sektör arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Fransız hükümetleri, kısmen Avrupa Birliği baskısı altında işletmeleri özelleştirse de kamu sektörünün ekonomideki belirleyici rolü devam etmektedir (Antal ve Sobczak, 2007). Maon, (2015, s. 83) sivil toplum ve piyasanın ötesinde, toplumun genel çıkarı için neyin rasyonel olduğunu tanımlayanın devlet olması gerektiği düşüncesinin Fransız devlet anlayışının temeli olmaya devam ettiğini ifade etmektedir.

Zaman içinde Fransa'da kamu sektörünün rolü devlet öncülüğünde kapitalizmden devlet destekli kapitalizme evrilmiştir. Devlet hala aktif olmakla birlikte, rolü azalmıştır (Schmidt, 2003). Daha az müdahaleci olsa da devlet, uygun gördüğü takdirde özel sektörü etkilemekten geri durmamıştır (Schmidt, 2003, s. 536). KSS alanında ise devlet, merkezi bir eğilimle ana aktör konumundadır. Değişim ve uyum süreçlerine ilişkin politikalar devlet tarafından belirlenmektedir (Albareda vd., 2007, s. 403; Charkham, 1995, s. 120). Devletin başkanlığının yanı sıra, toplum için “iyi” olanı sağlama konusunda özel sektöre yönelik bir güvensizlik ve şeffaflık konusunda bir şüphecilik söz konusudur. Fransa'da KSS politikası, devletin rolü ve ekonomik etkenlerin yanı sıra din gibi faktörlerin de aktörlerin beklentilerini ve bakış açılarını şekillendirdiği bir yapıya sahiptir (Antal ve Sobczak, 2007).

Fransa'da tarihsel olarak KSS kamu politikaları gönüllü yaklaşımlar ile şekillenmemiştir. Aktörler, toplumu ve çevreyi dikkate alan politikaların özel işletmelerden ziyade kamu otoritelerinden gelmesini beklemektedir (Beaujolin ve Capron, 2005, s. 107). Bu nedenle KSS politikalarında ana düzenleyici aktör her zaman devlet olmuştur. Ancak, KSS alanındaki düzenlemeler geleneksel ekonomi kuralları (örneğin finansal yasalar) kadar bağlayıcı olmamıştır. Bağlayıcı olarak konulan düzenlemelerle ilgili uygulama ve yaptırım sorunları yaşanmaktadır. Tarihsel süreçte, özellikle 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz ile birlikte sanayi ve finans aktörlerinin artan gücü karşısında sosyal düzenlemeler yapma konusundaki isteklilik artmıştır (Maon, 2015, s. 83). Bu çerçevede, KSS politikasının ilk adımı olarak 1977 yılında zorunlu sosyal raporlama yasası (Loi Relative au Bilan Social de l'Entreprise) çıkarılmıştır. Bu yasa, en az 300 çalışanı olan işletmeler için sosyal bilanço hazırlama zorunluluğunu getirmiştir. Bilançolar; istihdam, ücretler, iş güvenliği ve çalışma koşulları gibi konularda 130 kapsamlı göstergelyi içermektedir. Ancak bu yasanın daha çok yumuşak hukuk statüsünde olduğu ifade edilmektedir (Antal ve Sobczak, 2007; Mangematin, 2013, s. 4).

2001 tarihli yeni ekonomik düzenleme yasası (Loi Relative aux Nouvelles Régulations Économiques), Paris Borsası'nda yer alan büyük işletmelerin sosyal ve çevresel etkilerini yıllık raporlarında (ayrı bir rapor olarak değil) belirtmelerini zorunlu kılmiştir. 2002 yılında çıkarılan bir yönetmelik, bu raporların içeriğini netleştirmiştir. Yönetmelik, çevresel performans, toplumsal katılım, yerel kalkınmaya etkiler, tedarikçi ve yüklenicilerle ilişkiler, insan haklarına saygı gibi konulardaki göstergeleri detaylandırmıştır. Yasaya göre işletmeler, yıllık raporlarında bu göstergelere yer vermeli ve KSS verilerini yatırımcılara ve halka açık hale getirmelidir. Yeni yasa, yalnızca istihdamla ilgili değil, aynı zamanda işletmelerin çevreye etkilerine yönelik düzenlemeleri de içermektedir. Ancak bu yasanın uygulama sürecinde hafif yaptırımlar içerdiği, dolayısıyla yumuşak hukuk olarak değerlendirildiği belirtilmektedir (Antal ve Sobczak, 2007; Mangematin, 2013, s. 57; Maon, 2015, s. 84; Wolniak ve Håbek, 2013).

2010 yılında yürürlüğe giren Grenelle 1 Yasası, yüksek gaz emisyonuna sahip ve 500'den fazla çalışanı olan işletmeler için çevresel raporlamayı zorunlu hale getirmiştir. Bu düzenleme, KSS'yi sürdürülebilir gelişme politikalarına dahil etme çabası olarak değerlendirilmektedir. Fransa'nın bu alandaki çabaları, Avrupa Birliği düzeyinde raporlama standartlarının uyumlaştırılması gerektiğine olan inancı da yansıtmaktadır (Malecki, 2021, s. 122; Wolniak ve Håbek, 2013). KSS kamu politikası alanında bir diğer düzenleme, 1977 yasının devamı olarak çıkarılan ulusal çevre taahhüdü düzenlemesidir (Loi Portant Engagement National pour l'Environnement veya Loi Grenelle 2). Bu yasanın amaçları, finansal olmayan raporlama bilgilerinin kapsamını genişletmek, kamu dışı işletmelerin sorumluluklarını artırmak ve raporlamaya ilişkin üçüncü taraf doğrulaması ile KSS bilgilerinin güvenilirliğini artırmaktır. 257 maddeden oluşan ve 30 yasal düzenlemeyi etkileyen bu yasa, iklim değişikliği ile mücadele, biyolojik çeşitliliğin korunması ve enerji verimliliğine ilişkin önlemleri içermektedir. Ayrıca, yeni zorunluluk yasası entegre raporlamanın kapsamını ve sorumlu işletmelerin sayısını genişletmiştir (Maon, 2015, s. 87).

Morris ve Baddache (2012), söz konusu yasanın KSS politikası çerçevesinde çıkarılan en kapsamlı düzenlemelerden biri olduğunu ifade etmektedir. 2012 yılında çıkarılan yönetmelik ile listelenen işletmeler ve liste dışı işletmeler için ayrı ayrı göstergeler belirlenmiştir. Ancak bu düzenlemeler, yasaya uymama durumundaki yaptırımları açıkça belirtmemektedir. Yasa gerekçelerinde, düzenlemelerin amacı cezalandırmaktan ziyade, yönetim kurulları ve ortaklar arasında yapıcı tartışmalar başlatmak olarak açıklanmıştır (Maon, 2015, s. 87) Chauvey vd. (2015), 2004 ve 2010 yılları arasında KSS açıklamalarının kapsamı ve kalitesindeki değişiklikleri karşılaştırmıştır. Çalışma, KSS raporlamasına ayrılan alanın arttığını, ancak sunulan bilgilerin yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Raporda, raporlama alanı ve kalitesindeki değişikliklerin çoğunlukla meşruiyet temelli değişkenlerle ilişkili olduğu, yani işletmelerin şeffaflıktan ziyade meşruiyet sağlama amacı taşıdığı tespit edilmiştir. Bu durum, işletmelerin yasal zorunlulukları yerine getirmekle yetindiklerini, ancak yeterli bilgi sağlamadıklarını göstermektedir.

Fransa'da, 2013 yılında başbakanlık tarafından küresel KSS eylemlerini teşvik etmek amacıyla bir platform oluşturulmuştur. Bu platform, aktörler arası iletişim ve işbirliğini artırarak KSS politikalarının gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Platform, kurulduğu yıl Fransız özel sektöründe KSS'yi güçlendirmek amacıyla 20 öneri içeren bir rapor hazırlamıştır. Raporda dört başlık altında genel performans kültürünün geliştirilmesi, finansal olmayan raporlamalara güvenin artırılması ve Fransa'nın uluslararası düzeyde etkisinin yükseltilmesi konuları vurgulanmıştır (Maon, 2015, s. 88). Ayrıca, ADEME Karbon Ayakizi yöntemi gönüllülük esasına dayalı bir yaklaşımdır. Çevre ve Enerji Koruma Kurumu (ADEME) tarafından geliştirilen bu yöntem, işletmelere emisyonlarını hesaplamaları konusunda rehberlik etmektedir (Wolniak ve Håbek, 2013, s. 94).

2015 Paris İklim Antlaşması, Fransa'daki KSS politikalarını etkileyen bir gelişme olmuştur. Ülkede enerji yasasında yapılan düzenlemelerle, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %40, 2050 yılına kadar ise %75 azaltma taahhüdü verilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda, kamu sektörü finans kurumu (Caisse des Dépôts et Consignations), kalkınma ajansı (Agence Française de Développement) ve yatırım bankası (BPI France) öncülüğünde, iklim riski ve karbon nötr ekonomiye geçiş gibi konularda finansal yöntemler ve araçlar geliştirilmiştir. Ayrıca, 2015 yılında kabul edilen enerji dönüşümü ve yeşil büyüme yasası, KSS politikaları doğrultusunda, finansal olmayan raporlamalarda iklim değişikliğinin de ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Malecki, 2021, s. 121-136). Buradan da görüldüğü üzere, Fransa'nın KSS politikaları üzerinde Avrupa Birliği etkisinin yanı sıra uluslararası düzenlemelere uyum da etkin rol oynamaktadır. Fransa, ayrıca Global Compact ve Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI) standartlarına da destek vermektedir (Antal ve Sobczak, 2007).

Fransa'da KSS'nin farklı alanlarına odaklanan çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, cinsiyet eşitliği raporlamasıdır. 2018 yılında yürürlüğe giren cinsiyet eşitliği yasası, en az 50 çalışanı bulunan işletmelere her yıl cinsiyet eşitliği puanlarını hesaplama ve yayınlama yükümlülüğü getirmiştir. Bu puan, her yıl mart ayı itibarıyla yayınlanmak zorundadır ve yükümlülüğe uyulmadığı takdirde, yayınlanmayan her dönem için toplam maaş bordrolarının %1'i oranında para cezası uygulanmaktadır. 2019 yılında kabul edilen İşletmelerde Dönüşüm ve Büyüme Eylem Yasası (PACTE), işletmelerin yönetim kurullarının sosyal ve çevresel konuları dikkate almalarını şart koşturmuştur. Bu yasa, ayrıca işletmelerin tüzüklerinde *raison d'être* (varoluş nedeni) belirlemelerine ve bu amaca uygun sosyal veya çevresel hedefler koyarak bu hedeflerin takibini yapmak için bir görev komitesi oluşturmalarına izin vermektedir. Ancak, düzenlemeye uyulmaması durumunda herhangi bir yaptırım öngörülmektedir. 2017 yılında yürürlüğe giren Kurumsal Gözetim Yasası, insan hakları ihlallerini ve çevresel zararları önlemek amacıyla işletmelerin "gözetim planı" oluşturmalarını zorunlu kılmaktadır. Yasa, yükümlülüklerini yerine getirmeyen işletmelere karşı yazılı bir ihbar yapılmasına ve bu ihbar sonrasında gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda mahkemeye başvurulmasına olanak tanımaktadır. Ancak, yasanın para cezası içeren kısmı Fransız Yargıtayı tarafından iptal edilmiştir (Ropes & Gray, 2021).

Fransa, AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi'ni (CSRD) ulusal yasaya uyarlayan ilk AB ülkesi olmuştur. Bu düzenleme, çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) raporlaması konularında yükümlülükler içermektedir ve 2024-2028 yılları arasında kademeli olarak uygulanmaktadır. Düzenleme kapsamında, belirli büyük işletmelerin yanı sıra AB'de düzenlenmiş menkul kıymetlere sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler de yer almaktadır. Yeni düzenleme, işletmelerin sürdürülebilirlik konularının iş modellerine etkisini ve bu konuların finansal performanslarını nasıl etkilediğini raporlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu raporlamanın, Fransız Ticaret Kanunu'nun ilgili maddelerine uygun olarak yönetim raporunun ayrı bir bölümünde sunulması gerekmektedir. Düzenlemeye uyulmaması durumunda yaptırımlar söz konusudur. İlgili aktörler (örneğin hissedarlar, çalışanlar, topluluk üyeleri veya müşteriler) mahkemeden düzenlemelerin uygulanması için emir talep edebilmektedir. Bu taleplerin yerine getirilmemesi durumunda para cezası yaptırımı uygulanmaktadır. Ayrıca, belirli işletmelere denetçi veya bağımsız üçüncü taraf atama zorunluluğu getirilmiştir. Denetçiyi görevlendirmeme, denetim sürecinde belgeleri sunmama veya denetimleri engelleme durumunda, işletme yöneticilerine hapis cezası veya parasal yaptırım uygulanmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması yükümlülüğüne uymayan işletmeler, kamu ihalelerinden ve imtiyaz sözleşmelerinden dışlanabilmektedir. Bu dışlama uygulaması 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir (Latham & Watkins, 2024).

Fransa hükümeti, özel sektörün KSS uygulamalarına ilişkin ayrıntılı yasal düzenlemeler getirmiştir. Ancak kamu kurumlarının KSS ve raporlama süreçlerindeki gelişim düzeyi düşüktür. Yasal düzenlemeler, özel işletmelerden çalışanları için sunulması ve raporlanması gereken hakları zorunlu kılarken, bu haklar büyük oranda kamu kurumları ve kamu işletmelerinde çalışan personele sunulmamıştır. Kamu kurumlarına rehberlik etmek amacıyla 2003 yılında Ulusal Sürdürülebilir Gelişme Stratejisi belirlenmiştir. Bu strateji, kamu kurumlarını ilgilendiren KSS hükümlerini içermektedir. Ayrıca, ülkede Eğitim Bakanlığı, KSS'nin üniversite ders müfredatlarına dahil edilmesi, projelerin gerçekleştirilmesi ve farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır (Avetisyan ve Ferrary, 2013, s. 125). Gharbi ve Jarboui (2023), Fransa'da KSS'nin işletmelerin finansal performansını pozitif yönde etkilediğini belirtmektedir. Yazarlar, KSS düzenlemeleri ve hükümetin teşvik politikalarının, işletmelerin KSS'yi benimsemesinde bir araç olabileceğini ifade etmektedir. Çalışmaya göre, Fransa'da KSS kamu politikası halen gelişim sürecindedir ve devletin, KSS konusunda özel sektöre örnek olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak

KSS'nin yasal bir zorunluluk haline gelmesine rağmen, bu yasaların yumuşak hukuk çerçevesinde kalması ve yaptırımların yetersiz olması, KSS'nin tam anlamıyla bir zorunluluk olarak algılanmamasına neden olmaktadır (Mangematin, 2013).

Fransa'da yasal düzenlemelerin etkinliğini azaltan temel sorun, bu yasaların uygulanması ve yaptırım süreçleridir. Fransa'daki kamu politikası, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) uygulamalarını teşvik etmek amacıyla giderek daha kapsamlı hale gelen politika belgeleri ve çerçevelerle desteklenmektedir. Ancak bu çerçevelerin uygulanmasında düzensizlikler mevcuttur ve tutarlı bir doktrin eksikliği bulunmaktadır. Zaman içinde, güçlü girişimler yasal süreçlerle zayıflamış ve sınırlı ölçüde hayata geçirilmiştir. Bu durum, KSS raporlamasının etkili olabilmesi için yasal çerçevelerin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, daha fazla işletmenin ekstra-finansal raporlamasının üçüncü taraf doğrulamasına tabi tutulması, raporlamaların güvenilirliğini artırabilir ve bu da paydaşların işletme açıklamalarına olan güvenini yükseltebilir (Maon, 2015, s. 88-89).

Fransa'da ekonomi ve iş dünyası, KSS'yi teşvik etmektedir. Ancak KSS genellikle sosyal ve çevresel bir yardımseverlikle eşdeğer görmektedir. Bu durum, özellikle büyük işletmelerde bile KSS kavramının yanlış anlaşılmasına ve kafa karışıklığına yol açmaktadır. Devletin baskın rolü, özellikle küçük işletmelerin sağlam ve kaynak odaklı KSS taahhütlerinden kaçınmasına neden olmuştur. Devlet öncülüğündeki düzenleyici yapı, KSS'nin yasal yükümlülükler ve idari zorluklarla ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, sivil toplumun artan baskısı, iş dünyasının KSS'yi benimsemesini ve daha geniş sosyal ve çevresel konulara odaklanmasını hızlandırmıştır. Ancak, KSS'nin yasal ve gönüllü yönleri üzerine tartışmalar Fransa'da hâlâ diğer ülkelere göre daha yaygındır ve bu muhafazakâr tutum, Fransa'daki KSS uygulamalarının karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olarak öne çıkmaktadır (Maon, 2015, s. 89-90).

Kamu politikaları, KSS'nin Fransa'da gönüllü bir uygulamadan zorunlu bir yönetim aracı haline gelmesine katkı sağlamıştır. Ancak bu politikaların uygulanmasında, yasal düzenlemelerin eksiklikleri ve yaptırım zayıflıkları nedeniyle tam bir başarı sağlanamamıştır. Ioannou ve Serafeim (2017), zorunlu açıklama düzenlemelerinin, uygun koşullarda hazırlandığı takdirde Fransa da dahil olmak üzere birçok ülkede işletmelerin çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) bilgilerini açıklama düzeyini artırdığını ifade etmektedir. Sonuç olarak, Fransa'nın KSS politikası, zorunlu açıklama düzenlemeleri yoluyla şeffaflığı ve sürdürülebilirlik hedeflerini teşvik etme çabasını yansıtmaktadır. Ancak bu tür düzenlemelerin, işletmeler üzerinde hem maliyet artırıcı hem de değer yaratıcı etkileri olabileceğinden, politika yapıcılar açısından dengeli bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Fransa'da KSS'nin gelişimi, küreselleşme, yabancı işletmelerin etkisi ve paydaşların artan beklentileriyle dönüşüme uğramaktadır. Fransa'daki kamu politikaları, büyük işletmelerin sürdürülebilir kalkınma politikalarını rekabet avantajı olarak kullanmalarını teşvik etmiş ve KSS'yi stratejik bir unsur haline getirmiştir. KSS'nin başlangıçta yumuşak hukuk olarak değerlendirilmesine rağmen, zamanla zorlayıcı bir yapıya dönüşmüş ve işletmelerin sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirmeleri stratejik bir başarı faktörü haline gelmiştir (CSR Europe, 2010, s. 23; Mangematin, 2013).

SONUÇ

KSS politika ve uygulamaları temelde özel sektör ve sivil toplum aktörleri etrafında şekillenmektedir. Ancak son yıllarda kamu politikaları aracılığıyla kamusal aktörlerin KSS uygulama ve raporlama süreçlerindeki rolü belirgin hale gelmiştir. Fransa ve Birleşik Krallık'ta KSS kamu politikalarının analizi iki ülkenin sosyo-politik ve ekonomik bağlamlarından kaynaklanan benzerlikleri ve farklı yaklaşımları ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık KSS ve raporlama açısından indekslerde üst sıralarda yer almaktadır. Ülkede KSS ve raporlaması uzun bir geçmişe sahiptir. 1970'li yıllardan sonra gelişen düzenlemeler 2000 sonrasında belirgin hale gelmiştir. Kamu politikası açısından ilk kez bu alanda bir bakanlığın kurulması Birleşik Krallığın öncü konumunu doğrular niteliktedir. Yine bakanlığın altında bir finansal raporlama biriminin (FRC) kurulması bu duruma bir diğer örnektir. Bakanlık düzeyinde başlangıçta istikrarsız bir görünüm arz eden yönetim yapısı zaman içerisinde etkin konuma gelmiştir.

Birleşik Krallık'ta KSS politikası gönüllülük temelinde piyasa tarafından şekillendirilmektedir. Hükümetin temel rolü kolaylaştırıcılıktır. Hükümet ödüller veya kamusal tanınırlık gibi teşvikler aracılığıyla gönüllü bir şekilde KSS raporlamasına uyumu teşvik etmekte ve yumuşak hukuki düzenlemeler yapmaktadır. FRC gibi birimlerin kurulması Birleşik Krallığın şeffaflık, sürdürülebilirliği teşvik temelinde piyasa temelli bir yönetim yapısını tercih ettiğini göstermektedir. Birleşik Krallık KSS politikası geliştirilme sürecinde, kamusal aktörler, sivil toplum ve özel sektör ile sürekli etkileşim halindedir. Esnek politika yaklaşımı paydaşlardan gelen geri bildirimler neticesinde şekillenmektedir. KSS uygulama ve raporlamasında elde edilen olumlu çıktılar yönetim yapısının etkinliğini göstermektedir. Bu süreçte yaşanan belirgin sorun kamu politika sürecinde kullanılan kavramların (kurumsal sorumluluk, kurumsal vatandaşlık ve sürdürülebilir gelişme) bütünlükten uzak olmasıdır.

Birleşik Krallıkta düzenleyici finansal raporlama gereklilikleri kapsamlıdır. Düzenlemelerde hesap verebilirlik ön plandadır. KSS uygulamaları ve raporlama süreçlerinde siyasetin etkisi düşük düzeydedir. Ülkede gönüllülük esaslı bir kamu politikası yaklaşımı söz konusu iken zorunluluk temelli uygulamalarda gelişmeye başlamıştır. İşletmeler yasasında yer alan emisyon raporlaması, 2017 yılında finansal olmayan raporlamanın belirli işletmeler için zorunlu kılınması, 2019'da getirilen enerji ve karbon raporlaması bu düzenlemelere örnektir. Ülkede KSS politikalarının belirlenmesinde kamu-özel ortaklıkları kritik rol oynamaktadır. Hükümet işletmelerin KSS alanındaki başarılarını kamuoyuna tanıtarak onlara rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca, KSS politikalarının belirlenmesinde Avrupa Birliği ve uluslararası düzenlemeler (örneğin, GRI) önemli bir referans noktası olarak alınmaktadır. Genel olarak, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle desteklenen bu model, kamu-özel iş birlikleri ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine odaklanarak işletmelerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamaktadır.

Fransa'da KSS kamu politikasının temel aktörü devlettir. Ülkede devleti toplum ve özel sektöre önceleyen ve gerekli düzenlemeleri devletten bekleyen bir anlayış söz konusudur. Ekonomik yapı devlet destekli kapitalizm olarak nitelendirilmektedir. Devletin rolü özel sektörün kendini düzenleme yeteneğine yönelik şüphe ve güçlü denetime yönelik tarihsel tercihler ile şekillenmiştir. Fransa'da 1970'li yıllarda erken

dönemde devletin KSS alanında yumuşak yasa biçiminde düzenlemesi söz konusudur. Erken dönem düzenlemeler geleneksel finansal düzenlemeler kadar bağlayıcı değildir. 2001 yılında yapılan düzenlemeler zorunluluk içermektedir ancak yaptırım hususunda sorunlar vardır. 2010 yılında KSS kamu politikasının belirleyici olan yasa ve 2012 yılı yönetmeliği Fransa'nın örnek alınabilecek kapsamlı düzenlemeleridir. Fransa'nın zorunlu kılma rolünde yaptığı düzenlemeler işletmelerin KSS uygulama ve raporlama süreçlerini güçlendirmektedir. Ancak yasa ile zorunlu kılma söz konusu olduğunda işletmeler yalnızca yasal gerekliliği yerine getirip yeterli bilgi sağlamaktan kaçınabilmektedir. Bu durum KSS kamu politikalarını belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.

Her iki ülke de farklı yöntemlerle de olsa kurumsal hesap verebilirliği, şeffaflığı ve sürdürülebilirliği teşvik etme konusunda ortak hedefleri paylaşmaktadır. Birleşik Krallık piyasa verimliliği ve kurumsal vatandaşlığı vurgularken, Fransa yasal yaptırım ve kamusal hesap verebilirliğe yönelmektedir. Fransa'da, Avrupa Birliği direktiflerine uyum sağlama süreci, daha sıkı çevresel ve sosyal raporlama standartlarının gelişmesine katkıda bulunmuş ve bu durum, ülkenin kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) politikalarının uyumlaştırılmasında etkili olmuştur. 2015 Paris İklim Antlaşması sonrası konulan hedefler, Global Compact, GRI standartlarına düzenlemelerde yer verilmesi bu sürece örnektir. Nitekim Fransa AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi'ni (CSRD) ulusal yasaya uyarlayan ilk AB ülkesi olmuştur. Kamu politikası çerçevesinde yapılan KSS düzenlemeleri cinsiyet eşitsizliği, kurumsal gözetim, insan hakları gibi farklı konulara odaklanılmaktadır. Fransa hükümeti, özel sektörün KSS uygulamalarına ilişkin ayrıntılı yasal düzenlemeler getirmiştir. Ancak kamu kurumlarının KSS ve raporlama süreçlerindeki gelişim düzeyi düşüktür. KSS'nin yasal zorunluluk haline getirilmesi uygulamada yaptırım eksikliği ve yasaya uyumsuzluk gibi sorunlar ile karşı karşıyadır. Ancak son dönemdeki gelişmeler (mahkeme talebi, işletme yöneticilerine para, hapis cezaları gibi) yasaların yaptırım gücünün arttırıldığını göstermektedir. Kamu politika sürecinde yaşanan bir diğer sorun yasal düzenlemelerin dağınıklığı ve uygulamada bütünlüğün olmamasıdır. İngiltere'de kurulan bir bakanlık gibi Fransa ve diğer ülkelerinde de benzer bir birim oluşturması kamu politikasının etkinliği açısından faydalı olacaktır.

Bu çalışmada gelişmiş iki ülkedeki KSS kamu politikası irdelenmiştir. Araştırmanın temel sınırlılığı ikincil kaynaklardan yararlanılmasıdır. Gelecek araştırmalar politika geliştirilmesinde kilit roldeki aktörler ile yapılacak görüşmeler ile bu sınırlılığı çözebilir. Gelecek araştırmalarda farklı idari geleneklere sahip ABD, İsveç, Norveç, İtalya, İspanya, Kanada ve Japonya örnekleri incelenebilir. Yine Türkiye'deki durum incelenerek karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Gelecek araştırmalar için getirilebilecek diğer öneriler ülkelerin gönüllü ve zorunlu KSS modelleri arasındaki farklılıkların incelenmesi, farklı sektörde KSS uygulamalarına kamu politikası etkisi, gelişmekte olan ülke örneklemelerinin incelenmesi, uluslararası KSS standartlarının etkisinin incelenmesidir.

Birleşik Krallık ve Fransa çevresel ve toplumsal sorumluluğa sahip iş uygulamalarını teşvik etmede KSS'nin önemini kabul ederken, farklı yönetim geleneklerine uygun stratejiler benimsemişlerdir. Birleşik Krallık'ın piyasa odaklı ve gönüllülüğe dayalı yaklaşımı, Fransa'nın devlet odaklı ve düzenleyici modeliyle zıtlık göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen, her iki ülke de işletmelerin şeffaflığını, sürdürülebilirliğini ve etik

yönetişimi teşvik eden girişimleri ileriye taşıyarak KSS tartışmalarına katkıda bulunmaktadır. Gönüllü veya zorunlu olması fark etmeksizin kamu politikası süreci özel sektör ve sivil toplum aktörleri ile sürekli etkileşimi gerekli kılmaktadır. Kamu politikasının belirlenme sürecinde uluslararası düzenlemeler ve Avrupa Birliği girişimleri gibi değişkenler de dikkate alınmalıdır. KSS uygulamaları buldukları ülkenin sosyal, ekonomik ve idari yapısına göre değişiklik göstermektedir. Aynı idari gelenekte yer alan ülkelerde dahi uygulama farklılıkları söz konusudur. Ancak ülkelerin iyi uygulama örneklerinden çıkarım yapılabilmesi mümkündür. Çalışma sonucunda her iki ülkenin yaklaşımlarının kamu politikalarının KSS'yi şekillendirmedeki rolü açısından iyi uygulama örnekleri sunduğunu söylemek mümkündür.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: This research investigates the influence of public policies on Corporate Social Responsibility (CSR). It examines the notion of Corporate Social Responsibility (CSR), which is rooted in the realm of the private sector, through the lens of public policy. The research problem addresses how public policies shape CSR practices and reporting processes. Within this scope, the study analyzes the cases of France and the United Kingdom. These cases are considered examples of good practices. These cases are believed to represent two different public policy approaches to CSR. The insights drawn from these examples are thought to contain practices and approaches that could serve as models for other countries.

Research Questions: The study aims to understand the impact of public policies on CSR in two developed countries with different administrative traditions. Within this framework, the research questions are as follows:

- How do public policies shape CSR practices in the United Kingdom and France?
- How do the impacts of public policies on CSR differ according to administrative traditions of the countries?
- Can insights be derived from best practices concerning the impact of public policies on CSR?

Literature Review: The CSR literature predominantly focuses on the private sector and emphasizes voluntarism. Over the past three decades, public and civil society actors have also gained significance. CSR, with its environmental, social, and economic dimensions, highlights the necessity of businesses considering their impact on society and the environment. The issue of societal and environmental impact legitimizes the role of public policy in this area (Dahlsrud, 2008). The core emphasis of CSR lies in the responsibility of businesses not only to shareholders but also to a broader group of stakeholders (Palmer vd., 2010). In this context, public policies provide a regulatory framework that helps define and encourage corporate responsibility. Public policy has become a tool for shaping and promoting CSR practices (Beare vd., 2014; Zadek, 2001). Governments' roles in public policy processes related to CSR are categorized as coercive, soft-law regulators, facilitators, awareness-raisers, and partners (Almatrooshi vd., 2018; Fox vd., 2002; Peters ve Röß, 2010; Ward, 2004). These roles can generally be divided into voluntary and mandatory approaches. Studies on voluntarism versus enforcement have examined various national implementations (Albareda vd., 2006; 2008; Antal ve Sobczak, 2007; Chauvey vd., 2015; Knudsen, 2018; Sobczak ve Coelho, 2010; Steurer vd., 2012; Wolniak ve Habek, 2013). The private sector dimension of CSR has been extensively studied. However, the role of public policies in this process, particularly in countries with different administrative traditions, remains limited.

Methodology: The research is based on a secondary data analysis method. Government reports, academic studies, and CSR policy documents were utilized. The study compares the United Kingdom's market-oriented, voluntary approach with France's regulatory and state-centered model. The data were analyzed to understand the historical development, current practices, and effectiveness of CSR policies in these countries.

Result and Conclusion: The United Kingdom's CSR policy is market-based and voluntary. The government employs soft-law tools, such as awards and incentives, to support CSR practices. Institutions like the Financial Reporting Council promote CSR policies grounded in transparency and sustainability. However, the varied interpretations of concepts used in policy processes (e.g., corporate citizenship) create conceptual inconsistencies. In contrast, France adopts a state-centered CSR policy based on mandatory regulations. The country directs CSR practices through social reporting laws and compulsory environmental regulations. Nevertheless, inconsistencies in the implementation of legal frameworks and weak enforcement mechanisms undermine their effectiveness. French CSR policies strongly align with international standards and EU directives. The UK's market-oriented approach supports voluntary business-led initiatives, while France's regulatory model offers a more rigid structure for achieving social and environmental goals. Both countries are influenced by international standards and European Union directives. The integration of public policies into CSR processes is critical for promoting sustainability and accountability. The examples of the UK and France provide valuable models of best practices for other countries, showcasing diverse approaches to CSR.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Fırat Harun YILMAZ - Halenur YILMAZ, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Fırat Harun YILMAZ - Halenur YILMAZ have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Aaronson, S. A. (2003). Corporate responsibility in the global village: The British role model and the American laggard. *Business and society review*, 108(3), 309-338.
- Aguinis, H. (2011). Organizational responsibility: Doing good and doing well. In S. Zedeck (Ed.), *APA handbook of industrial and organizational psychology* (Vol. 3, pp. 855-879). Washington, DC: American Psychological Association.
- Aguinis, H. ve Glavas, A. (2012). What we know and don't know about corporate social responsibility: A review and research agenda. *Journal of management*, 38(4), 932-968.
- Albareda, L., Lozano, J. M. ve Ysa, T. (2007). Public policies on corporate social responsibility: The role of governments in Europe. *Journal of Business Ethics*, 74, 391-407.
- Albareda, L., Lozano, J. M., Tencati, A., Midttun, A. ve Perrini, F. (2008). The changing role of governments in corporate social responsibility: drivers and responses. *Business ethics: a European review*, 17(4), 347-363.
- Albareda, L., Tencati, A., Lozano, J. M. ve Perrini, F. (2006). The government's role in promoting corporate responsibility: a comparative analysis of Italy and UK from the relational state perspective. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 6(4), 386-400.
- Almatrooshi, S., Hussain, M., Ajmal, M. ve Tehsin, M. (2018). Role of public policies in promoting CSR: empirical evidence from business and civil society of UAE. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 18(6), 1107-1123.
- Antal, A. B. ve Sobczak, A. (2007). Corporate social responsibility in France: A mix of national traditions and international influences. *Business ve Society*, 46(1), 9-32.
- Avetisyan, E. ve Ferrary, M. (2013). Dynamics of stakeholders' implications in the institutionalization of the CSR field in France and in the United States. *Journal of Business Ethics*, 115, 115-133.
- Babaoğlu, C. (2017). Kamu politikası analizine yönelik kavramsal ve kuramsal bir çerçeve. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 511-532.
- Beare, D., Buslovich, R. ve Searcy, C. (2014). Linkages between corporate sustainability reporting and public policy. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(6), 336-350.
- Bénabou, R. ve Tirole, J. (2010). Individual and corporate social responsibility. *Economica*, 77(305), 1-19.
- Berger-Walliser, G. ve Scott, I. (2018). Redefining corporate social responsibility in an era of globalization and regulatory hardening. *American Business Law Journal*, 55(1), 167-218.
- Bouten, L., Everaert, P., Van Liedekerke, L., De Moor, L. ve Christiaens, J. (2011). Corporate social responsibility reporting: A comprehensive picture? *Accounting forum*, 35(3), 187-204.
- Brown, D. ve Knudsen, J. S. (2012). *Visible hands: Government policies on corporate social responsibility in Denmark and the UK*. Paper presented at the Workshop on The Emerging Frontiers for Private and Public
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business horizons*, 34(4), 39-48.
- Chauvey, J.-N., Giordano-Spring, S., Cho, C. H. ve Patten, D. M. (2015). The normativity and legitimacy of CSR disclosure: Evidence from France. *Journal of Business Ethics*, 130, 789-803.

- Chijoke-Mgbame, A. (2021). Corporate Social Responsibility in the UK: Towards a Sustainable Corporate Social Responsibility Performance in the United Kingdom. In S. O. Idowu. (Ed.) *Current Global Practices of Corporate Social Responsibility: In the Era of Sustainable Development Goals*, (pp. 399-417). Springer.
- CSR Europe (2010). *A Guide to CSR in Europe: Country Insights by CSR Europe's National Partner Organizations*. CSR Europe Press.
- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(1), 1-13.
- Department for Business, Innovation and Skills. (2014). Good for business & society: Government response to call for views on corporate responsibility. Erişim adresi: <https://www.gov.uk/government/publications/corporate-responsibility-government-response-to-call-for-views>
- DTI (2004), *Social Responsibility. A Government Update*. UK Government, Department of Trade and Industry, London
- Dye, T. R. (1987). *Understanding public policy*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Elkington, J. (1997). The triple bottom line. *Environmental management: Readings and cases*, 2, 49-66.
- European Commission. (2011). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The Economic And Social Committee. Erişim adresi: https://arquivo.pt/wayback/20170823204457mp_/http://www.umic.pt/images/stories/publicacoes6/20110413-communication_en.pdf
- Fatima, T. ve Elbanna, S. (2023). Corporate social responsibility (CSR) implementation: A review and a research agenda towards an integrative framework. *Journal of Business Ethics*, 183(1), 105-121.
- Fortanier, F., Kolk, A. ve Pinkse, J. (2011). Harmonization in CSR reporting: MNEs and global CSR standards. *Management international review*, 51, 665-696.
- Fox, T., Ward, H. ve Howard, B. (2002). *Public sector roles in strengthening corporate social responsibility: A baseline study*. World Bank Washington, DC.
- Frederick, W. C., Davis, K., ve Post, J. E. (1992). *Business and society: Corporate strategy, public policy, ethics*. McGraw-Hill.
- Gharbi, M., ve Jarboui, A. (2023). The moderating effect of dividend policy on the relationship between corporate social responsibility and financial performance: evidence from french context. *International Journal of Economics and Business Administration*, 9(2), 97-114.
- Haufler, V. (2013). *A public role for the private sector: Industry self-regulation in a global economy*. Carnegie Endowment.
- Hibob. (t.y.). UK and EU CSR and ESG laws: What you need to know. Erişim adresi: <https://www.hibob.com/guides/uk-eu-csr-esg-laws/>
- HM Government (2023). *Mobilising Green Investment 2023 Green Finance Strategy* (978-1-5286-3995-8). Erişim adresi: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/643583fb877741001368d815/mobilising-green-investment-2023-green-finance-strategy.pdf>
- HM Government. (t.y.). Parliamentary Under Secretary of State (Minister for Climate Change and Corporate Responsibility). Erişim adresi: <https://www.gov.uk/government/ministers/parliamentary-under-secretary-of-state-minister-for-climate-change-and-corporate-responsibility>

- Idowu, S. O. ve Towler, B. A. (2004). A comparative study of the contents of corporate social responsibility reports of UK companies. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 15(4), 420-437.
- Ioannou, I. ve Serafeim, G. (2017). The consequences of mandatory corporate sustainability reporting. *Harvard Business School research working paper*(11-100).
- Jiang, L. (2020). Definitions of corporate social responsibility. *The palgrave handbook of corporate social responsibility*, 1-20.
- Knudsen, J. S. (2018). Government regulation of international corporate social responsibility in the US and the UK: How domestic institutions shape mandatory and supportive initiatives. *British Journal of Industrial Relations*, 56(1), 164-188.
- KPMG (2022). Big shifts, small steps Survey of Sustainability Reporting 2022 Erişim adresi: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf#page=8.09>
- Lal, M., Kumar, R. B., Kumar, A., Saud, H. S. ve Rai, V. K. (2022). Corporate social responsibility, accounting, and auditing: A retrospective review. *International Journal of Accounting, Business and Finance*, 1(2), 48-74.
- Latham & Watkins. (2024). France transposes Corporate Sustainability Reporting Directive into law. Erişim adresi: <https://www.lw.com/admin/upload/SiteAttachments/France-Transposes-Corporate-Sustainability-Reporting-Directive-Into-Law.pdf>
- Licandro, O., Vázquez-Burguete, J. L., Ortigueira, L. ve Correa, P. (2023). Definition of Corporate Social Responsibility as a Management Philosophy Oriented towards the Management of Externalities: Proposal and Argumentation. *Sustainability*, 15(13), 10722.
- Malecki, C. (2021). Corporate Social Responsibility in France: Sustainable Finance, Climate Finance: The French and European Impetus for Sustainable Growth. In S. O. Idowu. (Ed.) *Current Global Practices of Corporate Social Responsibility: In the Era of Sustainable Development Goals* (pp. 121-147). Springer
- Mangematin, Y. (2013). *Management et lois RSE: vers un droit impératif et une opportunité stratégique*. 31ème Université d'Été de l'Audit Social: De l'Audit Social à l'Audit de la Responsabilité Sociale: la RSE, Renouveau pour la GRH.
- Maon, F. (2015). Commanded Aspirations and Half-Hearted Enactment: The (Yet) Unfulfilled Promises of French-Style CSR. In S. O. Idowu, R. Schmidpeter, ve M. S. Fifka (Eds.), *Corporate Social Responsibility in Europe: United in Sustainable Diversity* (pp. 81-92): Springer.
- Moon, J. (2004). *Government as a driver of corporate social responsibility: The UK in comparative perspective*. (ICCSR Research Paper Series No. 20). Nottingham: International Centre for Corporate Social Responsibility, University of Nottingham
- Moon, J. (2007). The contribution of corporate social responsibility to sustainable development. *Sustainable development*, 15(5), 296-306.
- Morris, J. ve Baddache, F. (2012). The five W's of France's CSR reporting law. BSR. Erişim adresi: https://www.bsr.org/reports/The_5_Ws_of_Frances_CSR_Reporting_Law_FINAL.pdf
- Olanipekun, A. O., Omotayo, T. ve Saka, N. (2021). Review of the use of corporate social responsibility (CSR) tools. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 425-435.
- Pal, L. A. (2014). *Beyond policy analysis: Public issue management in turbulent times* (Vol. 5). Toronto: Nelson Education.
- Parmar, B. L., Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Purnell, L. ve De Colle, S. (2010). Stakeholder theory: The state of the art. *Academy of Management Annals*, 4(1), 403-445.

- Peters, A. ve Röß, D. (2010). *The Role of Governments in Promoting Corporate Responsibility and Private Sector Engagement in Development*. Erişim adresi: https://d306pr3pise04h.cloudfront.net/docs/news_events%2F8.1%2FUNGCBertelsmannn.pdf
- Popescu, C. R. G. ve Popescu, G. N. (2019). An exploratory study based on a questionnaire concerning green and sustainable finance, corporate social responsibility, and performance: Evidence from the Romanian business environment. *Journal of Risk and Financial Management*, 12(4), 162.
- Rahman, S. (2011). Evaluation of definitions: ten dimensions of corporate social responsibility. *World review of business research*, 1(1), 166-176.
- Rhee, R. J. (2017). A legal theory of shareholder primacy. *Minn. L. Rev.*, 102, 1951.
- Roome, N. (2005). Pan-European Approach: Some implications of national agendas for CSR. In *Corporate social responsibility across Europe* (pp. 317-333): Springer.
- Ropes & Gray. (2021). Corporate social responsibility compliance in 2021, and beyond—An overview for in-house legal counsel. Erişim adresi: https://www.ropesgray.com/-/media/files/publications/2021/01/20210114_csr_alert.pdf?rev=ec23f929cc0f4c768c38b6699560fb11
- Sarkar, R. (2008). Public policy and corporate environmental behaviour: A broader view. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(5), 281-297.
- Saunders, M. N., Lewis, P. ve Thornhill, A. (2023). *Research methods for business students*. (9th Edition) Pearson.
- Schmidt, V. (2003). French capitalism transformed, yet still a third variety of capitalism. *Economy and society*, 32(4), 526-554.
- Steurer, R. (2010). The role of governments in corporate social responsibility: Characterising public policies on CSR in Europe. *Policy Sciences*, 43, 49-72.
- Steurer, R., Martinuzzi, A. ve Margula, S. (2012). Public policies on CSR in Europe: Themes, instruments, and regional differences. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 19(4), 206-227.
- Sobczak, A. ve Coelho Martins, L. (2010). The impact and interplay of national and global CSR discourses: insights from France and Brazil. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 10(4), 445-455.
- Torreggiani, G. ve De Giacomo, M. R. (2022). CSR representation in the public discourse and corporate environmental disclosure strategies in the context of Brexit. A cross-country study of France, Germany, and the United Kingdom. *Journal of Cleaner Production*, 367, 132783.
- Tschopp, D. ve Huefner, R. J. (2015). Comparing the evolution of CSR reporting to that of financial reporting. *Journal of Business Ethics*, 127, 565-577.
- Tschopp, D. ve Nastanski, M. (2014). The harmonization and convergence of corporate social responsibility reporting standards. *Journal of Business Ethics*, 125, 147-162.
- Vertigans, S. (2015). Corporate social responsibility in the United Kingdom. In S. O. Idowu, R. Schmidpeter ve M. S. Fifka (Eds.), *Corporate Social Responsibility in Europe: United in Sustainable Diversity* (pp. 37-56): Springer.
- Ward, H. (2004). *Public sector roles in strengthening corporate social responsibility: taking stock* Citeseer.
- Wirba, A. V. (2024). Corporate social responsibility (CSR): The role of government in promoting CSR. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 7428-7454.
- Wolniak, R. ve Hąbek, P. (2013). CSR Reporting in France and the Netherlands. *Zeszyty Naukowe Akademii Morskiej w Szczecinie*, 34(106), 91-96.

- Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (2015). Kamu politikası ve kamu politikası analizi: genel bir çerçeve. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Ed.), *Kamu politikası: Kuram ve uygulama* (s. 14-43) içinde Adres Yayınları.
- Zadek, S. (2001). *Third generation corporate citizenship: public policy and business in society*. Erişim adresi:
https://www.files.ethz.ch/isn/20949/Third_Generation_Corporate_Citizenship.pdf

YEREL YÖNETİM STRATEJİK PLANLARINDA KENTSEL DİRENÇLİLİĞİN EKSİKLİĞİ: 6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNDEN ETKİLENEN KENTLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME¹

Lack of Urban Resilience in Local Government Strategic Plans: A Study
on 6 February Kahramanmaraş Earthquake Affected Cities

Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE* - Alperen AKGÜL**

Öz

Kentsel dirençlilik, risk durumu karşısında değişen şartlara uyum sağlayabilme ve kentin kültürel, ekonomik, kurumsal ve sosyolojik değişimlere yönelik hazırlıklı olabilme ve fonksiyonlarını olabildiğince devam ettirebilmesi anlamını taşımaktadır. Kahramanmaraş depremlerinin olumsuz sonuçlarının sorumlularından biri yerel yönetimlerdir. Zira kentlerin karşı karşıya kaldıkları menfi olaylara karşı direnç göstermesi yerel yönetimler başta olmak üzere politika yapımcıların, kentlilerin ve karar vericilerin sorumluluğundadır. Çalışmanın amacı, afet öncesi döneme odaklanarak, depremden etkilenen illerin yerel yönetimlerinin afet risklerini değerlendirme ve planlama açısından sorgulamaktır. Çalışmada belediyelerin 2020-2024 faaliyet dönemini kapsayan stratejik planlarında afet yönetimi, kentsel dirençliliği, doğal afetler ve özellikle depreme yönelik uyguladıkları/uygulamadıkları kamu politikaları üzerinde durulacaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi ile gözlem teknikleri kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışma sonucunda, deprem yaşayan kentlerin belediye stratejik planlarında afete hazırlık açısından yeterli olmadıkları sonucu elde edilmiştir. Risk altındaki Anadolu kentleri için de kentsel dirençliliğin artırılması hedefi doğrultusunda doğal afet, risk ve tehlike gibi şok olaylarına hazırlıkların, politika aktörleri tarafından yerel yönetimlerin gelecek dönem stratejik planlarında daha fazla yer almasının sağlanması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dirençlilik, Afet Yönetimi, Stratejik Planlama, Yerel Yönetimler, 6 Şubat Depremi

ABSTRACT

Urban resilience means the ability to adapt to changing conditions in the face of risk and to be prepared for cultural, economic, institutional and sociological changes in the city and to maintain its functions as much as possible. Local administrations are responsible for the negative consequences of the Kahramanmaraş earthquakes. Because the resilience of cities against the negative events they face is the responsibility of policy makers, urbanites and decision makers, especially local governments. The aim of the study is to question the "local governments" of the earthquake-affected provinces in terms of disaster risk assessment and planning by focusing on the pre-disaster period. The study will focus on the public policies implemented/not implemented by municipalities for disaster management, urban resilience, natural disasters and especially earthquakes in their strategic plans covering the 2020-2024 activity period. The study was prepared using document analysis and observation techniques, which are qualitative research methods. As a result of the study, it was concluded that the municipal strategic plans of earthquake-prone cities do not have a sufficient scope in terms of disaster preparedness. In line with the goal of increasing urban resilience for Anatolian cities under risk, it is expected that preparations for shock events such as natural disasters, risks and hazards should be included more in the future strategic plans of policy actors and local governments.

Keywords: Urban Resilience, Disaster Management, Strategic Planning, Local Administrations February 6 Earthquake

¹ Bu çalışma, "Yerel Yönetim Stratejik Planlarında Kentsel Dirençliliğin Eksikliği" başlığıyla Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı KBAM 9. Sempozyumunda özet metni yayınlanan bildirinin genişletilmiş ve değiştirilmiş versiyonudur.

*Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, pyavuzcehre@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7726-1119

**Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, alperena@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2128-0545

1. GİRİŞ

Dünya genelinde sayıları ve nüfusları durmaksızın artan kentlerin doğal ya da insan kaynaklı şok veya streslerden etkilenebilirliği ve kırılganlığı da artmaktadır. Bu hassasiyete karşı kentlerin dirençliliğinin artırılması gerekmektedir. Disiplinler arası incelenen dirençlilik kavramının kentleşmenin artış eğilimi gösterdiği son yüzyıllarda kentlere entegre edilme ihtiyacı artmıştır. “Kentsel dirençlilik, bir kent veya toplumun, doğal afetler, ekonomik krizler, demografik değişiklikler, salgınlar gibi pek çok tehlikeye, afetlere ve risklere hazırlıklı olma, bunlara yanıt verme ve uyum sağlama kapasitesidir” (Tuğaç, 2019, s. 1010). Kentlerin dirençliliği, menfi olayları üstlenebilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır. Yaşanacak şok, tehlike ve afet gibi olaylarda kentin sistemler ekseninde uyum sağlama ve yenilenebilirlik faaliyetlerinin süreklilik arz etmesi kentin temel dirençliliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kentsel dirençlilik, bütünüyle mücadele kapasitesinden ziyade dönüşüm evrelerini, sistemsel hazırlığı ve sürekliliği de içerisinde barındıran bir kavramdır. Sistemin sürekliliğinin sağlanması ise politika yapıcılarının karar alma süreçlerindeki etkinliği ve etkililiğinden geçmektedir. Türkiye gibi ülkelerde politika yapıcılarının menfi olaylara bütüncül yaklaşımı tartışmalıdır. Kentsel dirençlilik ve afet yönetimi gibi kavramlar genellikle “yanıt verme”, yaşanan olay sonrasında ortaya çıkan refleksif müdahalelerden oluşmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin neticesinde yaşanan yıkımın boyutu ise kentsel dirençliliğin sorgulanmasına yol açmıştır. Türkiye’de kentsel dirençliliğin sağlanması ulusal anlamda merkezi hükümetin sorumluluğundayken kentsel düzeyde yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Merkezi düzeyde kent ölçeğinde dirençliliğin sağlanması ise üst politika belgeleri olarak adlandırılabilir Kalkınma Planları, ulusal strateji belgeleri, ekonomi planları, orta vadeli planlar, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı gibi planlarla oluşturulurken Çevre Kanunu, Toplu Konut Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İmar Kanunu gibi mevzuat hükümlerinden de faydalanılmaktadır. Yerel yönetimlerin dirençlilik hususundaki çalışmaları ise stratejik planlar, performans programları ve eylem planları ekseninde oluşmaktadır.

Bütünleşik afet yönetimi süreci, belirli aşamalardan oluşmaktadır. Afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası olarak üç ayrı gruplandırılmayla incelenebilecek afet yönetimi sürecinin ilk aşamasında sakınım, azaltma ve önceden hazırlıklı olma evreleri bulunmaktadır (Kahraman vd., 2021, s. 13). Afet ve acil durumların önlenmesi ve etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla afet öncesi aşamalarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Afet esnasında müdahale ve ilk yardım, afet sonrasında ise iyileştirme ve yeniden inşa evreleri, afet yönetimi döngüsünün diğer halkalarıdır (Özmen vd., 2005). Doğal afetler önlenemez ancak zararları azaltılabilir anlayışından hareketle, afet yönetimi döngüsünün göz önünde bulundurulduğu çalışmada, afet safhalarının “Sakınım (Mitigation)” ve “Önceden Hazırlıklı Olma (Preparedness)” evrelerine yoğunlaşarak, deprem illerinin kentsel dirençlilikleri ve doğal afet öncesi afete ne denli hazırlıklı oldukları tartışılmaktadır.

Deprem sonrası yaşanan can ve mal kaybı düşünüldüğünde yerel yönetimlerin uyguladıkları kamu politikalarının yetersizliği/eksiklikleri ortadadır. Merkezden yönetim ve yerel yönetim politika aktörlerinin mevzuat ve planlar çerçevesinde afetlere yönelik hazırlığın sorgulanması ihtiyacı üzerinden yola çıkılan çalışmada 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremden etkilenen illerin 2020-2024 faaliyet dönemini kapsayan stratejik planları incelenmiştir. Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır, Adana, Kilis ve Elazığ'ın etkilendiği deprem sonucunda Türkiye geneli kentlerin dirençliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda kentlerin dirençliliğini sağlama ve yaşanacak şok, tehlike gibi olaylara karşı deprem illerinden hareketle diğer belediye ve karar vericilere politika önerilerinin getirilmesi amaçlanmıştır.

Afet yönetimi döngüsünde kentsel dirençliliğin belediye ölçeğinde faaliyet alanlarının analiz edilmesini konu edinen çalışma, kentlerde afet sonrası aynı deneyimlerin yaşanmaması amacıyla düzenli bir afet yönetimi sistemi kurulmasına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede belediyelerin kentsel dirençliliklerini arttırmaları beklenmektedir.

2. YÖNTEM

Çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremden etkilenen illerin stratejik planlarında mahalli idarelerin kentsel dirençliliğe yönelik hazırlıklarının bulunup bulunmadığı sorusuna odaklanmıştır. Çalışmada, nitel veri toplama yöntemi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada 6 Şubat 2023 depreminden etkilenen kentlerin 2020-2024 faaliyet dönemlerini kapsayan stratejik planları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu uyarınca belediyelerin ifa etmekle yükümlü olduğu sorumluluklar çerçevesinde hazırlanmakta olan stratejik planlar, depremden etkilenen 11 belediyenin resmî web sitelerinde ve "Kamuda Stratejik Yönetim" web sitesinde yayımlanmaktadır. İncelenen stratejik planlar neticesinde Türkiye'deki kentlerin kentsel dirençliliği sorgulanmaya çalışılarak kamu politika önerileri getirilmesi amaçlanmıştır. Stratejik planların incelenmesi hususunda Korkın ve Öztop'un 2022 yılında yayımlanan "Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Afet Yönetimi" makalesinde uyguladıkları yöntemden yola çıkılarak depremden etkilenen illerin afetlere hazırlıklı olma kapasiteleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada belediyelerin stratejik planları kurumsal tarihçe, mevzuat analizi, üst politika analizi, afetlere yönelik birimler, bütçelendirme, projeler, performans göstergeleri, hedefler, PESTLE Analizi, SWOT Analizi, iş birliği kurumları, risk analizi, ihtiyaç ve tespitler ile araç, gereç ve donanım başlıklarına ayrılarak tablo oluşturulmuştur. Depremden etkilenen kentlerin afetlere hazırlık evreleri tablo vasıtasıyla analiz edilmiş ve belirlenen eksiklikler doğrultusunda yerel yönetimlere yönelik kamu politikası önerileri getirilmiştir.

3. AFET YÖNETİMİ

Yeryüzünde doğal veya beşerî şartlar dolayısıyla oluşan, sonucunda maddi ve manevi birtakım zararlara sebep olan menfi olayların geneli afet olarak anılmaktadır. Afet kavramı,

sosyal bilimler disiplininin bir sonucu olarak, çeşitli ve çok boyutlu incelenmesi gereken bir kavramdır. Öyle ki afet Birleşmiş Milletlere göre “Etkilenen topluluğun veya toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yeteneğini aşan, yaygın insani, maddi, ekonomik veya çevresel kayıp ve etkileri içeren bir topluluğun veya toplumun işleyişinde ciddi bozulma” anlamını taşımaktadır (United Nations, 2009). Yaşanan afetin boyutu ile ilgili bir “kayıp” yaşanması gerekmektedir. Afetin doğurduğu sonuçlar neticesinde meydana gelen kayıpların en aza indirgenmesi, afet yönetimi ile sağlanmaktadır. Ancak afet yönetimi kavramının yalnızca afet sonucu iyileştirme mekanizmaları ile ilişkilendirilmemesi gerekmektedir. Zira afet yönetimi, afetin her aşaması ile ilgilenmektedir. Afet öncesi, sırası ve sonrası evreler için bütünlük bir afet yönetimi oluşturulması hükümetlerin, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversiteler gibi diğer paydaşların eşgüdümü ve sorumluluğuna tesis edilmelidir.

Afet yönetimi, Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğüne göre “Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için toplumca yapılması gereken topyekûn bir mücadele sürecidir. Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim süreci” şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD, ty). Burada dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan ilki afet yönetiminin yalnızca kurumsal bir planlama sonucu doğmamasıdır. Afet yönetimi olgusunun merkezi ve yerel yönetimler, STK’lar, üniversiteler gibi aktörlerinin yanında “toplum” faktörünün de dikkate alınması gerekmektedir. Kavrama yönelik bir diğer dikkat edilmesi gereken husus ise afet yönetimi sürecinin üç aşamalı (afet öncesi, sırası ve sonrası) bir süreç olmasıdır. Afet öncesi evresinde, olası afetin sonuçlarını en aza indirmek amacıyla gerekli idari, teknik ve mevzuat önlemlerinin alınması, hükümetlerin kalkınma ve gelişme planları gibi orta – uzun vadeli stratejik planlarında afet yönetimi olgusunun eklenmesi gibi hususlar yer almaktayken afet sırasında bölgeden haber alma ve ulaşım sağlama, hasar tespiti, toplanma alanları ve insanların temel ihtiyaçlarını karşılama gibi çalışmalar yer almaktadır. Afet sonrasında ise maruz kalan topluluğun psikolojik ve bedensel sağlığının en kısa sürede sağlanması ve olası diğer afetler için hazırlık yapma gibi çalışmalar afet yönetiminin sürekliliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir (Büyükkararcıoğlu, 2016, s. 205). Kısacası afet yönetimi, bütünüyle müdahale veya iyileştirme olarak anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda afet yönetimi, toplumun çevresinde yaşadığı doğa olaylarından haberdar olmaları, tanımları, bilinçlenmeleri ve yaşanması muhtemel diğer doğa olaylarından en az şekilde etkilenmelerini sağlayacak çalışmaların tümünü ifade etmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2011, s. 151).

Afet yönetimi planlı bir süreci; her türlü tehlikeye karşı zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme dahil bütün aşamaları beraberinde getirmektedir. Modern afet yönetimi sistemi dört ana evreden oluşmaktadır (Erkal, 2009, s. 152): “Azaltma” aşaması doğal afetlerin henüz gerçekleşmediği süreçte yapısal ve yapısal olmayan önlemleri içeren, afetin önüne geçmeyi amaçlayan birtakım çalışmaları içermektedir. Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi’ne (UNDDR) göre risk azaltma aşamasında, ulusal platformlar da dahil olmak üzere afet riski yönetişiminin güçlendirilmesi; afet riski yönetimi için hesap verebilirlik;

hazırlıklı olma; paydaşların ve rollerinin tanınması; yeni risklerin yaratılmasını önlemek için riske duyarlı yatırımların harekete geçirilmesi; sağlık altyapısının, kültürel mirasın ve iş yerlerinin dayanıklılığı; uluslararası işbirliğinin ve küresel ortaklığın güçlendirilmesi ve uluslararası finans kuruluşlarından mali destek ve krediler de dahil olmak üzere riske duyarlı politikalar ve programlar yürütülmesi gerekmektedir (UNDDR, 2015). Afet yönetiminin “Hazırlık” evresinde ise tehlikeye uyumlu pratiklerin geliştirilmesi ve pratikler aracılığıyla olası tepkilerin incelenmesi, eylem planlarının yapılması ve örgütsel/kurumsal önlemler alınması gibi çalışmalar yer almaktadır. Afet yönetiminin hazırlık evresi, afet zararını minimal düzeye getirmeyi amaçlayan ve toplumun afetlerin karşısında dirençliliğini arttırmaya yönelik faaliyetleri içerisinde barındıran süreci ifade etmektedir. Bu amaçla eğitim, seminer, bilinçlendirme gibi çalışmalar afetin hazırlık evresinde yer almalıdır. “Müdahale” evresinde ise hayata geçirilen önlemler ve afet yönetiminin önceki evrelerinden alınan tecrübe ile afetin üstesinden gelinmeye çalışılmasıdır. Müdahale sürecinde artık afet yaşanmıştır ve acil yardım desteği, kurtarma operasyonları ve en kısa sürede normal hayata dönüşün gerçekleştirilmesine yönelik faaliyetler yer almaktadır. Müdahale süreci çalışmaları olay sonrası olan faaliyetleri kapsamaktadır. Afet yönetiminin son evresi ise “Kurtarma ve İyileştirme” evresidir. Kurtarma ve iyileştirme evresi, bir diğer adıyla rehabilitasyon, merkezi, yerel yönetim ve diğer paydaşların yönetişimi ile temel hizmetlerin eski hâline getirilmesi, fiziki, toplumsal, ekonomik ve psikolojik zararların azaltılması gibi afet sonrası çalışmalardan oluşmaktadır (Toprak Karaman, 2016, s. 5-6).

Temelde zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme evrelerinden oluşan bütünlük süreci tahmin ve erken uyarı, afetler, etki analizi ve yeniden yapılanma evrelerini eklemek de mümkündür. Böylece bütünlük afet yönetimi sistemi oluşacaktır. Ayrıca afet yönetimi evrelerinin zincir şeklinde süreklilik arz eden bir yapı olması gerekmektedir. Afet öncesi “kayıp ve zarar azaltma”, “hazırlık” ve “tahmin ve erken uyarı” gibi korumaya yönelik çalışmalar literatürde “risk yönetimi” adını almaktadır. Aynı zamanda “etki analizi”, “müdahale”, “iyileştirme”, “yeniden yapılanma” gibi afet sırası veyahut afet sonrasında yapılan çalışmalar ise “kriz yönetimi” olarak tanımlanmaktadır (Kadıoğlu, 2008, s. 2-9). Risk yönetimi ve kriz yönetimi, girift yapıdadır. Bütüncül bir afet yönetimi yaklaşımında risk ve kriz yönetimi birlikte götürülmeli ve ihmal edilmemelidir.

3.1. Türkiye’de Afet Yönetimi

1939 Erzincan Depremi sonrası Türkiye’de afete yönelik kamu politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. 1959 yılında 7269 Sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” kabul edilmiştir. 1988 yılında ise “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik” ile afet bölgesine ve afetzede vatandaşlara etkin şekilde hizmet ulaşımı sağlanması amaçlanmıştır. Maddi ve manevi çok büyük kayıplara neden olan 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası Türkiye’de afet yönetimi konusunda yeni adımlar atılması gerekmiştir. Kurumlararası eşgüdümün sağlanması, yetki ve sorumlulukların baştan tanımlanması, koordinasyonun tek bir kurumda toplanması gerektiği görülmüştür. Depremin ardından İçişlerine Bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığına Bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlığa Bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılmıştır. Tüm yetki ve sorumluluklar tek bir kurumda toplanarak 2009 yılında 5902 sayılı yasa ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Başbakanlığa bağlanmıştır. AFAD, 2018

yılında 4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. 7269 sayılı kanun gereği afet yönetimi, 2018 yılından sonra Cumhurbaşkanlığı teşkilatı altına alınmıştır. Böylece afet yönetimi İçişleri Bakanlığı ve dolayısıyla Cumhurbaşkanı tarafından yürütülmeye başlanmıştır (AFAD, 2024)

Türkiye'de afet yönetimi, tarih boyunca reflekse dayalı ve merkezi örgütlenmenin temel aktör olduğu süreci ifade etmiştir. Reflekse dayalı ifadesinden kasıt afet yönetiminin ilk iki evresi olan azaltma ve hazırlık evrelerinin göz ardı edildiği gerçeğidir. Zira Türkiye'nin deprem kuşağında yer alması ve gerçekleşen her büyük depremin ardından ağır şekilde can ve mal kaybının yaşanması Türkiye'de doğal afet bilincinin yeterince gelişmemesinden dolayıdır. Genellikle yaşanan doğal afet sonucu müdahale ve iyileştirme çalışmalarının önemsendiği Türkiye'de afet yönetiminde bütüncül bir yaklaşım için örgütlenme ve mevzuatın geliştirilmesi anlamında birtakım çalışmalar da yer almaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin, uluslararası kaynakların, özel sektörün ve de halkın afet yönetimine yönelik düzenlemelerin içinde yer alması bu aşamada önem arz edecektir. Türk afet yönetimi sistemini merkezi birimler ve taşra birimleri şeklinde ayırmak mümkündür. Afet yönetimi merkez ve taşra örgütlenmeleri ise Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir.

AFAD'ın görevleri 4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde "*Afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve risk azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yurt içinde ve yurt dışında insani yardım operasyonlarının yapılması ve koordine edilmesi ile bu konularda politika önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanması*" olarak özetlenmektedir (Resmî Gazete, 2018). Aynı zamanda AFAD'ın kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, STK'lar, özel sektör kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve uluslararası kuruluşlar ile iş birliği yapma yetkileri de Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde bulunmaktadır. AFAD teşkilatı ise AFAD Başkanı, Planlama ve Risk Azaltma Dairesi, Müdahale Dairesi, İyileştirme Dairesi, Sivil Savunma Dairesi, Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi, Eğitim Dairesi, Dış İlişkiler ve Uluslararası İnsani Yardım Dairesi, Denetim Hizmetleri Dairesi, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlıkları ve Hukuk Müşavirliği'nden oluşmaktadır (AFAD, 2021).

Afet yönetiminin taşra örgütlenmesi ise Afet ve Acil Durum Yönetimi İl Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. AFAD'ın taşra teşkilatı olan İl Müdürlükleri İl yönetimine yani "vali"ye tabiidir. İl müdürlükleri, AFAD'ın yıllık programlarına uymak ve faaliyet raporlarını düzenlemekten sorumludur (Sezer ve Tozbey, 2023, s. 87-88). Merkez ve merkezin taşra teşkilatı haricinde afet ile ilgili diğer yetkili veya sorumlu kurum ve kuruluşlar ise üniversiteler, belediyeler, il özel idareleri, sivil toplum kuruluşları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK), Türk Silahlı Kuvvetleri, Kızılay, Arama Kurtarma Derneği (AKUT) ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri Derneği (UMKE-DER) olarak sıralamak mümkündür.

Türkiye'de mevzuat düzeyinde afet yönetimi ile ilgili düzenlemeler 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlenmektedir. Afet yönetiminin merkeziyetçi yapısını, yerel düzeydeki yapıyı ve işleyişi düzenleyen yasalar ile azaltılmaya çalışıldığı mevzuat özelinde görülmektedir. Öyle ki, 5302 Sayılı Kanunu'nun 69. Maddesindeki deprem, yangın, sanayi kazaları ve diğer doğal afetlerden korunmak amacıyla il özel idaresinin afet ve acil durum planlarını yapması, planın hazırlanmasında il ölçeğinde

gerekli koordinasyonun kamu kuruluşları ve üniversiteler aracılığıyla sağlanması yetkisinin bulunması bu duruma örnek teşkil etmektedir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005). 5216 Sayılı Kanun'un 7. Maddesine göre ise büyükşehir belediyelerinin büyükşehir düzeyinde doğal afet ile ilgili planlama yapma, afet bölgelerine araç ve malzeme temin etme, itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütme; konut, fabrika, işyerleri, eğlence yerleri ve kamu kuruluşlarının binalarını afetlere karşı koruma, denetleme ve gerekli izin ve ruhsatları doğal afet mevzuatları uyarınca vermesi gibi yetkileri bulunmaktadır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004). Büyükşehir Belediyelerine verilen yetkilerin benzerleri, belediyelerde de bulunmaktadır. Ek olarak, 5393 Sayılı Kanun'un 53. Maddesinde belediyelerin, il özel idarelerine benzer şekilde yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak ve zararını azaltmak amacıyla afet ve acil durum planlarını yapma ve gerektiğinde ilgili bakanlık, meslek kuruluşları ve kamu kuruluşlarıyla eşgüdüm yetkisi bulunmaktadır. Keza belediyeler, belediye sınırları dışında yer alan bölgelerde doğal afet yaşanması durumunda bölgeye yardım ve destek sağlayabilmektedir (Belediye Kanunu, 2005). Şüphesiz yerel yönetimlere verilen yetki ve sorumlulukların doğru ve etkin biçimde kullanılması, kentsel dirençliliği artırmada ve ülke düzeyinde afet yönetişimini sağlamada önemli bir potansiyeldir.

4. STRATEJİK PLANLAMA

Strateji kavramı, askeri kökenli bir kavram olup, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışının bir çıktısı olarak özel sektörde 1960'lı yıllardan itibaren kullanılan, kurumda planlamayı önceleyen bir olgudur. Dwight Waldo'ya göre YKY, genç kamu yöneticilerinden oluşmaktadır. YKY, döneminin düşüncelerini, olaylarını yansıtan ve eski kamu yönetimi anlayışını ideolojik, felsefi ve metodoloji eksikliği içermesi sebebiyle eleştiren bir düşünce hareketidir (Waldo, 1972, s. 239). Aynı zamanda YKY, ırkçılık, şiddet ve gelir adaletsizliği gibi sosyal eşitsizliklere karşı duyarlı, proaktif, bilimsel ve metodoloji sahibi, rasyonel, hümanist ve teşkilatlanmada ileri tekniklerin uygulandığı yönetim biçimini ifade etmektedir (Waldo, 1972). Geleneksel kamu yönetiminden ayrılan (YKY), Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ), Yeni Kamu Hizmeti ve Neo-Weberyen Devlet gibi modern kamu yönetimi akımlarının kamu sektöründe uygulamaya yönelik birtakım çözümlenmeleri bulunmaktadır. Özellikle YKY ve YKİ akımlarının özel sektör normlarını kamu sektörüne uyumlama gayeleri, insan kaynakları yönetimi, stratejik yönetim, stratejik planlama, yönetişim, program bütçe ve performans esaslı bütçe gibi kavramlar ekseninde gerçekleşmiştir.

Kaufman ve Jacobs'a (1987) göre, stratejik planlama 1950'lerde özel sektörde ortaya çıkan bir kavramdır. Kökeni, hızla değişen ve büyüyen şirketlerin, geleceğin giderek daha belirsiz görüldüğü bir ortamda ilerleyen faaliyetlerini etkin bir şekilde planlama ve yönetme ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Albrechts, 2001, s. 294). 1970'li yıllarda ise başta ABD olmak üzere diğer devletlerin kamu kurumlarında kullanmaya yönelik ilgisini çekmiştir. Türkiye'de ise 2000'li yılların başından itibaren uygulanmaktadır.

Modern kamu yönetimi akımlarının bir çıktısı olarak nitelendirilebilecek stratejik plan kavramı, planlama kavramından hareketle tanımlanabilmektedir. Yönetim biliminde planlama, idarenin önceliklerini önem ve uygunluk sırasına göre sıralayan bir kavramdır. Bu doğrultuda planlama, örgütün elindeki kaynakların belirlenerek bu kaynakları en etkin ve verimli şekilde nasıl kullanılacağına belirlenmesidir (Nalcı Arıbaş, 2014, s. 82). Stratejik planlama ise mevcut kaynakları en verimli şekilde kullanarak kurumun ulaşmak istediği noktaya geçiş sürecinde yürüttüğü planlı faaliyetleri ifade etmektedir. Bu planlı faaliyetler ekseninde örgütün neyi nasıl

yapacağı kesinleşmekte ve örgütün uzun vadeli bir yol haritası geliştirerek spesifik hedefler belirlenmesinde kılavuz görevi görecektir (Genç, 2009). Stratejik plan yapımı, süreç, kurumsal tasarım ve mobilizasyon ile ilgili olduğu kadar önemli teorilerin geliştirilmesi ile de ilgilidir. Stratejik mekânsal planlama, yalnızca geleneksel planlamaya odaklanmanın yerini alan bütünleşmiş sosyo-ekonomik eylem planlarına daha fazla yönelik bir kavramdır. Bununla birlikte, stratejik mekânsal planlama sistemlerinin istenen sonucu sağlama kapasitesi sadece sistemin kendisine değil, altında yatan koşullara da bağlıdır. Mekânsal planlamaya yönelik kamusal ve profesyonel tutumlar ve süreci harekete geçirmeye dahil olan kurumların siyasi iradesi dahil olmak üzere bu koşullar, planlama sistemlerinin seçilen stratejileri uygulama yeteneğini etkiler. İstenen mekânsal sonucu sağlamak ve uygulamak için gereken adımlar, planlamaya dahil kurumların yapılarına göre değişiklik göstermektedir (Albrechts, 2001 s. 295). Bu doğrultuda stratejik planlama, stratejik yönetimin de bir adımını oluşturmaktadır.

Stratejik planlama süreci, temelde dört sorudan oluşmaktadır. Kurum tarafından strateji geliştirilebilmesi adına ilk olarak “Sorun nedir?” sorusu sorulması gerekmektedir. Devamında “Neredeyiz ve nereye gidiyoruz?”, “Nereye varmak istiyoruz?” ve “Oraya nasıl varacağız?” sorularının sorulması elzemdir. Strateji geliştirme sürecinin bütün aşamalarında kullanılması gereken araç ve teknikler ve kimlerin dahil edilmesinin gerektiği soruları planlama aşamasının hepsinde geçerlidir (Strategy Unit, 2004, s. 7). Bu eksende stratejik plan oluşturmak için SWOT Analizi, PESTLE Analizi, GZFT Analizi gibi teknikleri kullanmak mümkündür. Stratejik plan oluşturulduktan sonra ise performans programları ve faaliyet raporları ile planın takip edilmesi misyon ve vizyon ekseninde verimliliği arttıracaktır.

4.1. Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama

Türk kamu yönetiminde stratejik planlama olgusu, 2000’li yılların başına tekabül etmektedir. Ancak planlama kavramının Planlı Kalkınma Dönemi’nden itibaren yer aldığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Devletçi kamu politikalarından hareketle 1960 öncesi planlamaya yönelik ilk girişim 1934 tarihli I. Beş Yıllık Sanayi Planı’dır. Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) kurulmasının ardından düzenli kalkınma planı çerçevesinde “Beş Yıllık Kalkınma Planları” uygulanmaya başlanarak kamu politikaları plan ve program çerçevesinde yürütülmeye çalışılmıştır.

2003 yılında kamu yönetiminin modernleştirilmesi ve yeniden yapılandırılması çerçevesinde yürütülen bir dizi idari reform alanı, stratejik planlamayı da kapsamaktadır. Öyle ki Türkiye’de stratejik planlamanın düzenlendiği ilk metin 5436 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 5018 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’dur (Genç, 2009). Aynı zamanda 5393, 5302 ve 5216 Sayılı Kanunlarda belediyelere ve il özel idarelerine stratejik planlama yapma zorunluluğu getirilmiştir.

Kamu kurumlarında stratejik planlamaya geçiş PEIR (Kamu Harcamaları Gözden Geçirme) Raporu ile gerçekleşmiş ve Dünya Bankası ile imzalanan PFPSAL (1. Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredi Anlaşması) ile bir kamu politikası hâline getirilmeye çalışılmıştır (Nalcı Arıbaş, 2014, s. 85). 2003 yılında PEIR ve PFPSAL Raporlarının yükümlülüklerini yerine getirme amacıyla 8 kurumda stratejik planlamaya geçilmiş ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5018 Sayılı Kanun ile bütün kamu kurumlarında stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirilmiştir.

5018 Sayılı Kamu Mali ve Yönetim Kontrol Kanunu'na göre stratejik plan "Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan" olarak ifade edilirken Madde – 9'da uygulama esasları belirtilmiştir. Kanuna göre Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, ilgili mevzuatlar ve temel ilkeler çerçevesinde kamu kurumları misyon ve vizyon oluşturma, ölçülebilir hedefler belirleme ve bu hedeflerin izleme ve değerlendirmesini yapma amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlamaktadır. Ayrıca kanuna göre stratejik planlar yıllık amaç ve hedefler ile performans göstergelerine de dayandırılmak zorundadır (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003). 5018 Sayılı Kanun'dan hareketle, yerel yönetimlerin stratejik plan yapma yükümlülükleri de bulunmaktadır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelerin stratejik plan hazırlama zorunluluğu bulunmakta ve belediye başkanının belediyeyi stratejik plana uygun yönetme görevi bulunmaktadır. Belediye başkanı, yerel seçimlerden itibaren altı ay içerisinde stratejik plan ve yıl başından önce performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunmakla da görevlidir. Stratejik plana yönelik değerlendirmeler Belediye Encümeni; stratejik plan kabulü ise Belediye Meclisi organları tarafından sağlanmaktadır (Belediye Kanunu, 2005). Keza 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nca benzer yetki, görev ve sorumluluklar valiye de tanınmaktadır. Vali; il özel idaresini stratejik plana uygun olarak yönetme, tıpkı 5393 Sayılı Kanun'daki gibi (yerel seçimler yerine genel seçimler olmak üzere) seçimlerden itibaren 6 ay içerisinde stratejik plan ve performans planı hazırlayıp il genel meclisine sunmaktadır. Ayrıca vali, stratejik plan hazırlama sürecinde üniversite, meslek odaları ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla müzakere ederek plan hazırlama sürecinde yönetime katkı sağlayabilmektedir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

Yerel yönetimlerin stratejik plan hazırlama yetkileri, kentsel dirençlilik olgusuna katkı sağlamaktadır. İlgili mevzuat ve kamu politikalarını anlama adına, stratejik plan ve kentsel dirençlilik ilişkisini incelemek faydalı olacaktır.

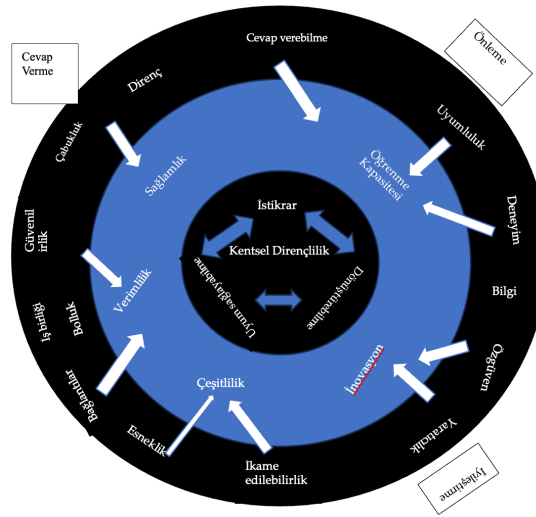
5. STRATEJİK PLANLAMA VE KENTSEL DİRENÇLİLİK

Kentsel dirençliliğin güçlendirilmesinde tüm kent sakinlerinin katkısı önemli olmakla birlikte, bu alandaki asıl sorumluluk kent yönetimlerine aittir ve onların rolü öncelikli derecede önem taşımaktadır (Kaya & Yaylı, 2023, s.378). Stratejik planlama ve kentsel dirençlilik olguları, merkezi ve yerel yönetimlerin, özel sektör ve dış paydaşların eşgüdümsele ve bütünlük ele alması gereken bir konudur.

Kentsel dirençlilik olgusu kabaca, ekonomik ve sosyo-kültürel sonuçları barındıran, kentlerin şok ve streslere karşı cevap verebilir olması ve yeni normale uyum sağlayabilme kapasitesini ifade etmektedir. Bu doğrultuda politika yapıcılarının stratejik plan, eylem planı ve performans programlarını kentlerin doğal afet, insani şok ve iklim değişikliği gibi göstergelere dayandırması önem arz etmektedir. Dirençlilik olgusu, kaynağını biyoloji ve ekoloji disiplinlerinden alan ve bir sistem içerisindeki ilişkilerin kalıcılığını belirleyen bir kavramdır. Parametrelerdeki değişiklik ve durum değişiklikleri gibi etkenlerin sonuçlarına bağlı olarak absorbe etme yeteneğinin ölçülmesi "dirençlilik" kavramını oluşturmaktadır (Holling, 1973, s. 16). Güncel yaklaşımda dirençlilik, yaşanan şoklarla mücadele etme kapasitesinden ziyade uyum yanıtlarının ve dönüşümlerin sistem tarafından karşılanması ve süreklilik arz etmesidir. Dirençli olma hususunun kentlere entegrasyonu ise kentlerin karşılaştığı iklim değişikliği, afetler, çevresel yıkım ve insan kaynaklı tehditler ekseninde gerçekleşmektedir (Tuğaç, 2019, s. 989). Kentlerin yaşanan bu stres ve

şoklara yanıt verme kapasitesinin ve uyumunun artırılması, dirençliliğin artırılması dolayısıyla gerçekleşecektir.

Dirençli bir şehir, temel işlevlerini, yapılarını ve kimliğini koruyup, sürekli değişim karşısında uyum sağlamaya ve gelişmeye devam ederken, herhangi bir şok veya stresi özümsemeye ve uyum sağlamaya hazırlıklı olmakta; sürdürülebilir kalkınmayı, refahı ve kapsayıcı büyümeyi teşvik etmektedir. Dirençliliği oluşturmak, tehlike ve risklerin belirlenmesini, değerlendirilmesini, kırılganlığın ve maruziyetin azaltılmasını, uyum kapasitesinin ve acil durum hazırlığının artırılmasını sağlamaktadır (ICLEI, 2019, s. 5). Bu doğrultuda kentsel dirençliliğin çeşitli boyutları bulunmaktadır. Kentlere fiziksel hasar veren savaşılar, saldırılar, doğal afetler, COVID-19 ve Veiba gibi pandemiler kentsel dirençliliğin fiziksel boyutunu oluşturmaktadır. Politik şok ve krizler -hatta pandemiler de bu listeye dahil edilebilir-kentlerin ekonomik ve sosyo-kültürel dirençliliğini etkileme boyutlarını oluşturmaktadır (Glaeser, 2022). Bu bağlamda kentsel dirençlilik, kentleri etkileyen diğer faktörlerle birlikte ele alınması gereken bir konudur. Ekonomi, yönetim, toplum ve çevre faktörlerini dirençlilik perspektifinden incelemek kentlerin sürdürülebilirliğine fayda sağlamaktadır. Kentlerin kompleks yapıları itibariyle dirençlilik olgusu disiplinler arası incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda kentler, ekoloji ve sürdürülebilirlik alanlarını kapsayan ekosistemler ve sosyo-ekolojik sistemleri, iklim değişikliklerini, tehlike ve risk alanlarını ve bölgesel ölçekte ekonomik sistemleri etkileyen disiplinlerin incelenme alanlarına tabii olmalıdır. Bütün ilgili disiplinler incelendiği takdirde, aşağıdaki tabloda kentsel dirençliliğin sistematik döngüsünden bahsedilmelidir.

Şekil 1 Kentsel Dirençlilik Döngüsü (Galderisi, 2014).

Türkiye'de kentsel dirençlilik genellikle doğal afetlerin önlenmesi ekseninde şekillenmektedir. Ek olarak, yukarıdaki şekilde verilen, kentsel dirençlilik döngüsünde cevap verme ve önleme fazlarında da eksiklikler bulunmaktadır. Çalışmada belediyelerin stratejik planlarında kentsel dirençliliğin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadığı öngörüsü ile hareket edilmiştir. Çalışmanın ilerleyen başlıklarında depremden etkilenen illerin stratejik planlarında yer alan doğal

afet, deprem ve kentsel dirençlilik ile alakadar olabilecek politika kararları, projeler ve uyumluluk dereceleri incelenmiştir.

6. 6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNDEN ETKİLENEN BELEDİYELERİN STRATEJİK PLANLARINDA KENTSEL DİRENÇLİLİK

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ili Pazarcık merkezli 7.7 büyüklüğünde ve Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğünde meydana gelen depremlerin ardından 7184 artçı deprem meydana gelmiş, 448.018 kişi tahliye edilmiş ve 50.500 kişi hayatını kaybetmiştir (AFAD, 2023). Depremde sayısız bina ve işletme fiziksel hasar almış ve bölgede geniş çaplı bir yıkım oluşmuştur. Çalışmada deprem kuşağında yer alan kentlerin dirençliliği sorgulanmıştır. 6 Şubat Depremi'nden etkilenen 11 adet il bulunmaktadır. Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elâzığ belediyelerindeki 2019-2024 dönemini kapsayan stratejik planlarda depreme ve diğer doğal afetlere hazırlık boyutunda çeşitli bulgular yer almıştır. Depremden etkilenen illerden bazılarının stratejik planlarında doğal afetlere hazırlık; mevzuat, stratejik hedef, amaç ve projeler ekseninde yer alırken bazı şehirlerde ise bu hazırlıkların yetersiz kaldığı görülmüştür.

Depremden etkilenen belediyelerin stratejik planlarını inceleme hususunda Korkın ve Öztop'un 2022 yılında "Journal of Civilization Studies" dergisinde yayımladıkları "Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Afet Yönetimi" makalesinde uygulanan yöntemden esinlenilmiştir. Buna göre depremden etkilenen belediyelerin stratejik planları afet ile ilgili tarihc, mevzuat analizi, üst politika belgeleri analizi, faaliyet alanlarında ürün ve hizmetler, afetlere yönelik birimler, araç gereçler ve donanım, PESTLE Analizi, SWOT Analizi, stratejik amaç ve hedefler, sorumlu birimler, iş birliği kurumları, performans göstergeleri, faaliyet ve projeler, risk analizi, tespit ve ihtiyaçlar ve bütçelendirme başlıkları ile incelenmiştir. İlgili başlıklarda afet ile ilgili atf yapıldığı takdirde tabloda "+", başlığı olup içerikte atf yapılmadığı takdirde "-", ilgili başlık stratejik planda yer almıyor ise "YOK" olarak işaretlenmiştir. Belediyelerin kentsel dirençliliği tablo vasıtasıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Deprem İli	Kurumsal Tarihçe	Mevzuat Analizi	Ust Politika Analizi	Ürün ve Hizmetler	Afet birimleri	Araç, Gereç ve Donanım	PESTLE Analizi	SWOT Analizi	Hedefler	Sorumlu Birimler	Performans Göstergeleri	Faaliyet ve projeler	İş birliği kurumları	Risk analizi	Tespit ve ihtiyaçlar	Bütçe
Adana	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Adıyaman	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-
Diyarbakır	-	+	+	+	-	+	YOK	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Elâzığ	-	-	+	-	-	-	-	+	+	+	YOK	+	+	-	-	+
Gaziantep	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hatay	-	-	-	-	-	+	YOK	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kahramanmaraş	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	+	+
Malatya	-	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+
Osmaniye	-	+	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+
Şanlıurfa	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Kilis	-	-	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+

Tablo 1 Depremden etkilenen illerin stratejik planlarında afet ile ilgili bulgular

Adana, Gaziantep ve Osmaniye illerinin stratejik planlarında diğer kentlere nazaran doğal afetlere hazırlık ekseninde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak bu kentlerde de yıkımın en az depremden etkilenen diğer kentler kadar hissedildiğini söylemek gerekmektedir.

Adana Büyükşehir Belediyesi 2019-2024 dönemini kapsayan stratejik planlarında deprem ile ilgili belediyelerin sorumlu olduğu mevzuata yer verilmiş, stratejik amaç listesinde (amaç 2.2., 8.1. ve 8.4.) afet riskli bölgelerin kamulaştırmaya tabii olacağı belirtilmiş, afet ile ilgili 412 eğitim, 360 tatbikat, 286 bilinçlendirme çalışması, 2955 broşür, 2669 uygunluk haritası oluşturulmuş ve kamuoyu bilinçlendirme faaliyetleri yapılmış; Fatih, Evler, Göl, Sinan Paşa ve Köprülü Mahallelerinde Afet Riskli Alan ve Kentsel Dönüşüm projeleri düzenlenmiş, 11. Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı yıllık programı hedefleri ile Belediyenin afet yönetimi ile uyumlu alanlar olduğu belirtilmiş, Ulusal Afet ve Acil Durum Bilgi Yönetim Sistemi oluşturulmasının gerekliliği ifade edilmiş (Ancak plan döneminde uygulamaya konulamamış), Deprem ve Doğal Afetler Komisyonu Kurulmuş, PESTLE Analizinde doğal afetlerin varlığı bir tehdit unsuru olarak listelenmiştir (Adana Büyükşehir Belediyesi, 2020). Gaziantep Büyükşehir Belediyesi için de benzer hazırlıklar söz konusu olmuştur. Öyle ki, ilgili planda Üst Politika Belgeleri Analizinde kültür mirasını koruyacak şekilde afet riskini dikkate alarak kentsel dönüşümün sağlanması amaçlanmış, kentsel dönüşüm ve sanayi dönüşümü yapılırken afet tehlikesinin gözetilmesi gerektiği belirtilmiş, afet haritaları, afet sonrası iyileştirmeler, yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesinin sağlanması ifade edilmiş, İpekyolu Kalkınma Ajansı tarafından doğal afet ve risk unsurları gözetilmeksizin kentsel büyümenin gerçekleştiği tespit edilmiş, personelin afetlere hazırlık eğitimine tabii tutulması ifade edilmiş, SWOT Analizinde afet yönetim planı ve makine parkı “güçlü yönler” kısmında yer alırken “zayıf yönler” kısmında ise afet koordinasyon merkezlerinin bulunmadığı belirtilmiş, afet acil durum istasyonlarının kurulması amaçlanmış, Afetlere Dirençli Şehir Projesi ve Uluslararası Afet Çalışmalarına Katılım Projesi düzenlenmiş fakat tamamlanmamıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Osmaniye Belediyesi ise kent büyüklüğü ve ölçeğine göre stratejik planda önemli afet hazırlıklarına yer vermiştir. Planda afet yönetimi ve sürdürülebilir çevre odak alanlarından biri olarak belirlenmiş, afet bilgi sisteminin oluşturulması hedeflenmiş, afet riskli bölgelerin dönüştürülmesi amaçlanmış, toplumu bilinçlendirme çalışmaları ve güvenli yerleşim yerleri oluşturma hususunda risk azaltma çalışmaları hedeflenmiş, Türkiye Afet Risk Azaltma Planı oluşturulması hedeflenmiş (ancak plan döneminde gerçekleşmemiş), Stratejik hedef 8.0.2.'ye göre afetlere karşı hazırlıklı kent olma hedefi belirlenmiş, deprem vb. doğal afetler ile ilgili savunma planı geliştirilerek eğitim, ekip oluşturma, eğitim, tatbikat faaliyetleri ve sivil savunma hizmetleri oluşturma amaçlanmıştır. Osmaniye Belediyesi'nin bütçesi ve nüfusu düşünüldüğünde, depremden etkilenen diğer kentlere göre afet olgusuna daha fazla önem verdiği görülmüştür. Ancak oluşturulan projelerin bütçeleri oldukça kısıtlıdır.

Diyarbakır ve Hatay Büyükşehir Belediyelerinde ise doğal afet ve kentsel dirençlilik olgusu, Gaziantep, Adana ve Osmaniye Belediyelerinin planları kadar olmasa da hazırlıklı denilebilecek seviyededir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-24 stratejik planı PESTLE Analizi kısmında afet riskli yapı ve alanların bulunduğu yer verilmiş ve bu alanlarda kentsel dönüşüm yapılması gerektiği belirtilmiş, mevzuat analizinde doğal afetlere karşı planlama vb. hususlarda yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu belirtilmiş, üst politika belgeleri analizinde ise doğal afetlere yönelik acil eylem planı yapılması planlanmıştır. Belediye'nin stratejik amaçlarında afetlere hazırlığa yer verilmiş ve dayanıklı şehir, afetlere hazırlık ve mekânsal iyileştirme projeleri yürütülmüştür (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2020). Fakat deprem ile ilgili spesifik olarak herhangi bir hazırlık yer almamıştır. Depremden en çok etkilenen illerden

olan Hatay Büyükşehir Belediyesi stratejik planında ise belediyenin stratejik amaç listesinde afet ve acil durumlara hazır olma kapasitesinin artırılması gerekliliği, afetlere karşı kapsamlı müdahale ihtiyacı, stratejik amaç 7'ye göre kamuoyunu afetlere karşı bilinçlendirme gerekliliği, afet riski taşıyan yerleri tahliye etme hususundaki yasal yükümlülükler, Üst Politika Belge Analizi kısmında afet riski olan yerlerin dönüştürülmesi hususu, mikro bölgeleme çalışmalarının yapılmasının hedeflenmesi, SWOT Analizinde doğal afetin bir tehdit unsuru olarak yer alması gibi olgulara yer verilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, 2020). Deprem konusunda ise Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nden farklı olarak kentsel planlamada depremin etkisinin gözlemlenmesi ihtiyacı ifade edilmiştir.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Kilis Belediyelerindeki çalışmalar ise Diyarbakır ve Hatay illerine benzerdir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi stratejik planında afet ve acil durumda güvenliği artırma, afetler ile mücadelede planlama, eğitim ve tedbir çalışmaları, kentsel dönüşümde afet ile bütüncül yaklaşımın ele alınması, afet toplanma alanları için Millet Bahçesi projesi ve doğal afetler ile ilgili eğitim projeleri planda yer almıştır (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2020). Kilis Belediyesi'nde ise afet ve acil durumlara müdahale kapasitesini artırma hedefi, kentsel dönüşümde afet riskinin göz önünde bulundurulması, afet sonrası iyileştirme çalışmaları, yerel yönetimlerin afet birimlerinin kapasitesinin güçlendirilmesi, 11. Kalkınma Planı kapsamında afetlere hazırlık ve sonrası müdahalede altyapı faaliyetlerinin artırılması amaçlanmış ve faaliyet alanlarında kent güvenliği afet yönetimine yer verilmiş ve Stratejik hedef 3.9.'a yönelik proje yürütülmüştür. Ancak planda depreme yönelik veriler yer almamaktadır (Kilis Belediyesi, 2020).

6 Şubat Depremi'nden etkilenen diğer 4 kentin stratejik planlarında ise doğal afetlere hazırlık ve dolayısıyla kentsel dirençlilik olgusuna yeteri kadar önem ve yer verilmediği görülmektedir. Özellikle Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Malatya Büyükşehir Belediyesi, Elâzığ Belediyesi ve Adıyaman Belediyesi'nde afetlere hazırlık oldukça kısıtlıdır. Adıyaman Belediyesi'nin stratejik planında depremden bahsedilmemiş, yalnızca stratejik amaç listesinde afetlere karşı bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, SWOT Analizinin "Tehditler" kısmında afet toplanma alanlarının yetersiz olması gibi hususlara yer verildiği görülmüştür (Adıyaman Belediyesi, 2020). Afet yönetimi ve deprem ile alakalı herhangi bir projeye belediye yer vermemiştir. Elâzığ Belediyesi'nde de durum benzer şekilde iken; ek olarak sivil savunma hizmetleri ve Elâzığ'ın deprem kuşağında olduğu planda yer almıştır (Elâzığ Belediyesi, 2020). Şanlıurfa ve Malatya Büyükşehir Belediyelerinde deprem ve afetlere hazırlık ile ilgili yeterli veri bulunamamakta, doğal afetlere hazırlık eksenindeki projelere de yer verilmemiştir. Yalnızca afet ve itfaiye hizmetlerinin yetersizliği ve daha etkin olması gerektiği planda mevcuttur (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2020).

7. SONUÇ

6 Şubat depremi tüm Türkiye için bir milat olmalıdır. 17 Ağustos depreminden sonra bu derece ağır bir tablonun tekrarlanmasında tüm kamu kurumlarının kendilerini sorgulaması gerekmektedir. Çalışmada bu anlayıştan yola çıkarak afet bölgesi kentleri özelinde yerel yönetimlerin stratejik planlarında doğal afetlere dair ne derece hazırlık öngördükleri incelenmiştir. Doğal afetlere hazırlık çok boyutlu olmakla birlikte, çalışmada stratejik planlar çerçevesinde 16 başlıkta yapılan değerlendirme sonucunda; Adana, Osmaniye ve Gaziantep illeri doğal afetlere nispeten daha hazırlıklı görünmekle birlikte, Diyarbakır ve Hatay

Büyükşehir Belediyelerinde ise doğal afet ve kentsel dirençlilik olgusu, Gaziantep, Adana ve Osmaniye Belediyelerinin planları kadar olmasa da kâğıt üstünde hazırlıklı denilebilecek seviyededir. Kilis Belediyesi için depreme yönelik net verilere ulaşlamamakla birlikte stratejik planında afetlere hazırlık ve sonrası müdahaleler için amaçlar belirtilmiştir. Şanlıurfa, Malatya, Elâzığ, Adıyaman kentlerinde belediye stratejik planlarında ise doğal afetlere hazırlık ve dolayısıyla kentsel dirençlilik olgusuna yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Türkiye'de politika yapımcıların kalkınma planları ve stratejik planlarında yer alan afet yönetimi ve kentsel dirençlilik hedeflerinin büyük bir çoğunluğunda yalnızca iyileştirme faaliyetleri bulunduğu görülmekte; kentsel dirençlilik olgusu bütüncül olarak incelenmemektedir.

Yaşanan depremin gücü her ne kadar çok şiddetli olsa da afet öncesine dair yapılabilecekler daha fazla olabilir ve daha fazla insan kurtulabilirdi. Her kentin coğrafi konumu, sosyal, fiziki, ekonomik ve kültürel koşullarına bağlı olarak özgünlükleri çerçevesinde afete hazırlık açısından yerel yönetimlerin özel yaklaşımlar geliştirmesi gerekmektedir. Bu süreçte oluşturulacak kamu politikaları içinde vatandaşa en yakın hizmet birimi olarak yerel yönetimler halkın ihtiyaçlarını belirleyerek merkezi hükümete bildirmeli ve politika oluşturulması sürecinde belirleyici olmalıdır. Belediyelerin sürdürecekları kamu politikalarının altlığını oluşturan stratejik planlarında afet yönetiminin afet öncesi ve sonrasına yönelik afet yönetimi başlığı altında ayrıntılı ele alınması, afet birimlerinin oluşturulması, süreçte kentteki üniversitelerin ilgili bilim dallarından destek alarak risk analizini yapması, hedefler belirlemesi, performans göstergeleri oluşturması, araç gereç ve donanım hakkında teknolojik son gelişmelere yatırım yapılması; tecrübe ve iyi uygulama örneklerini görmek adına uluslararası kent ağlarına dahil olması; afete dirençlilik hakkında da hedeflerin ve sorumlu birimlerin belirlenmesi; kurumlararası iş birlikleri gerçekleştirmesi, kentteki sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile projeler yapması; en önemlisi de yeterli bütçe ve personel ile desteklemesi gerekmektedir. Bu süreçte yerelde; kurumlararası iletişim süreçlerinin iyi planlanması, doğayla uyum içinde yaşanması, yerleşim için tehlikeli alanlarda yapılaşmanın engellenmesi, kaynakların etkin kullanımı, kamusal alanların çoğaltılması, tarım alanlarının korunması, halkın bilgilendirilmesi ve tüm paydaşların aktif katılımı sağlanmalıdır. Türkiye bir deprem ülkesidir bu gerçekten hareketle aynı kayıpların tekrar yaşanmaması için başta yerel yönetimler olmak üzere tüm kurumların ve bireylerin bu planlara inanması ve gerçekleşmesini istemesi, buna yönelik Cumhuriyetimizin 100. yılında tüm Anadolu kentlerinde düzenli afet yönetim sistemi kurulması dileğiyle.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: Gaining urban resilience in the face of natural disasters that occur for different reasons is becoming more and more important for cities all over the world. Disaster management brings along all processes including preparedness against all kinds of hazards, mitigation and recovery. The most important stage in the modern disaster management system is the preparation (mitigation) stage, which includes precautions before natural disasters occur. The resilience of cities against the adverse events they face is the responsibility of policy makers, citizens and decision makers, especially local governments. Local governments are also responsible for the adverse consequences of the 6 February Kahramanmaraş Earthquake. The aim of this study is to question the local governments of earthquake-affected provinces in terms of disaster risk assessment and planning by focusing on the pre-disaster period. The study focuses on analyzing the fields of activity of urban resilience at the municipality scale in the disaster management cycle. It aims to draw attention to the establishment of a regular disaster management system to prevent the same experiences in cities after disasters.

Research Question/s: The study was conducted within the framework of the following main question and three separate sub-questions.

- Q1. In which areas were the municipalities affected by the Kahramanmaraş earthquake prepared for urban resilience in their strategic plans?
- Q1a. What are the missing factors in the preparations of the local governments of the earthquake-affected provinces?
- Q1b. Which preparations do local governments need to make to achieve urban resilience against possible earthquakes?
- Q1c. Which of the earthquake-affected municipalities stand out in their strategic plans?

Literature Review: The study is designed within the framework of urban resilience, disaster management, strategic planning and the February 6 earthquake. Each of these terms have been the subject of many scientific research in different disciplines. Disaster management in Türkiye has historically been a reflex-based process in which central organization has been the main actor. Türkiye's location in the earthquake zone has led to the questioning of urban resilience. Due to the complex structures of cities, the phenomenon of resilience needs to be analysed interdisciplinary. In Türkiye, urban resilience is generally discussed in the framework of preventing natural disasters. The phenomenon of strategic planning in Turkish public administration dates to the early 2000s. In the literature, when the strategic plans, action plans and performance programs of policy makers are examined, urban resilience is based on the disaster management of cities. The February 6 earthquake also accelerated urban resilience and disaster management studies.

Methodology: While examining the strategic plans of earthquake-affected municipalities, the method proposed in the article "Disaster Management in Strategic Plans of Metropolitan Municipalities" published by Korkin and Öztöp in the "Journal of Civilization Studies" in 2022 was applied. Accordingly, the strategic plans of 11 earthquake-affected municipalities were analysed under the following headings: disaster-related history, legislative analysis, analysis of top policy documents, products and services in the fields of activity, units for disasters, tools and equipment, PESTLE Analysis, SWOT Analysis, strategic goals and objectives, responsible units, cooperation institutions, performance indicators, activities and projects, risk analysis, identification and needs, and budgeting.

Result and Conclusion: As a result of the assessment made under 16 headings within the framework of strategic plans, Adana, Osmaniye and Gaziantep provinces seem to be relatively more prepared for natural disasters. Diyarbakır and Hatay Metropolitan Municipalities, on the other hand, are not as prepared for natural disasters and urban resilience as the plans of Gaziantep, Adana and Osmaniye Municipalities. In the municipal strategic plans of Şanlıurfa, Malatya, Elâzığ and Adıyaman, it is seen that the preparation for natural disasters and thus urban resilience are not given enough importance. Although no clear earthquake-related data is available for Kilis Municipality, its strategic plan includes objectives for disaster preparedness and post-disaster interventions. It is seen that most of the disaster management and urban resilience targets included in the development plans and strategic plans of policy makers in Türkiye include only improvement activities; the urban resilience phenomenon is not examined holistically.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE - Alperen AKGÜL, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE - Alperen AKGÜL have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Adıyaman Belediyesi. (2020). *2020-2024 dönemi Adıyaman Belediyesi Strateik Planı*. Kamuda Stratejik Yönetim Erişim Adresi: <https://ww.adiyaman.bel.tr/assets/img/birimler/mevzuatlar/50c40e12-bcdc-4a08-a035-54c6485a9d76.pdf>
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2020). *Planlar*. Adana Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/stratejikplani_v/files/2020-2024-adana-buyuksehir-belediyesi-stratejik-plani.pdf
- AFAD. (2021, Temmuz 29). *Hakkında*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/afadhakkında>
- AFAD. (2023, Şubat 21). *Kahramanmaraş'ta Meydana Gelen Depremler Hk. - 34*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34>
- AFAD. (tarih yok). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Albrechts, L. (2001). In Pursuit of New Approaches to Strategic Spatial Planning. A European Perspective. *International Planning Studies*, 6(3), 293-310. <https://doi.org/10.1080/13563470120026514>
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004, Temmuz 10). *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. Mevzuat Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Büyükkaracığan, N. (2016). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Kriz ve Afet Yönetim Çalışmalarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*(12), 195-219.
- Belediye Kanunu. (2005, Temmuz 7). *Belediye Kanunu*. Mevzuat Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. (2020). *Stratejik Planlar*. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: <https://www.diyarbakir.bel.tr/bilgi-bankasi/1/stratejik-plan.html>
- Elazığ Belediyesi. (2020). *Stratejik Planlar*. Elazığ Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: https://www.elazig.bel.tr/dosya/yayin/dosyalar/Stratejik_Plan2020_2024.pdf
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2011). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Eastern Geographical Review*, 14(22), 147-164.
- Galderisi, A. (2014). Urban resilience: A framework for empowering cities in face of heterogeneous risk factors. *A | Z Itu Journal Of The Faculty Of Architecture*, 11(1), 36 - 58

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2020). *Planlar ve Raporlar*. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/07/2020-2024-stratejik-plan.pdf>
- Genç, N. (2009). Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(23).
- Glaeser, E. L. (2022). Urban resilience. *Urban Studies*, 59(1), 3-35. <https://doi.org/10.1177/00420980211052230>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020-2024 dönemi Hatay Büyükşehir Belediyesi Stratejik planı*. Kamuda Stratejik Yönetim Erişim Adresi: <https://api.hatay.bel.tr/storage/gallery-media/September2021/wVfj8PuDP3XaraWgQGAS.pdf>
- Holling, C. S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1-23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
- ICLEI. (2019). *Resilient cities, thriving cities: The evolution of urban resilience*. Bonn, Germany.: ICLEI – Local Governments for Sustainability e.V.
- İl Özel İdaresi Kanunu. (2005, Şubat 22). *İl Özel İdaresi Kanunu*. Mevzuat, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf>.
- Kadioğlu, M. (2008). Modern Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. M. Kadioğlu, & E. Özdamar (Ed.), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* içinde (s. 1-35). Ankara: JICA Türkiye Ofisi.
- Kahraman, S., Polat, E., & Korkmazıyürek, B. (2021). Afet Yönetim Döngüsündeki Ana Terimler. *Avrasya Terim Dergisi*, 3(9), 7-14.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. (2020). *Stratejik Plan*. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: <https://kahramanmaras.bel.tr/stratejik-plan>
- Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. (2003, Aralık 24). *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu*. Mevzuat Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf>.
- Kaya, H. & Yaylı, H. (2023), "Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak: TR71 Bölgesi Örneği", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(2), s.376-385, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.126017>
- Kilis Belediyesi. (2020, Ağustos 6). *Kilis Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan*. Kilis Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi: <https://www.kilis.bel.tr/index.php/2020/08/06/test/>
- Korkın, E. ve Öztıp, S. (2022). Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Afet Yönetimi. *Journal of Civilization Studies*, 7(1) 61-75. <https://doi.org/10.52539/mad.1120801>
- Nalcı Arıbaşı, N. (2014). Kamuda Stratejik Planlamanın "Katılımcılık" Boyutu. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 80-100.
- Özmen, B., Nurlu, M., Kuterdem, K., & Temiz, A. (2005). Afet Yönetimi ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü. *Deprem Sempozyumu*. Kocaeli: Grand Yükseliş Hotel.
- Resmî Gazete. (2018, Temmuz 15). *4 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. Erişim Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/gamer/4-NOLU-CUMHURBASKANLIGI-KARARNAMESI.pdf>

- Roitman, S. (2010). Gated communities: definitions, causes and consequences. *Urban Design and Planning*, 163(1), 31-38.
- Rojek, C. (2000). Indexing, Dragging and the Social Construction of Tourist Sights. C. R. Urry (Ed.), *Touring Cultures. Transformation of Travel and Theory* içinde (s. 52-74). New York: Routledge.
- Sezer, Ö. ve Tozbey, Ş. (2023). Türkiye'de Afet Yönetiminin Merkezi ve Yerel Düzeyde Örgütlenmesi Üzerine Bir Değerlendirm. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 79-102.
- Strategy Unit. (2004). *Strateji Yaşam Rehberi*. Cabinet Office Başbakanlık Strateji Birimi Erişim Adresi:
<http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/UQ0EC+Stratejiyasamrehberi.pdf>
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2020). *Stratejik Plan*. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Erişim Adresi:
https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/bsb_sonra/sanlıurfa_buyuksehir_belediyesi_2020-2024_stratejik_plani.pdf.
- Toprak Karaman, Z. (2016). Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme. Z. Toprak Karaman, O. Sancakdar, A. Ekşi, P. Ersoy, G. Börühan, S. Esmer, . . . E. Aslanpay Özdemir (Ed.), *Bütünleşik Afet Yönetimi* içinde (s. 1-37). İzmir: İlkem.
- Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları. *İdealkent*, 10(28) 984-1019.
<https://doi.org/10.31198/idealkent.634144>
- UNDDR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 - 2030*. UNDDR Documents and Publications Erişim Adresi:
<https://www.undrr.org/media/16176/download?startDownload=20241011>
- United Nations. (2009). *2009 UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. UNDRR Erişim Adresi: <https://www.undrr.org/publication/2009-unisdr-terminology-disaster-risk-reduction>.
- Waldo, D. (1972). Developments in Public Administration. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 404(1), 217-245.
<https://doi.org/10.1177/000271627240400118>.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN MANAGERS' TOXIC LEADERSHIP BEHAVIORS AND EMPLOYEES' ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND ORGANIZATIONAL HAPPINESS¹

Yöneticilerin Toksik Liderlik Davranışları ile Çalışanların Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Mutlulukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Didem KAFKAS* - Sinan YALÇIN** - Mustafa KÖROĞLU***

Öz

Çalışmada, yöneticilerin toksik liderlik davranışları ile çalışanların örgütsel bağlılık ve örgütsel mutlulukları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel araştırma yönteminde, ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın evrenini 2023 yılı itibarı ile Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü bünyesinde çalışanlar, örneklemini ise bu evren içerisinde seçilmiş örneklemle ilgili seçilen 285 çalışan oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, katılımcılara internet üzerinden uygulanan ölçek aracılığıyla toplanmıştır. Ölçek kişisel bilgi formu, toksik liderlik ölçeği, örgütsel bağlılık ölçeği ve örgütsel mutluluk ölçeği içermektedir. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 25 paket program aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizi için aritmetik ortalama, standart sapma, t-Testi, ANOVA, Pearson Korelasyon ve doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ışığında çalışanların toksik liderlik algı düzeylerinin düşük, örgütsel bağlılık algı düzeylerinin orta, örgütsel mutluluk algı düzeylerinin ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Toksik liderlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk algı düzeylerinin cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenleri bakımından farklılık göstermediği saptanmıştır. Araştırma sonucuna göre çalışanların toksik liderlik algıları ile örgütsel bağlılık algıları arasında negatif yönde düşük düzeyde, çalışanların toksik liderlik algıları ve örgütsel mutluluk algıları arasında negatif yönde orta düzeyde, çalışanların örgütsel mutluluk ve örgütsel bağlılıkları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Toksik liderlik ölçeğinin alt boyutları olan çıkarıcılık ve bencilik alt boyutlarının örgütsel bağlılığın anlamlı birer yordayıcısı olduğu ve çalışanların toksik liderlik algılarının toplam varyansın yaklaşık % 11'ni açıkladığı saptanmıştır. Ayrıca toksik liderlik ölçeğinin alt boyutları olan olumsuz ruh hali, çıkarıcılık ve bencilik alt boyutlarının örgütsel mutluluğun anlamlı birer yordayıcısı olduğu, çalışanların toksik liderlik algılarının toplam varyansın yaklaşık % 26'sını açıkladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toksik Liderlik, Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Mutluluk

ABSTRACT

This study aims to investigate the relationship between managers' toxic leadership behaviors and employees' organizational commitment and organizational happiness. The research was designed using a quantitative research method and a correlational survey model. The population of the study consists of employees working under the Youth and Sports Provincial Directorate as of the year 2023, and the sample includes 285 employees selected through random sampling from this population. The data of the study were collected through scale instruments administered to participants via the internet. The scales used in the study include a personal information form, toxic leadership scale, organizational commitment scale, and organizational happiness scale. The data obtained from the research were analyzed using the SPSS 25 software package. The data analysis involved the use of descriptive statistics such as mean and standard deviation, t-test, ANOVA, Pearson correlation, and linear regression analyses. Based on the data collected from the research, it was found that employees' perceptions of toxic leadership were low, perceptions of organizational commitment were moderate, and perceptions of organizational happiness were high. Toxic leadership, organizational commitment, and organizational happiness perceptions were not found to differ significantly based on gender, age, and tenure variables. According to the research findings, there was a low negative relationship between employees' perceptions of toxic leadership and organizational commitment, a moderate negative relationship between employees' perceptions of toxic leadership and organizational happiness, and a moderate positive relationship between employees' perceptions of toxic leadership and organizational commitment. The sub-dimensions of the toxic leadership scale, namely narcissism and selfishness, were found to be significant predictors of organizational commitment, and employees' perceptions of toxic leadership accounted for approximately 11% of the total variance. Additionally, the sub-dimensions of the toxic leadership scale, namely negative mood, narcissism, and selfishness, were found to be significant predictors of organizational happiness, and employees' perceptions of toxic leadership accounted for approximately 26% of the total variance.

Keywords: Toxic Leadership, Organizational Commitment, Organizational Happiness

¹ Permission for this study was received from Erzincan Binali Yıldırım University Social and Human Sciences Ethics Committee with the decision numbered 05/12 taken in its session numbered 05 dated 25 May 2023.

* Yüksek Lisans, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, SBE, didem.kafkas@gsb.gov.tr, ORCID: 0000-0003-2200-8364

** Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sinan29@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2372-9035

***Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mustafa.koroglu@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9610-8523

1. INTRODUCTION

In societies, nations or organizations formed by coming together for certain purposes, there have always been people throughout history who organize the group more, around whom other organization members can gather, and who direct the organization towards common goals. This person is sometimes a politician, sometimes a commander. Although leadership is thought to be as old as human history, it is known that scientific research on the concept of leadership has been carried out since the 1920s (Bakan and Büyükmeşe, 2010). Changing economic, political and social conditions have also affected leadership, so the definition of leadership and the behaviors expected from the leader have changed over time. There are many different definitions made regarding leadership and it seems that there is no consensus on a definition yet. When we look at the definitions related to leadership; while Burns (1978) defines a leader as a person who mobilizes other individuals to achieve common goals by using power and values such as economy and politics, Davis (1988) defines leadership as the power to direct individuals within the framework of predetermined goals, and Eren (1998), on the other defines leadership as the sum of knowledge and skills that mobilize individuals to achieve common goals. Based on these definitions, it can be said that the management styles of leaders significantly impact the direction of employees' behavior, motivation, and effectiveness. The concepts of manager and leader are conceptually separated from each other, because leaders have followers who follow the leader wholeheartedly and managers have obligatory followers due to their position being appointed. In addition, it can be said that the manager's influence on the behavior of the employees makes the manager a leader. This is because managers have the authority to assign tasks and make decisions about what employees should do. Although leaders and managers are conceptually distinct because leaders are followed willingly by their followers, whereas managers have obligatory followers due to their appointment, the influence of managers on employees' behavior positions them as leaders (Koçel, 2014).

Some leaders foster feelings of loyalty, trust, and diligence within the organizational environment, while others have the opposite effect (Bennis, 2001). The characteristics of leaders, the discourse within the organization, and their attitudes and behaviors can be the reasons behind this phenomenon. When reviewing the literature, it is observed that there are more studies on leadership types that are successful and have a positive impact on employees. However, studies on leadership types that have negative effects and lead to unsuccessful outcomes have gained momentum in recent years. Some individuals considered leaders can exhibit attitudes and behaviors during the leadership process that can have detrimental effects on their followers, leading to inefficiency in work and even an increase in the sense of disillusionment among the followers (Ertureten et al., 2012). In this sense, it is seen that there are some explanations in the literature about the positive results of leadership, as well as its ineffective results (Ashforth, 1994), and the leader's ability to act deliberately and insidiously, as well as destructive behaviors (Goldman, 2006; Wilson-Starks, 2003).

The main idea expressed in many studies is that this type of leadership results in negative consequences for organizations and employees. Upon examining the literature, it can be stated that leadership types such as ethical leadership, transformational leadership, democratic leadership, value-centered leadership, and authentic leadership have positive effects on employees. On the other hand, leadership types such as authoritarian leadership, narcissistic leadership, destructive leadership, exploitative leadership, and toxic leadership have negative effects on individuals in the workplace. Leadership characterized by negative behaviors towards employees, such as selfishness, cruelty, narcissism, opportunism, and toxicity, is defined as toxic leadership.

Etymologically the word "toxic," with its origins in Greek, signifies the condition of being poisonous, capable of poisoning, and also possessing toxic behaviors and effects. Initially rooted in the field of natural sciences, this concept found its way into organizational literature alongside Frost's (2003) definition (Günsel, 2017). Toxic leadership refers to a type of leader that negatively impacts the motivation and mental well-being of their followers, causing them to be unproductive. In this regard, toxic leaders differentiate themselves from those who lack managerial skills, have health issues, or are unable to exhibit effective management due to excessive stress. Toxic leaders show no concern for others, act selfishly, and deliberately harm others. Therefore, toxic leadership emerges as a specific term used for leaders who purposefully engage in negative behaviors that affect their followers (Reyhanoğlu and Akin, 2016). Conceptually, toxic leadership was first introduced by Whicker (1996) in his analysis categorizing leadership in organizations into three types: trustworthy, temporary, and toxic. In this analysis, toxic leaders were described as restless, dissatisfied, vindictive, and malicious.

There are four sub-dimensions of toxic leadership, where followers' opinions are not asked, rules are changed without informing them, and the leader's unpredictable reactions create a feeling of fear in the follower. These 4 sub-dimensions are: Unappreciativeness, self-interest, selfishness, and negative mood (Kırbaç, 2013). Unappreciativeness can be defined as the leader or manager not giving the employees and followers, the value they deserve, causing them to feel inadequate and unsuccessful, and putting pressure on their employees by constantly repeating these mistakes instead of covering up the mistakes made by the employees. Communication within the organization is only in the form of command-command, the leader gives orders and expects the employee only to fulfill that instruction, and the leader is closed to communication except that type of communication (Günsel, 2017). This sub- dimension includes leaders not respecting employees, determining the rules on their own, creating a feeling of fear among employees, and keeping critical employees away from important positions while those who agree with the manager can get promotions (Wilson-Starks, 2003). In case of self-interest toxic leadership, employees are given preferential treatment to those who can benefit them, the leader assumes the success of the employees and assigns mistakes and responsibilities to the employees. Leaders' fake behavior towards their superiors is also evaluated in this context (Günsel, 2017).

In addition, such leaders tend to humiliate others by belittling them and to prioritize themselves over others (Wilson- Starks, 2003). Selfishness sub-dimension of toxic leadership can be said to make the narcissistic personality of the leaders come to life, by choosing the expression "I" in all the work done. They claim that their successes are their own and their failures belong to others, and they create a toxic climate in the organization by believing that employees should be like them (Eğinli and Bitirim, 2008). Such leaders may also tend to deliberately harm others without caring about them (İlhan, 2019). Negative mood sub-dimension, which includes the unstable behaviors exhibited by leaders in the organization, includes leaders' speech, tone of voice, body language, gestures and facial expressions. Employees of the organization have to act according to the mood of the leader, and employees are constantly blamed for the slightest problems (Kelebek et al., 2018). Toxic leaders who do not trust their employees behave coldly and unconscionably towards them (Demirel, 2015).

Organizational commitment, which is another concept included in our study and means dedication, loyalty and commitment to the organization, is an indicator of the employee's harmony with the organization, and the concept of organizational commitment is very important for all organizations. Many different definitions of organizational commitment have been made. One of the first definitions is the strength of the individual's bond with the organization (Grusky (1966). Meyer and Allen's (1991) definition of organizational commitment is the employee's psychological approach to the organization. In their definition of organizational commitment, Baysal and Paksoy (1999) include the expressions that the individual puts his/her own interests in the background and sees the interests of the organization as more important than those of his/hers. Gürbüz (2006) defines organizational commitment as employees' internalization of the goals of the organization they belong to and their desire to continue to stay in the organization.

Explaining organizational commitment as embracing the values of the organization, Meyer and Allen (1991) categorized this approach into three dimensions. These three categories are; emotional commitment, continuance commitment and normative commitment. Emotional Commitment can be defined as the fact that people do not want to give up the friendships they have established in the organization, they enjoy coming to work because they are happy in their working environment, they do things for the benefit of the organization by adopting the goals and objectives of the organization, and it can be said that it is the most preferred type of commitment for the organization (Gürkan, 2006). Factors affecting the emotional commitment that organizations prefer to have been; job attractiveness, which means that the work done is impressive for employees; role clarity, which means clearly expressing what is expected from the employee; purpose clarity, which means employees' awareness of what is done in the organization; openness to suggestions, which means managers care about employees' ideas; and organizational reliability, which means that the organization will keep its promises. It can be summarized as reliability (Doğan and Kılıç, 2007). Continuance Commitment means that the employee continues to stay in the organization considering that leaving the organization is costly. In this type of commitment, which can be considered within the framework of the reward-cost relationship, it can be said that there is a relationship of interest between the employee and the leader (Deniz, 2013). Normative Commitment is a type of commitment in which the feeling of gratitude predominates, and it is stated that it is a type of commitment in which employees believe that they should not leave their jobs morally, rather than because of the financial losses they will experience when leaving their jobs (Özdevecioğlu, 2003). In summary, it can be said that employees' commitment to the organization depends on desire in emotional commitment, on need in continuance commitment, and on gratitude in normative commitment (Somuncu, 2008).

Organizational happiness, which is the other concept of our study, can be defined as employees experiencing satisfaction as a result of their work, experiencing a lot of positive emotions, and rarely experiencing negative emotions. Organizational happiness is related to the ability to create appropriate environments and processes in which one can show one's potential in individual and group work, and organizational happiness is associated with the tendency to increase success in the profession, earn more money, perform better and help others in their work. Pryce-Jones (2010) also describes organizational happiness as a way of thinking that can maximize the performance of the employee in the workplace and realize the employee's potential. Organizational happiness is discussed in three sub-dimensions as "positive emotions", "negative emotions" and "realization of potential". Positive Emotions are the emotions that make people happy (Bulut, 2015), give them joy, peace, pride, and make them willing, loving and full of life (Begum et al., 2014; Çakıcı, 2015). The second sub-dimension, Negative Emotions are emotions that cause employees to feel sad, unhappy, stressed, anxious and worthless (Frey and Stutzer, 2001). Realization of Potential; can be said to be, unlike the other two sub-dimensions, related to the cognitive side of organizational happiness (Arslan, 2018). It is stated by Warr (2007) that this dimension involves the individual being in a working environment where he/she can show his talents and potentials and enjoying his job.

In the field research on toxic leadership, organizational happiness and organizational commitment, it is seen that many studies have been conducted domestically and abroad on all three concepts. These studies were conducted in a descriptive style as well as a relationship analysis style. There are many studies explaining how leadership styles affect many concepts such as organizational commitment, organizational cynicism, organizational happiness, and intention to leave. Although there are studies in many fields from education to tourism, from psychology to public health, from public institutions to private institutions, it is thought that our study will be original because there is no study explaining how toxic leadership affects both organizational commitment and organizational happiness and the relationship between these concepts. In this context, it would be appropriate to summarize the studies in the literature on the subject in Turkey. In their research, Eğinli and Bitirim (2008) revealed how toxic communication occurs in the organization, what precautions should be taken to eliminate this negative situation, and what should be done to create a good environment in the organization. In his study, Kırbaç (2013) aimed to recognize the concept of toxic leadership, its negative effects such as stress, anxiety, job satisfaction, professional burnout in organizations, and how these effects can be prevented. Yalçınsoy and Işık (2018) argue in their studies that organizational commitment decreases due to the toxic leadership, and therefore employees' intention to quit their job increases. Regarding the idea of organizational happiness; in the study conducted by Bulut (2015), the organizational happiness senses of secondary school teachers were analyzed. In the light of the data obtained from the study, teachers' happiness perceptions were examined in the professional attitude dimension, dedication dimension, communication dimension and management processes. Again, in the research of Özdemir and Kış (2019), it was hoped to determine the happiness senses of teachers about the institution they work in, and as a result of comparisons made with variables such as the teacher's branch, status in the school, position in the school, capacity of the school, relationship with the administrators in their institutions, it was determined that there were significant relationships between organizational happiness and the variables has been made. In the study conducted by Sarıbiyık (2022) to determine the organizational happiness levels of teachers working in public schools; it was determined that there was a positive, moderate, positive relationship between teachers' organizational happiness grades and school manager' transformational leadership behaviors, and a low, positive, linear and significant relationship between laissez-faire and sustaining leadership demeanors.

When the international literature is searched; in the research carried on by Frost (2003), he showed leaders' careless behavior, bad intentions, and negative emotions such as disloyalty and helplessness as the causes of organizational toxicity, and suggested that the way to deal with this is the presence of well-planned, knowledgeable, emotionally strong leaders. In the field research conducted by Schmidt (2008), five sub-dimensions of toxic leadership were mentioned, and as a result of the data obtained from the research results, it was stated that narcissistic leaders consider themselves superior, cannot empathize, and disrespect the talents and efforts of others. Field and Buitendach (2011) in their study; A positive significant relationship was discovered between organizational commitment and organizational happiness.

In consequence of literature review, it is understood that the studies carried out in the field of toxic leadership to date have concentrated on education, health and military fields. This study was conducted on individuals working in the Provincial Directorate of Youth and Sports, which operates in the public sector, and it is thought that it will make an important donation to the literature in this sense. Revealing the relationship between toxic leadership and two concepts that are extremely important for the organization, such as organizational commitment and organizational happiness, through employees in a public institution such as the Provincial Directorate of Youth and Sports, makes the study more original and meaningful. As a result, it has been determined that no research has been conducted on the relationship between the toxic leadership behaviors of managers and the organizational commitment and organizational happiness of employees in the context of public organizations. It is thought that examining these three variables together will be important as they constitute a theoretical and empirical source in the literature. The study was conducted with the quantitative method in the relational screening model. This study seeks answers to the following questions:

1. What are the levels of toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness perceptions of employees?
2. Do the toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness perception levels of employees differ according to the demographic characteristics of the employees?
3. What is the relationship between the employees' perceptions of toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness?
4. Does toxic leadership perception significantly predict organizational commitment and organizational happiness?

2. METHOD

2.1. Research Design

This study, which aims to examine the relationship between toxic leadership behaviors exhibited by managers and employees' organizational commitment and organizational happiness, was conducted with a quantitative method and is in a relational screening model. The relational screening model is a research model that aims to detect the presence or level of change between two or more variables (Karasar, 1999).

2.2. Population and Sample

The population of the study consists of the Provincial Directorate of Youth and Sports employees in any region of Turkey as of 2023. Bryman and Cramer (2001) state that when determining the sample size, at least five times the number of items in the scale should be taken into account. The sample size of the study was determined accordingly. Since the maximum number of items in the scales used in the research is 30, the ideal sample size of the research should be 150 or more. In this context, the data gathering means was applied to 290 employees in the research to ensure sufficient sample size. The scales were carried out by the researchers to all employees in the population on a voluntary basis. As a result of the application of the questionnaire form, data was obtained from a total of 290 employees. In consequences of the evaluations, incorrect or incomplete forms were removed and data analysis was performed on the remaining 285 forms.

Table 1. Demographic Data of Participants

	f	%
Gender		
Female	129	45,3
Male	156	54,7
Age		
20-25 years old	20	7,0
26-30 years old	35	12,3
31-35 years old	58	20,4
36-40 years old	70	20,0
41-45 years old	64	22,5
46 years and older	58	17,9
Professional Seniority		
1-5 years	94	33,0
6-10 years	125	35,8
11-15 years	77	15,8
16-20 years	27	9,5
21-25 years	11	3,9
25 years and longer	6	2,1

2.3. Data Collection

In the first section of the data collection means used, "Personal and Professional Information Form" was used to ascertain the demographic characteristics of the participants such as "gender, age, years of service", and in the second part, "Toxic Leadership Scale, Organizational Commitment Scale and Organizational Happiness Scale" was implied with permission from the developers. Information about the scales used is included in the "data collection tools". Data collection was carried out with employees who were willing to conduct the research and at times that were convenient for the employees. Data collection means were applied to employees via the internet by the researcher. After the application, the data obtained through data collection tools were analyzed, and it was observed that 285 sets of data were appropriate for research.

2.4. Data Collection Tools

Toxic Leadership Scale: Based on the Toxic Leadership Scale developed by Schmidt (2008), developed by Çelebi et al. (2015), it includes Unappreciativeness (11 items), self-interest (9 items), selfishness (5 items) and negative mood (5 items). The scale was prepared in 5-point Likert type. The scale, which consists of four sub-dimensions (5) was used to measure employees' perceptions of toxic leadership. As a result of the reliability analysis of the scale, the Cronbach Alpha coefficient of the Toxic Leadership Scale; For the total of the scale, it was determined as .96, for unappreciativeness as .91, for self-interest as .88, for selfishness as .88, and for negative mental state as .88. According to the indicators determining the goodness of fit, the four-factor structure of the 30-item toxic leadership scale was determined in the original (Bentler, 1990 ; Steiger, 1990); RMSEA value 0.061 (acceptable fit); The CFI value was reported as 0.905 (acceptable fit), the TLI value was 0.901 (acceptable fit), and the SRMR value was 0.054 (perfect fit).

Organizational Commitment Scale: Organizational Commitment Scale used in the study; it is an organizational commitment scale created by Dağlı et al.'s (2018) adaptation of the Organizational Commitment Scale developed by Meyer, Allen and Smith (1991) into Turkish. The scale was prepared in 5-point Likert type. Organizational Commitment Scale includes 3 sub-dimensions and 18 questions. These sub-dimensions are: Emotional commitment, Continuance Commitment, Normative Commitment. The Cronbach Alpha coefficient of the Organizational Commitment Scale is .88. Items 3, 4, 5 and 13 in the scale are reverse scored. When the indicators determining the goodness of fit of the three-factor organizational commitment scale consisting of 18 items are examined (Bentler, 1990; Steiger, 1990); RMSEA value 0.081 (acceptable fit); The CFI value was reported as 0.895 (acceptable fit), the TLI value was 0.899 (acceptable fit), and the SRMR value was 0.078 (acceptable fit).

Organizational Happiness Scale: Organizational Happiness scale: The "Organizational Happiness Scale" adapted into Turkish by Arslan and Polat (2017) consists of 3 sub-dimensions and 29 items: positive emotions, negative emotions and realization of potential. The scale was prepared in 5-point Likert type. 12 items in the negative emotions dimension are reverse scored. The reliability coefficient for the entire scale was found to be .96 for the entire scale. Cronbach Alpha Coefficients of the scales used in the research are shown in Table 2. When the goodness of fit indexes of the three-factor organizational happiness scale consisting of 29 items are examined (Bentler, 1990; Steiger, 1990); RMSEA value 0.072 (acceptable fit); The CFI value was found to be 0.906 (acceptable fit), the TLI value was 0.898 (acceptable fit), and the SRMR value was 0.063 (acceptable fit).

Table 2. Cronbach Alpha Coefficients

Inventory Name	n	Cronbach's Alpha	Number of Items
TOXIC LEADERSHIP SCALE	285	.96	30
Unappreciativeness Sub-Dimension	285	.91	11
Negative Mood Sub-Dimension	285	.83	5
Self-interest Sub-Dimension	285	.88	9
Selfishness Sub-Dimension	285	.88	5
ORGANIZATIONAL COMMITMENT SCALE	285	.80	18
ORGANIZATIONAL HAPPINESS SCALE	285	.96	29

2.5. Data Analysis

Likert-type five-point rating scales were used as quantitative measurement means in the study. SPSS 25 package program was used to examine the data. Significance tests, correlation analyzes and multiple linear regression analyzes were performed in the study; in the analyses, 05 significance levels were taken as criteria. During the data analysis process, independent sample t-test was used as a parametric test for gender in the Toxic Leadership sub-dimensions, organizational commitment and organizational happiness scales; One-factor analysis of variance (One-way ANOVA) test was performed for unrelated samples, which is one of the parametric tests for the variables of age, seniority and educational status. In the study, kurtosis and Skewness coefficients were examined to determine the normality of the distribution of the data. Skewness and kurtosis values are taken as values between -1.5 and + 1.5. Since the values are in the range of -1.5-+1.5, it shows that the distribution is normal, so parametric tests were performed (Tabachnick ve Fidell, 2013). The equality of variances regarding the distributions was checked with the Levine test. The "1.00-1.80" range is very weak in interpreting the arithmetic mean scores obtained from the Organizational Commitment and Organizational Happiness scales in the Toxic Leadership Scale and its subscales; The "1.81-2.60" range is weak; The "2.61-3.40" range is medium; The range "3.41-4.20" was considered high and the range "4.21-5.00" was considered very high. Regarding the strength of correlation coefficients, Akgül and Çevik (2003) stated that the $\pm(0.00-.25)$ range is very weak; $\pm(.26-.49)$ range is weak; medium range of $\pm(.50-.69)$; The range of $\pm(.70-.89)$ was considered high and the range of $\pm(.90-1.00)$ was considered very high. These values are taken as basis in this study.

Table 3. The Information about Normality Distribution Analysis

	Skewness		Kurtosis	
	Statistics	St. Er.	Statistics	St. Er.
TOXIC LEADERSHIP	.68	.14	.39	.29
Unappreciativeness	.70	.14	.12	.29
Negative Mood	.50	.14	-.21	.29
Self-interest	1.03	.14	.09	.29
ORGANIZATIONAL COMMITMENT	-.39	.14	.07	.29
ORGANIZATIONAL HAPPINESS	-.68	.14	.33	.29

2.6. Ethical Considerations

Permission for this study was received from Erzincan Binali Yıldırım University Social and Human Sciences Ethics Committee with the decision numbered 05/12 taken in its session numbered 05 dated 25 May 2023.

3. RESULTS

In this study, which aims to determine the relationship between toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness of the employees of the Provincial Directorate of Youth and Sports, the answer to the first question of the research problem, "What are the levels of toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness of the employees?", was sought and the findings are shown in Table 4.

Table 4. Findings Regarding Employees' Perceptions of Toxic Leadership, Organizational Commitment, and Organizational Happiness

Inventory Name	n	Number of Items	\bar{x}	Sd
TOXIC LEADERSHIP SCALE	285	30	1,90	.67
Unappreciativeness Sub-Dimension	285	11	1,78	.65
Negative Mood Sub-Dimension	285	5	2,10	.81
Self-interest Sub-Dimension	285	9	1,78	.72
Selfishness Sub-Dimension	285	5	2,15	.89
ORGANIZATIONAL COMMITMENT SCALE	285	18	3,30	.58
ORGANIZATIONAL HAPPINESS SCALE	285	29	3,86	.78

When the findings in Table 4 are examined, it is understood that the toxic leadership perception of the employees is 1.90 and is at a low level. Furthermore, the sub-dimensions of toxic leadership, "unappreciativeness" sub-dimension ($=1.78$), is very low, the sub-dimension of "negative mood" ($=2.10$) is low, the sub-dimension of "self-interest" ($=1.78$) is very low, and the sub-dimension of "selfishness" ($=2.15$) is low. It is evident that employees' perception of organizational commitment ($=3.30$) is at a moderate level, while their perceptions of organizational happiness ($=3.86$) is at a high level. In order to determine whether the toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness levels of employees, which is the second problem of the research, vary according to demographic characteristics such as gender, age and seniority, Independent Sample t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) parametric tests were conducted in the SPSS Program.

Table 5. t-Test Results for Determining the Relationship between Employees' Toxic Leadership, Organizational Commitment, and Organizational Happiness Levels and the Gender Variable

Inventory Name	Gender	n	\bar{x}	Homogeneity of Variances Test		t	Sd	p
				f	p			
TOXIC LEADERSHIP	Female	129	1,85	.01	.94	-1,17	283	.24
	Male	156	1,94					
Unappreciativeness	Female	129	1,75	.01	.97	-.71	.65	.48
	Male	156	1,81					
Negative Mood Sub-Dimension	Female	129	2,04	.09	.76	-1,17	.81	.24
	Male	156	2,16					
Self-interest Dimension	Female	129	1,74	.17	.68	-.99	.72	.32
	Male	156	1,82					
Selfishness Dimension	Female	129	2,06	.29	.65	-1,62	.89	.11
	Male	156	2,23					
ORGANIZATIONAL COMMITMENT SCALE	Female	129	3,27	.83	.36	-.72	.58	.47
	Male	156	3,31					
ORGANIZATIONAL HAPPINESS SCALE	Female	129	3,82	3,20	.07	-.82	.78	.41
	Male	156	3,90					

Looking at the results of the T-Tests presented in Table 5, it was determined that employees' perceptions of toxic leadership ($t_{283} = -1.17$; $p = .24$) and its sub-dimensions including insensitivity ($t_{283} = -.71$; $p = .48$), negative emotional state ($t_{283} = -1.17$; $p = .24$), self-interest ($t_{283} = -.99$; $p = .32$), and selfishness ($t_{283} = -1.621$; $p = .11$), as well as their perceptions of organizational commitment ($t_{283} = -.72$; $p = .47$) and organizational happiness ($t_{283} = -.82$; $p = .41$), did not show a significant difference based on gender. However, although the levels of toxic leadership perception did not differ based on employees' genders, it can be said that female employees' perceptions of toxic leadership were lower than those of male employees due to the lower averages. It is evident that there is no significant difference between employees' levels of organizational commitment ($t_{283} = -.72$; $p = .47$) and organizational happiness ($t_{283} = -.82$; $p = .41$) concerning their genders. However, due to higher averages among male employees, it can be stated that the levels of organizational commitment and organizational happiness are higher for male employees compared to female employees.

Table 6. One-Way Analysis of Variance (ANOVA) Results for Determining the Differences in Employees' Toxic Leadership Perception Levels According to Age and Seniority Variables

	Age	N	\bar{x}	Sd	f	p	
Toxic Leadership	20-25 years old	20	1.78	.56	1,33	.25	
	26-30 years old	35	1,71	.61			
	31-35 years old	58	2,04	.73			
	36-40 years old	57	1,92	.64			
	41-45 years old	64	1,93	.68			
	46 years and older	51	1,84	.68			
	Professional Seniority						
	1-5 years	94	1,84	.66	1,22	.30	
	6-10 years	102	2	.7			
	11-15 years	45	1,78	.67			
	16-20 years	27	2,01	.58			
	21-25 years	11	1,73	.61			
	25 years and older	6	1,77	.63			

Upon examining Table 6, it is observed that there is no significant difference in toxic leadership perception levels based on employees' age ($F=1.33$; $p=.25$) and seniority ($F=1.22$; $p=.30$). However, it can be noted that employees aged between 31-35 years ($=2.04$) and participants with 16-20 years of seniority ($=2.01$) have relatively higher averages, indicating comparatively higher levels of perceived toxic leadership. Conversely, employees aged between 26-30 years ($=1.71$) and participants with 21-25 years of seniority ($=1.73$) have lower averages, suggesting lower levels of perceived toxic leadership.

Table 7. One-Way Analysis of Variance (ANOVA) Results for Determining the Differences in Employees' Organizational Commitment Perception Levels According to Age and Seniority Variables

	Age	n	x	Sd	f	p	
Organizational Commitment	20-25 years old	20	3,07	.63	2,12	.63	
	26-30 years old	35	3,52	.61			
	31-35 years old	58	3,29	.61			
	36-40 years old	57	3,31	.55			
	41-45 years old	64	3,20	.60			
	46 years and older	51	3,45	.51			
	Professional Seniority						
	1-5 years	94	3,36	.61	.86	.51	
	6-10 years	102	3,23	.59			
	11-15 years	45	3,31	.58			
	16-20 years	27	3,30	.57			
	21-25 years	11	3,16	.41			
	25 years and older	6	3,55	.52			

According to the data in Table 7), there is no significant difference between the age ($f = 2.12$; $p = .63$) and seniority ($f = .86$; $p = .51$) groups of the employees in terms of their toxic leadership perception levels. However, since the averages of participants between the ages of 26-30 ($=3.52$) and employees with 26 years or more of seniority ($=3.55$) are higher, it can be said that their organizational commitment is higher. Again, it can be said that the organizational commitment level of participants between the ages of 20-25 ($=3.07$) and participants with 21-25 years of seniority ($=3.16$) is relatively lower.

Table 8. One-Way Analysis of Variance (ANOVA) Results for Determining the Differences in Employees' Organizational Happiness Perception Levels According to Age and Seniority Variables

	Age	n	\bar{x}	Sd	f	p	
Organizational Happiness	20-25 years old	20	3,54	.74	2,07	.07	
	26-30 years old	35	4,11	.75			
	31-35 years old	58	3,71	.82			
	36-40 years old	57	3,86	.76			
	41-45 years old	64	3,87	.82			
	46 years and older	51	3,98	.68			
	Professional Seniority						
	1-5 years	94	3,90	.74	.40	.85	
	6-10 years	102	3,84	.84			
	11-15 years	45	3,87	.78			
	16-20 years	27	3,88	.77			
	21-25 years	11	3,59	.65			
	25 years and older	6	4,04	.44			

According to the data in Table 8), there is no significant difference between the age ($f=2.07$; $p=.07$) and seniority ($f=.40$; $p=.85$) of the employees and their toxic leadership levels. However, since the averages of participants between the ages of 26-30 ($=4.11$) and employees with 26 years or more of seniority ($=4.04$) are higher, it can be said that their organizational commitment is higher. Again, it can be said that the organizational happiness levels, as well as the organizational commitment levels, of employees between the ages of 20-25 ($=3.54$) and those with 21-25 years of seniority ($=3.59$) are relatively low.

To determine the relationship between toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness, which is the third problem question of our study, a simple correlation analysis was conducted and the results are presented in Table 9.

Table 9. Simple Correlation Analysis Results on Employees' Toxic Leadership, Organizational Commitment and Organizational Happiness

	Toxic Leadership	Unappreciativeness	Negative Mood	Self-interest	Selfishness	Organizational Commitment	Organizational Happiness
Toxic Leadership	1						
Unappreciativeness	.95**	1					
Negative Mood	.89**	.79**	1				
Self-interest	.95**	.89**	.79**	1			
Selfishness	.80**	.65**	.67**	.65**	1		
Organizational Commitment	-.25**	-.27**	-.20**	.29**	-.08	1	
Organizational Happiness	-.45**	-.46**	-.43**	-.47**	-.23**	.63**	1

According to Table 9), it was determined that there was a low level of negative relationship between employees' perceptions of toxic leadership and their perceptions of organizational commitment ($r = -.25$; $p < .01$). When the sub-dimensions of Toxic Leadership are examined, there is a low level negative relationship between unappreciativeness ($r = -.27$), negative mood ($r = -.20$), self-interest ($r = -.29$). It is understood that no significant relationship was detected between the selfishness sub- dimensions.

A moderately significant negative relationship was detected between employees' perceptions of toxic leadership and their perceptions of organizational happiness ($r = -.45$). A negative, moderately significant relationship was observed between the perceptions of the sub-dimensions of toxic leadership, unappreciativeness ($r = -.46$), negative mood ($r = -.43$) and self-interest ($r = -.47$), and perceptions of organizational happiness, in the selfishness sub-dimension. A low-level significant negative relationship ($r = -.23$) was detected.

A positive, moderately significant relationship was detected between employees' organizational happiness and organizational commitment ($r = .63$).

Multiple regression analysis was conducted to determine whether toxic leadership, which is the fourth and last sub-problem of the research, significantly predicts organizational commitment and organizational happiness. Before the analysis, all assumptions of regression analysis such as normality, multicollinearity problem, and equal variance problem were examined and no problems were encountered.

Table 10. Multiple Linear Regression Analysis Results on the Effect of Toxic Leadership Sub-Dimensions on Organizational Commitment

Predictive Variables	B	SHB	Beta	t	p	Tolerance	VIF
Still	65,83	1,84		35,80	.00		
Unappreciativeness	-.22	.20	-.15	-1,14	.25	.18	5,46
Negative Mood	.06	.26	.02	.22	.82	.31	3,24
Self-interest	-.48	.21	-.30	-2,25	.03	.18	5,50
Selfishness	.47	.19	.20	2,46	.01	.51	1,98
R =.33; R2=.11;F=8,31 p<0,001							
Organizational commitment =65,83+(-.22)* unappreciativeness +.06* negative mood +(-.48)* self-interest +.47* selfishness							

According to the data in Table 10, the D-W coefficient for the validity of the regression analysis model was determined as 1.823. That is, Tolerance values are greater than .01 and VIF value is below 10. In this study, it was determined that there were no multicollinearity problems.

It was determined that there was a significant relationship between toxic leadership sub- dimensions and organizational commitment scores. ($r=.33$; $r^2 =.11$; $f=8.31$; $p<.01$). According to the data in Table 10, the sub-dimensions of unappreciativeness ($t=-1.14$; $p=.25$) and negative mood ($t=.22$; $p=.82$) are not significant predictors of organizational commitment, and self-interest ($t=-1.25$; $p=.03$) and selfishness ($t=2.46$; $p=.01$) sub-dimensions were found to be significant predictors of organizational commitment.

Along with the sub-dimensions of unappreciativeness, negative mood, self-interest and selfishness, employees' perceptions of toxic leadership explain approximately 11% of the total variance.

Table 11. Multiple Linear Regression Analysis Results on the Effect of Toxic Leadership Sub-Dimensions on Organizational Happiness

Predictive Variables	B	SHB	Beta	t	p	Tolerance	VIF
Still	139,50	3,58		38,94	.00		
Unappreciativeness	-.63	.38	-.20	-1,64	.10	.18	5,46
Negative Mood	-1,10	.51	-.20	-2,15	.03	.31	3,24
Self-interest	-.95	.42	-.27	-2,27	.02	.18	5,50
Selfishness	1,08	.37	.21	2,94	.00	.51	1,98
R =.51; R2=.26;F=24,28 p<0,001							
Organizational Happiness =139,50+(-.63)* unappreciativeness +(-1,10)* negative mood +(-.95)* self-interest +1,08* Selfishness							

From the data in Table 11; The D-W coefficient for the validity of the regression analysis model was determined to be 1.787. That is, Tolerance values are greater than .01 and VIF value is below 10. It is understood that there are no multicollinearity problems in this study.

Employees' toxic leadership sub-dimensions show a significant relationship with organizational happiness. ($r=.51$; $r^2 =.26$; $f=24.28$; $p<.01$). According to the data in Table 11, it was found that the sub- dimension of unappreciativeness ($t=-1.64$; $p=.10$) was not a significant

predictor; Negative mood ($t=-2.15$; $p=.03$), self-interest ($t=-2.27$; $p=.02$) and selfishness ($t=2.94$; $p=.00$) sub-dimensions were found to have significant effects on organizational happiness. It was concluded that each was a predictor.

Along with the sub-dimensions of unappreciativeness, negative mood, self-interest and selfishness, employees' perceptions of toxic leadership explain approximately 26% of the total variance.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

The research aimed to determine the reflections of employees' toxic leadership perceptions on their organizational commitment and organizational happiness. Because the problems experienced by employees in business life have begun to be noticed thanks to the new concepts introduced into the field literature. For this reason, it is aimed to create this awareness that will contribute to all employees, the business world, and wherever people are, and to bring to light what actually exists in the light of literature support and scientific analysis.

4.1. Discussion and Conclusion Regarding the First Sub-Problem

In this research, employees' perceptions of toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness and the relationship between them were investigated. In light of the data obtained as a result of the research, it is understood that the toxic leadership perception of the employees is 1.90, which is at a low level. From this point of view, it can be said that managers exhibit toxic leadership behaviors very little, and therefore, within the scope of this study, employees do not perceive their managers' leadership behaviors as toxic. This result is the same as Dobbs (2014), with teachers, Demirel (2015); Çetinkaya (2017); It is parallel to the results obtained from the research conducted by Çetinkaya and Ordu (2018) and Izgüden, Eroymak and Erdem (2016) with healthcare professionals. In addition, it can be said that this data, in which the highest average in terms of sub-dimensions belongs to the selfishness sub-dimension, is parallel to the data obtained from Çetinkaya's (2017) study. This result differs from the results obtained by Green (2014) from his studies on educational organizations and Hitchcock (2015) from his studies on Civil Society. When studies in the international literature are analyzed, it can be said that employees perceive their managers as toxic leaders.

It can be explained that employees' perceptions of organizational commitment ($X=3.30$) are at a medium level.

It is understood that the employees' perception of organizational happiness ($X=3.86$) is at a high level. It is desirable for employees to have high levels of organizational happiness perception. In their research, Akın and Şentürk (2012), Bulut (2015), Tösten, Avcı and Şahin (2018), Demircan (2019), Çetin (2019), Korkut (2019) found that teachers in educational institutions have high perceptions of organizational happiness. This result is reported in the foreign literature by Diener and Diener (1996); Suhail and Chaudhry (2004); It is also similar to the studies conducted by Aelterman, Engels, Petegem and Verhaeghe (2007); Afifah (2017). Unlike this result obtained in the literature review; in their study, Birdoğan (2019) found that classroom teachers' organizational happiness perceptions were at a medium level, and Mumcu

Özdemir and Kış (2019) found that classroom teachers' organizational happiness perceptions were at a low level in their study examining teachers' happiness perceptions.

4.2. Discussion and Conclusion Regarding the Second Sub-Problem

A t-test was used to determine whether the toxic leadership perception levels of the employees showed a significant difference according to the gender variable, and it was determined that the toxic leadership levels of the employees did not show a statistically significant difference according to the gender variable in the overall and sub-dimensions of the scale. This data can be considered as a sign that toxic leadership will affect men and women equally. It can be interpreted that managers do not discriminate against gender in their toxic leadership behaviors. Similar to this result, Kahveci, Bahadır and Kandemir's (2019) study revealed that toxic leadership levels did not show a significant difference according to gender. In parallel, in toxic leadership studies conducted with healthcare professionals, Özer et al. (2017) found that there was no significant difference in terms of gender. However, unlike this result, Demirel (2015) found a significant difference in terms of the gender variable of employees' toxic leadership perception levels.

When the organizational commitment levels of employees are examined according to the gender variable, it is seen that there is no significant difference. When the literature is examined, this result; It can be said that it overlaps with the works of Korkmaz (2011) and Aliustaoğlu (2019). According to the research findings, employees, regardless of whether they are men or women, face similar problems in the organization and factors similar to their organizational commitment can be shown as the reason. Çelikten and Çanak (2014) found in their study that there was a significant difference between organizational commitment and gender variables.

No significant relationship was found between employees' organizational happiness and gender. Based on this data, it can be interpreted that male and female employees are happy with the same things and that being happy has no gender. In parallel with this result obtained from the study, Suhail and Chaudhry (2004), Diener and Ryan (2009), Demircan, (2019), Korkut (2019) reached similar results in their studies. However, Tümkaya (2011), Akın and Şentürk (2012), Gürbüz (2020) found in their studies that men are happier than women.

Based on the data obtained from ANOVA tests conducted to determine whether the toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness levels of employees differ in terms of age and seniority, it has been determined that the time spent in the profession and the age variable do not affect the perception of toxic leadership, organizational commitment and organizational happiness. In parallel with these results, in the study of Çillik (2019), there was a relationship between age and organizational commitment, and in the studies of Ergüven (2020), Bayram (2020), Özer (2020), Birdoğan (2019), Kahveci and Köse (2019), Mertoğlu (2018) there was a relationship between age and organizational commitment. It was determined that there was no relationship between organizational happiness and organizational happiness. It is thought that demographic variables such as age, gender, and seniority are not effective in the perception of toxic leadership because managers deliberately display toxic leadership behaviors to anyone, regardless of the person. It is thought that indirect organizational commitment does not vary according to gender, age and seniority due to reasons such as economic difficulties and difficulty in finding a job in a public institution.

4.3. Discussion and Conclusion Regarding the Third Sub-Problem

Based on the data obtained from the research; this means that as the level of toxic leadership perception increases, organizational commitment and organizational happiness will decrease. It can be said that the presence of toxic managers in the organization, who do not care about others, are selfish, and deliberately harm others, reduces the organizational commitment of employees and prevents the creation of a happy organizational environment.

Starting from this point; the unappreciative, selfish and self-interested behavior of managers and the negative mental states they reflect within the organization will result in a decrease in the commitment of employees. When the literature on the subject is examined, it is seen that there are similar studies. Mehta and Maheshwari's (2013) studies can be cited as examples of these studies. They aimed to determine whether there is a relationship between toxic leadership behaviors of managers and the organizational commitment levels of employees, and they found that there is a significant negative relationship between toxic leadership behaviors and organizational commitment levels of employees. It is thought that the increase in behavior will cause a decrease in employees' organizational commitment levels. Again, in the study conducted by Weaver and Yancey (2010) with 80 manufacturing company employees, it was determined that there was a negative relationship between perceived toxic leadership behaviors and employees' organizational commitment.

4.4. Discussion and Conclusion Regarding the Fourth Sub-Problem

In the research, it was determined that the toxic characteristics of managers were a significant predictor of employees' organizational commitment and organizational happiness. It is seen that the predictive variable, toxic leadership, explains 11% of the predicted variable, organizational commitment, and 26% of organizational happiness. Based on the result that employees do not perceive their managers as toxic leaders in general, it is assumed that other parts of the change in organizational commitment and organizational happiness will be explained by variables not included in the research. These rates prove that toxic behavior of managers is very important for employees' organizational commitment and organizational happiness. These results are parallel to the results gained from similar studies in the literature (Bozkurt, Çoban and Çolakoğlu, 2018; Eğinli and Bitirim, 2008; Eriş and Arun, 2002; İzgüden, Eroymak and Erdem, 2016; Reyhanoğlu and Akın, 2016).

According to the standardized regression coefficient (β) result, the relative importance of the predictive variables on organizational commitment is; self-interest, unappreciativeness, negative mood and selfishness. According to the results of the regression analysis, it was concluded that the sub- dimensions of self-interest and selfishness are significant predictors of organizational commitment. However, according to the standardized regression coefficient (β) result, the relative importance of the predictive variables on organizational happiness is; it was observed that it was in the form of self- interest, unappreciativeness, negative mood and selfishness. When the values for the significance of the regression coefficients are examined; it has been detected that the variables of self-interest, negative mood and selfishness are significant predictors of organizational happiness.

5. RECOMMENDATIONS

This research was applied to the employees of the Provincial Directorate of Youth and Sports. Subsequent research can be applied in other public institutions and private enterprises and even in other provinces.

The data of this research was obtained with quantitative data collection tools and then analyzed. A mixed research model can be adopted by adding qualitative data sets and the scope of the study can be expanded by analyzing the reasons for the findings obtained from the research.

In this research, where the effects of toxic leadership on organizational commitment and organizational happiness are examined, the damage caused by toxic leadership to organizations can be examined comparatively by examining the effect of toxic leadership on different variables.

The results obtained can be compared by analyzing the influence of different leadership types on organizational commitment and organizational happiness.

In order to increase employees' organizational commitment and happiness levels, managers can be given the necessary support to prevent effective communication and toxic behavior.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Çalışmanın Amacı: Bu çalışmada yöneticilerin sergilemiş olduğu toksik liderlik davranışlarının çalışanların örgütsel bağlılığına ve örgütsel mutluluğuna nasıl etki ettiğinin tespit edilmesidir. Çünkü iş hayatında çalışanların yaşadığı sorunlar, alan yazınına kazandırılan yeni kavramlar sayesinde fark edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle tüm çalışanlara, iş dünyasına, insanın olduğu her yere katkı sağlayacak bu farkındalığı oluşturabilmek, gerçekte var olanı alan yazını desteği ve bilimsel analizler ışığında gün yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları: Yöneticilerin toksik liderlik davranışlarının çalışanların örgütsel bağlılığına ve örgütsel mutluluğuna etkisinin tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışmada Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

- 1. Çalışanların toksik liderlik algıları, örgütsel bağlılık ve örgütsel mutlulukları hangi düzeydedir?
- 2. Çalışanların toksik liderlik algıları, örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk düzeyleri çalışanların demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- 3. Toksik liderlik algısı, örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 4. Toksik liderlik algısı, örgütsel bağlılığı ve örgütsel mutluluğu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Literatür Taraması: Alan yazın araştırmaları sonucunda günümüze kadar toksik liderlik alanında yapılan çalışmaların eğitim, sağlık ve askeri alan üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma, kamu alanında faaliyet gösteren Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünde çalışan bireyler üzerinde yapılmış olup, alan yazınına bu anlamda önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Toksik liderliğin örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk gibi örgüt açısından son derece önemli olan iki kavramla ilişkisini Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü gibi bir kamu kurumunda çalışanlar aracılığıyla ortaya çıkarmak çalışmayı daha özgün ve anlamlı kılmaktadır. Sonuç olarak kamu örgütleri bağlamında yöneticilerinin toksik liderlik davranışları ile iş görenlerin örgütsel bağlılık ve örgütsel mutlulukları arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu üç değişkenin bir arada incelenmesi alan yazında teorik ve ampirik bir kaynak oluşturduğu için önemli olacağı düşünülmektedir.

Yöntem: Yöneticilerin sergiledikleri toksik liderlik davranışları ile iş görenlerin örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nicel yöntemle yapılmıştır ve ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya düzeyini tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 1999). Kullanılan veri toplama aracının birinci bölümünde katılımcıların "cinsiyet, yaş, hizmet yılı" gibi demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla "Kişisel ve Mesleki Bilgi Formu", ikinci kısmında "Toksik Liderlik Ölçeği, Örgütsel Bağlılık Ölçeği ve Örgütsel Mutluluk Ölçeği" geliştiricilerinden izin alınarak kullanılmıştır. Bu çalışmada veri toplama, araştırmaya istekli olan çalışanlar ile çalışanların uygun olduğu zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları araştırmacı tarafından çalışanlara internet üzerinden uygulanmıştır. Uygulama sonrası veri toplama araçları aracılığıyla elde edilen veriler incelenmiş ve 285 verinin analiz edilmesinin uygun olduğu görülmüştür. Araştırmada likert tipli beşli derecelendirme ölçekleri nicel ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Verilerin analizi için SPSS25 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık testleri, korelasyon analizleri ve çoklu doğrusal regresyon analizleri yapılmış; analizlerde, 05 anlamlılık düzeyleri ölçüt alınmıştır. Verilerin analiz sürecinde Toksik Liderlik alt boyutlarında, örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk ölçeklerine cinsiyet için parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi; yaş, kıdem ve eğitim durumları değişkenleri için parametrik testlerden olan ilişkisiz örneklem için tek faktörlü varyans analizi (OneWay ANOVA) testi yapılmıştır.

Sonuç: Araştırma neticesinde elde edilen veriler ışığında çalışanların toksik liderlik algılarının 1.90 olduğu, düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle yöneticilerin toksik liderlik davranışlarını çok az sergiledikleri, dolayısıyla bu çalışma kapsamında çalışanların yöneticilerinin liderlik davranışlarını toksik olarak algılamadıkları söylenebilir. Çalışanların örgütsel bağlılık algılarının ($\bar{x}=3.30$) orta seviyede olduğu söylenebilir. Çalışanların örgütsel mutluluk algılarının ($\bar{x}=3.86$) yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Çalışanların örgütsel mutluluk algılarının yüksek düzeyde çıkması istenilen bir durumdur. Çalışanların toksik liderlik algı düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla t-testi yapılmış ve çalışanların toksik liderlik düzeylerinin, ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu veri toksik liderliğin kadın ve erkekler için aynı düzeyde etki edeceğinin işareti olarak düşünülebilir. Yöneticilerin toksik liderlik davranışlarında cinsiyet ayrımı yapmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Araştırmadan elde edilen verilerden hareketle; toksik liderlik algı düzeyi arttıkça örgütsel

bağlılığın ve örgütsel mutluluğun azalacağı anlamına gelmektedir. Başkalarını umursamayan, bencil, başkalarına kasten zarar veren toksik yöneticilerin örgütte var olması, çalışanların örgütsel bağlılığını azaltmakta ve mutlu bir örgüt ortamı oluşmasını engellemektedir denilebilir. Araştırmada yöneticilerin toksik özelliklerinin çalışanların örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluklarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Yordayıcı değişken olan toksik liderlik, yordanan değişken olan örgütsel bağlılığın % 11, örgütsel mutluluğun %26'ını açıkladığı görülmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 25 Mayıs 2023 tarih ve 05 sayılı oturumunda alınan 05/12 sayılı karar ile izin alınmıştır.

Yazar Katkıları: Didem KAFKAS - Sinan YALÇIN - Mustafa KÖROĞLU, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study. Permission for this study was received from Erzincan Binali Yıldırım University Social and Human Sciences Ethics Committee with the decision numbered 05/12 taken in its session numbered 05 dated 25 May 2023.

Author Contributions: Didem KAFKAS - Sinan YALÇIN - Mustafa KÖROĞLU have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

REFERENCES

- Aelterman, A., Engels, N., Petegem, K. V., & Verhaeghe, J. P. (2007). The well-being of teachers in Flanders: The importance of a supportive school culture. *Educational Studies*, 33(3), 285-297.
- Afifah, N. A. (2017). Relationship between job satisfaction, income and leadership with happiness at work. (Master's thesis). Kedah: Universiti Utara Malaysia.
- Akgül, A., ve Çevik, O. (2003). İstatistiksel analiz teknikleri: SPSS'te işletme uygulamaları. Emek Ofset.
- Akın, B. H., ve Şentürk, E. (2012). Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(37), 183-193.
- Aliustaoğlu, S. (2019). Özel ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, Y. (2018). Öğretmenlerin farklılıkların yönetimi yaklaşımlarına ilişkin algıları ile örgütsel mutluluk algıları arasındaki ilişki (Yayınlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Arslan, Y., ve Polat, S. (2017). Örgütsel mutluluk ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(4), 603-622. doi:10.14527/kuey.2017.019
- Ashforth, B. (1994). Petty tyranny in organizations. *Human Relations*, 47, 755-779.
- Bakan, İ., ve Büyükebeşe, T. (2010). Liderlik "türleri" ve "güç kaynakları" na ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010(2), 73-84.
- Bayram, S. (2020). Öğretmenlerin örgütsel affedicilik algıları ile örgütsel mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Baysal, A. C., ve Paksoy, M. (1999). Mesleğe ve örgüte bağlılığın çok yönlü incelenmesinde Meyer-Allen modeli. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, 28(1), 7-15.
- Begum, S., Jabeen, S., & Awan, A. B. (2014). Happiness: A psycho-philosophical appraisal. *Dialogue*, 9(3), 313-325.
- Bennis, W. (2001). Bir lider olabilmek (leadership: how to be an effective leader). (U. Teksöz, Çev.). Sistem.
- Bentler, P.M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107, 238-246.
- Birdoğan Kuvvet, A. (2019). Okul müdürlerinin öğretim liderlikleri ile sınıf öğretmenlerinin örgütsel mutlulukları arasındaki ilişki (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozkurt, S., Çoban, Ö., ve Çolakoğlu, M. H. (2018). Örgütsel güven düzeyi ve toksik liderlik davranışları ilişkisinde örgütsel bağlılığın aracı etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-18.
- Bryman, A. ve Cramer, D. (2001). Quantitative data analysis with SPSS release 10 for windows: A guide for social scientists. London, UK: Routledge. ,

- Bulut, A. (2015). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel mutluluk algılarının incelenmesi: Bir norm çalışması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Burns, J. M. (1978). Leadership. Harper & Row Publishers.
- Çakıcı, S. (2015). Kutadgu Bilig'de mutluluk ile ahlak ilişkisi (psikososyal bir analiz) (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelebi, N., Güner, H., ve Yıldız, V. (2015). Toksik liderlik ölçeğinin geliştirilmesi. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 249-268. doi:10.14686/buefad.2015111056
- Çelikten, M., ve Çanak, M. (2014). Okul yöneticilerinin örgütsel bağlılıkları ile örgütsel sinizmleri arasındaki ilişki. Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(6), 45-78.
- Çetin, S. (2019). Ortaokul öğretmenlerinin örgütsel adalet algı düzeyleri ile örgütsel mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çetinkaya, H. (2017). Okul yöneticilerinin toksik (zehirli) liderlik davranışları ile öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversite, Denizli.
- Çetinkaya, H. ve Ordu, A. (2018). Okul yöneticilerinin toksik (zehirli) liderlik davranışları ile öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31, 15-27.
- Çillik, A. (2019). Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile örgütsel sinizm algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dağlı, A., Elçiçek, Z., ve Han, B. (2018). Örgütsel bağlılık ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2018, 17(68), s.1765-1777.
- Davis, K. (1988). İşletmede insan davranışı (5. Baskı). (Çev. Kemal Tosun, Tomris Somay, Fulya Aykar, Can Baysal, Ömer Sadullah ve Semra Yalçın). 3. Baskı.
- Demircan, T. (2019). Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile örgütsel mutlulukları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Demirel, N. (2015). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Deniz, A. (2013). Okullarda güç mesafesi ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Diener, E., & Diener, C. (1996). "Most people are happy". Psychological Science, 7(3), 181- 185.
- Diener, E., & Ryan, K. (2009). "Subjective wellbeing: A general overview". South African Journal of Psychology, 39(4), 391-406.
- Dobbs, J. M. (2014). The relationship between perceived toxic leadership styles, leader effectiveness and organizational cynicism. (Unpublished doctoral dissertation). University of San Diego, San Diego, USA.

- Doğan, S., ve Kılıç, S. (2007). Örgütsel bağlılığın sağlanmasında personel güçlendirmenin yeri ve önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (29), 37-61.
- Eğİnli, A. T., ve Bitirim, S. (2008). Kurumsal başarının önündeki engel: Zehirli (toksik) iletişim. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(3), 124-140.
- Eren, E. (2014). Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi. Beta Yayıncılık.
- Ergüven, H. (2020). Okul müdürlerinin kullandıkları güdüleyici dil ile öğretmenlerin örgütsel mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eriş, Y., ve Arun, K. (2020). Toksik liderliğin bir çıktısı olarak örgütsel bağlılık. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2764-2804.
- Ertureten, A., Cemalçılar, Z., ve Aycan, Z. (2013). The relationship of downward mobbing with leadership style and organizational attitudes. *Journal of Business Ethics*, 116(1), 205-216.
- Field, L. K., & Buitendach, J. H. (2011). Happiness, work engagement and organisational commitment of support staff at a tertiary education institution in South Africa. *Sa Journal of Industrial Psychology*, 37(1), 01-10. doi:10.4102/sajip.v37i1.946.
- Frey, B., & Stutzer, A. (2001). Happiness and economics: How the economy and institutions affect human well-being. Princeton University Press.
- Frost, P. J. (2003). Toxic emotions at work. Harvard Business School Press.
- Goldman, A. (2006). High toxicity leadership: Borderline personality disorder and the dysfunctional organization. *Journal of Managerial Psychology*, 21, 733-746.
- Green, J. E. (2014). Toxic leadership in educational organizations. Georgia Southern University, 18-33.
- Grusky, O. (1966). Career mobility and organizational commitment". *Administrative Science Quarterly*, 488-503.
- Günsel, M. (2017). Toksik ve yıkıcı liderliğin çalışan performansı üzerindeki etkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, S. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile duygusal bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 48-75.
- Gürbüz, G. (2020). Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları ile örgütsel güven düzeyleri arasındaki ilişki (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürkan, Ç. (2006). Örgütsel bağlılık: örgütsel iklimin örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi ve Trakya Üniversitesi'nde örgüt iklimi ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin araştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Hitchcock, M. J. (2015). The relationship between toxic leadership, organizational citizenship, and turnover behaviors among San Diego nonprofit paid staff (Doctoral dissertation). University of San Diego.
- İlhan, H. (2019). Okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- İzğüden, D., Eroymak, S., ve Erdem, R. (2016). Sağlık kurumlarında görülen toksik liderlik davranışları: Bir üniversite hastanesi örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 262-276.

- Kahveci, G., Bahadır, E., ve Karagül Kandemir, İ. (2019). Okul yöneticilerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 52(1), 225-229.
- Kahveci, G., ve Köse, Ö. (2019). İlk ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin algılarına göre örgütsel sinizmin örgütsel mutluluk üzerindeki rolünün incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 23(79), 135-156.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel.
- Kelebek, E. F. E., Karasakal, N., ve Karacan, N. (2018). Sosyal, beşeri ve idari bilimler alanında akademik çalışmalar-1, Sağlık çalışanlarının toksik liderlik konusundaki algıları. Gece Kitaplığı.
- Kırbaç, M. (2013). Eğitim örgütlerinde toksik liderlik. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Koçel, T. (2014). İşletme yöneticiliği: yönetim ve organizasyon, organizasyonlarda davranış, klasik-modern-çağdaş ve güncel yaklaşımlar. Beta Yayınevi.
- Korkut, A. (2019). Öğretmenlerin örgütsel mutluluk, örgütsel sinizm ve örgütsel adalet algılarının analizi (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Korkmaz, M. (2011). İlköğretim okullarında örgütsel iklim ve örgüt sağlığının örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 117-139.
- Mehta, S., & Maheshwari, G. C. (2013). Consequence of toxic leadership on employee job satisfaction and organizational commitment. *The Journal - Contemporary Management Research*, 8(2), 1-23.
- Meyer, J. P., & Allen, J. N. (1991). Affective and continuance commitment to the organization: evaluation of measures and analysis of concurrent and time-lagged relations". *Journal of Applied Psychology*, 76(1), 710-720.
- Mertoğlu, M. (2018). Happiness level of teachers and analysing its relation with some variables. *Asian Journal of Education and Training*, 4(4), 396-402.
- Mumcu Özdemir, D., ve Kış, A. (2019). Öğretmenlerin mutluluk düzeylerinin incelenmesi: Gaziantep İli örneği. In 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı (pp. 191-196).
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel destek ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *D.E.Ü.İ.B.F.Dergisi*, 18(2), 113-130.
- Özer, A. (2020). Öğretmenlerin örgütsel değişime hazır olma durumları ile örgütsel mutluluk algıları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özer, Ö., Uğurluoğlu, Ö., Kahraman, G., ve Avcı, K. (2017). A study on toxic leadership perceptions of healthcare workers. *Global Business and Management Research: An International Journal*, 9(1), 12-23.
- Pryce-Jones, J. (2010). Happiness at work: Maximizing your psychological capital for success. Wiley-Blackwell Publication.
- Reyhanoğlu, M., ve Akın, Ö. (2016). Toksik liderlik örgütsel sağlığı olumsuz yönde tetikler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 442-459.
- Sarıbıyık, O. (2022). Öğretmenlerin örgütsel mutluluk düzeyleri ile okul yöneticilerinin liderlik stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Schmidt, A. A. (2008). Development and validation of the toxic leadership scale (Unpublished master's thesis). University of Maryland, USA.
- Suhail, K., & Chaudhry, R. H. (2004). Predictors of subjective well-being in an eastern muslim culture. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(3), 359-376.
- Somuncu, F. (2008). Örgütsel bağlılık ve örgütsel bağlılığı geliştirme araçları: özel bir hizmet işletmesinde araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Steiger, J.H. (1990). Structural model evaluation and modification: An interval estimation approach. *Multivariate Behavioral Research*, 25, 173-180.
- Tösten, R., Avcı, Y. E., ve Şahin, E. (2018). The relations between the organizational happiness and the organizational socialization perceptions of teachers: The sample of physical education and sport. *European Journal of Educational Research*, 7(1), 151-157. doi:10.12973/eu-jer.7.1.151
- Tümkiye, S. (2011). Humor styles and socio-demographic variables as predictors of subjective well-being of turkish university students. *Education and Science*, 36(160), 158-170.
- Warr, P. (2007). Searching for happiness at work. *The Psychologist*. Weaver, S. G., & Yancey, G. B. (2010). The impact of dark leadership on organizational commitment and turnover. *Leadership Review*, 10, 104-124.
- Whicker, M. L. (1996). Minimizing the damage of a 'toxic leader'. *PA Times*, 20, 1-2.
- Wilson-Starks, K. Y. (2003). Toxic leadership, transleadership. Retrieved from <http://www.transleadership.com/ToxicLeadership.pdf>
- Yalçınsoy, A., ve Işık, M. (2018). Toksik liderlik ile örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti ilişkisine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1016-1025.

AGRICULTURAL POLICIES IN TÜRKİYE: A STUDY ON KARABÜK EFLANI DİSTRİKTİ¹

Türkiye’de Tarım Politikaları: Karabük Eflani İlçesi Üzerine Bir Araştırma

İbrahim ÇALIŞKAN* - Metin ÖZKARAL**

Öz

Tarım bir toplumun en önemli meselelerinden birisidir. En başta beslenme ikinci sırada ise sanayi ve istihdam sağlama gibi konularda başat aktörler arasında yer alır. Türkiye’de de tarım olgusu, cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllardan itibaren dikkatli bir biçimde ele alınmıştır. Yönetimi ele alan iktidarlar tarım alanında farklı değişiklikler yapmış, gerekli kurumlar ve mevzuat oluşturulmuş ve devlet, tarım konusunda her zaman öncü olma rolüne devam etmiştir. Bu politikaların belirlenmesinde uluslararası kuruluş ve anlaşmaların da etkisi görülmüştür. Bu çalışmada, Türkiye’de devletin ortaya koyduğu tarım politikaları, Karabük’ün Eflani ilçesi özelinde irdelenmiştir. İlk olarak, Türkiye’de tarım politikalarının tarihsel aktarılmıştır. Ardından, söz konusu tarım politikalarının Eflani ilçesi özelindeki yansımaları derlenmiştir. Son olarak ise Eflani ilçesinde tarım politikalarının işlevselliği tartışılmış ve ülke çapında faydalı olması beklenen birtakım öneriler sunulmuştur. Buna göre; tarımsal girdilerin yüksekliliği, kırsal kesimdeki eğitim düzeyi, uluslararası kuruluşların etkileri, sulama, parçalanmış arazi yapısı, makinelere ilişkin sorunlar gibi unsurlar tarımın kalitesini düşürmektedir. Bu sorunların giderilmesi için örgütlenme haklarının iyileştirilmesi, eğitimin artırılması, girdilerin azaltılması, kırsaldan kente göçün engellenmesi, tarım politikalarında karar süreçlerinin yerel düzeyde artırılması gibi önerilerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Kamu Politikası, Eflani

ABSTRACT

Agriculture is one of the most important issues of a society. It is one of the main actors in issues such as nutrition, followed by industry and employment. In Turkey, the phenomenon of agriculture has been handled carefully since the early years of the republic. The governments in power have made different changes in the field of agriculture, necessary institutions and legislation have been established, and the state has always continued to play a pioneering role in agriculture. International organizations and agreements have also been influential in determining these policies. In this study, the agricultural policies put forward by the state in Turkey are analyzed in the Eflani district of Karabük. First, the history of agricultural policies in Turkey is presented. Then, the reflections of these agricultural policies on Eflani district are compiled. Finally, the functionality of agricultural policies in Eflani district has been discussed and some recommendations that are expected to be useful for the country have been presented. Accordingly, factors such as high agricultural inputs, the level of education in rural areas, the effects of international organizations, irrigation, fragmented land structure, and problems related to machinery reduce the quality of agriculture. In order to overcome these problems, it is thought that suggestions such as improving organizational rights, increasing education, reducing inputs, preventing rural-urban migration, increasing decision-making processes in agricultural policies at the local level will be useful.

Keywords: Agriculture, Public Policy, Eflani

¹ This study is an edited and summarized version of the master’s thesis written by İbrahim Çalışkan under the supervision of Metin Özkartal.

* Bilim Uzmanı, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ibrahimcaliskankbu@gmail.com. ORCID: 0000-0003-2456-441X

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, metinozkartal@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3209-7260

1. INTRODUCTION

Agriculture has a great importance in human history. Planting seeds and growing some products has always been a field of endeavour for humanity. This sector is very important and at the same time critical due to its different aspects. In the first stage, agricultural production is the source of food necessary to maintain the existence of a society. In this respect, all humanity - at least today - depends on agricultural production and products. In the second stage, agricultural production is of great importance for industry, apart from food supply. Today, many industrial products are sourced from the agricultural sector. Countries also generate income from these agricultural products by international trade after meeting their domestic needs. Today, agricultural products constitute the primary source of income for developing countries.

The agricultural sector, which has gone through many different stages until today, is currently in the intensive agriculture stage. Reasons such as the increasing world population and the increase in life expectancy have increased the demand for food. Countries also implement many policies towards this end. It is possible to encounter very different regional and global policies in different periods in the history of agriculture. In general, in the agricultural sector, interventionist policies are encountered in difficult periods, and liberal policies are encountered in relatively comfortable periods. In our current period, climatic changes, decrease in arable land, soil pollution due to intensive agriculture, rapid increase in population and increase in life expectancy, malnutrition, intense migrations, letting agricultural lands for settlement, food security, political tensions, etc. Based on all these, in this study, the historical development of agricultural policies in Turkey and their implementation at the local level in the Karabük Eflani district will be analyzed.

2. HISTORY OF AGRICULTURAL POLICIES OF TÜRKİYE

Decisions regarding the development of the Young Republic were taken at the Izmir Economic Congress. There are 4 main topics discussed at the congress. These; industry, workers, merchants, and agriculture. The first steps of republican agriculture were taken in this congress (Koçtürk, 2009: 46). The first move taken in the agricultural field was the abolition of taxes on imports in the live animal trade with a law prepared in 1923 and the introduction of subsidies for agricultural machinery purchased from outside. Following this, the first ministry of agriculture of the Republic was established in 1924 under the name of Ministry of Agriculture (Özçelik, 2014: 94). Another of the most important steps taken in the agricultural field was the abolition of tithe tax in 1925 and the abolition of the miri land system with the adoption of the Civil Code in 1926, and the ownership of the land was transferred to the farmers (Yavuz, 2005: 46).

The abolition of the tithe tax and the conversion of taxes to be collected in the field of agriculture into money is a practice that has relieved the producers. At the same time, as the taxes to be collected were converted into money, the agricultural sector, which has a closed economic production, turned to the market economy to generate income (Topuz, 2007: 380-381). However, these practices, which gave ownership of the lands to the villagers through the

Civil Code, led to problems such as the division of agricultural lands through inheritance, the emergence of small inefficient enterprises, and the concentration of lands in the hands of certain groups when the villagers sold their lands (Yavuz, 2005: 46).

In the ongoing process, various laws were enacted in many areas, more amounts were added to the budget allocated for farmers, and medium-level agricultural schools in different cities and the Higher Agricultural Institute were established in Ankara for the development of agriculture (Özçelik, 2014: 94-95). In order to institutionalize the agricultural sector, Agricultural Credit Cooperatives were established in 1935 and Soil Products Office was established in 1938 (Dernek, 2006: 4). Another important institution of this period is Ziraat Bank. During these periods, Ziraat Bank was involved in activities such as providing loans, various machinery, equipment, agricultural products, and improved seeds to the farmers (Ziraat Bank, 2021).

The Great Depression that started in 1929 and after that the Second World War were economically and socially difficult times all over the world. Due to the effect of the economic crisis, there has been a decrease in wheat prices in Türkiye. During this period, the Wheat Law was enacted to protect Turkish farmers and Ziraat Bank was granted the right to purchase wheat (Yavuz, 2005: 46). Following these developments, Agricultural Combines were established in 1937 and the State Agricultural Enterprise was established in 1938. Agricultural Equipment Institution was established in 1944 to increase agricultural productivity, support Turkish farmers, and use machinery and advanced agricultural techniques in agricultural production (Özçelik, 2014: 98-99).

As the war lasted for many years, there were declines in many product ranges, black market activities began, and with the decrease in agricultural production, the state took more interventionist actions. In 1935, unfair land distribution and farmers landsization efforts were suspended following World War II and Atatürk's death. In 1945, the year the war ended, the Farmers Landing Law was enacted. The years 1946-53 were years of increased agricultural development in Türkiye. Between these years, the agricultural sector recorded a growth of 13.2% (Dernek, 2006: 4).

The 1950s were the years when political life in Türkiye changed and multi-party period started. Türkiye has gone through difficult years due to the outbreak of World War II and the factors it brought. Due to the economic fluctuations caused by the war, the National Protection Law was enacted and with the authority it gave, it was decided to collect wealth tax and land crops tax (Tangülü, 2012: 390). The effects of the period, economic reasons, external influences and events in the country's domestic politics made multi-party life necessary. The event that sharply affected Turkish political life was the establishment of the Democratic Party on January 7, 1946. The Farmers Landing Law was also adopted in the same year. One of the important factors in the establishment of the Democratic Party is the Farmers Landing Law. Some MPs, especially Adnan Menderes, opposed this law. One of the reasons for opposition is that Menderes and other MPs are big landlords (Dernek, 2006: 4).

One of the biggest influencers of the period was Marshall aid. The Marshall Plan is based on the United States providing farming aid to European countries. Türkiye was one of the countries benefiting from this aid (Sander, 2016: 259-260). DP, which entered the economic development movement, saw the materials necessary for development in external support. The condition for external support was to abandon the industrial sector and return to the agricultural production area. In response to these conditions, with the support and guidance of the USA, the mechanization movement in the field of agriculture gained momentum and major developments were experienced in the field of agricultural production (Oktar & Varlı, 2010: 9).

This support and assistance provided by the USA has generally been on agricultural tools and equipment. With this support, many tractors and plows were sent to the country. With the arrival of tractors, more land has become arable (Dernek, 2006: 4).

Another factor of this period is highway connections and transportation to the market. Mechanization in agriculture and the rapid construction and proliferation of highways have established the connection between villages and cities more effectively, making it easier for agricultural products to go to market (Demirdöğen & Olhan, 2017: 3). Another reason for the development and mechanization in the field of agriculture is the long-term and low-interest loans provided by Ziraat Bank and Agricultural Credit Cooperatives. Supporting product prices during these periods is also another factor that increases production (Sungur, 2016: 10).

The issue of land distribution was also among the policies that attracted attention during these years. In fact, although the land reform that was attempted in 1945 during the emergence of the Democratic Party attracted attention, the Democratic Party also distributed land in the relevant years. There are two main reasons underlying this. The first of these is that the development drive is directed towards agricultural production and efforts to increase agricultural production with the increase in mechanization, while the other reason is that the villagers who earn their living from agricultural production become unemployed and begin to migrate to cities due to mechanization. At this point, in an effort to both increase agricultural production and prevent migration from villages to cities, the Democratic Party jointly distributed significant amounts of land to the villagers from the treasury lands (Yılmaz, 2018: 368-369).

1960 was a difficult period in Turkish political life. The ruling Democratic Party was removed from power because of a military coup, and Prime Minister Adnan Menderes and many political figures were removed from office. The military's seizure of power opened a new era in Türkiye, and the unplanned period before 1960 was replaced by periods with five-year development plans with the establishment of the SPO. The agricultural sector was also included in these development plans, and subsequent agricultural policies were tried to be taken in this direction. The first planning period is the 1st FYDP period, covering the years between 1963 and 1967. In line with the plans, the state's intervention in the agricultural sector has been in guiding and supportive ways. Another of the policies introduced starting from this period is price support. These periods are also known as the years in which industrialization was focused on. As a requirement of this, increase and efficiency in the agricultural sector, which provides raw materials to the industrial sector, was targeted (Eştürk & Ören, 2014: 195).

During these years, land reform came to the agenda again and even found a place in the 1961 Constitution. Although reform practices in the field of land were discussed, none of the drafts could be enacted. Another important feature of this period is that the first application was made to enter the European Common Market (Dernek, 2006: 5). The 2nd FYDP period, covering the years 1968 and 1972, was a period in which agricultural production and agricultural supports decreased and were given less importance. These plans include a series of precautions mostly in the field of agricultural production. In the plans covering the years 1973 and 1977, it was decided to establish a fund due to price fluctuations resulting from previous supports. The Land and Agricultural Reform Law was also enacted between these years (Yavuz, 2005: 47).

The Land and Agricultural Reform Law, adopted in 1973, was accepted on a wide scale with the strength given by the 1961 Constitution. By law, it was decided that a certain amount of land would be expropriated and consolidated and distributed to farmers who had little or no land (Yiğit, 2019: 41-42). Three years after the adoption of the relevant law, the

Democratic Party applied to the Constitutional Court for its annulment, stating that there were irregularities in the law. In the same year, the Constitutional Court found the law corrupt in terms of form and decided to annul it and stated that the annulment decision would come into force one year later. Despite this period, no new law was created in the parliament, and for these reasons, the reform studies carried out for land and agricultural production ended for this period (Özçağlar, 2010: 123).

In the 4th FYDP, covering the years 1979 and 1983, it was stated that in order to achieve the planned targets in agriculture, farmers with lower base, narrow and middle income would be supported, and the support amounts would be announced before the planting and harvesting of the products. In addition, it was stated that organizations in the field of agricultural production, training, intervention procurement and cheap input support would be provided (Yavuz, 2005: 47).

The period when the fourth plan was put into effect is a remarkable period for both the world and Türkiye. While globalization and neo-liberal movements were gaining momentum in the world, Türkiye's economy and domestic politics went through difficult processes, and following these turmoil, a military coup took place in 1980. There are many features that have an impact on agricultural policies during this period. Türkiye, which wants to integrate into the world market and free market economy with globalization, has made some initiatives in this direction.

In many of these initiatives, the guiding institutions have been the EU, WB, WTO and IMF. In the 4th FYDP, the steps to be taken to enter this process have been determined. The determined targets are basically divided into the industrial and service sectors and public investments. Many developmental moves previously focused on agriculture were replaced by other sectors, and 24 January decisions were taken to realize the targeted plans (Öztürk & Nas & İçöz, 2008: 16).

The agricultural sector was also affected by the 24 January decisions, and with the new regulation, it was planned to reduce the supports, subsidies and base prices provided in agricultural production (Durak & Karadağ, 2017: 109). With these changes, Turkish farmers and agricultural production have entered a difficult period. SEEs, which created significant value for farmers, were also privatized in this period (Kandemir, 2011: 105). With the 24 January decisions that seriously affected the policies in the agricultural field, Türkiye, which felt the need to integrate into the world where globalization and liberal movements made themselves felt, gave up many of the initiatives and policies in the agricultural field due to some internal crises and moved from an exporter to an importer position, and the role of agriculture in the domestic economy has seriously weakened. It faced decline and it took almost twenty years for it to regain its former influence (Demirdöğen & Olhan, 2017: 7).

Land reform came to the agenda again in 1984 and 1989, when FYDP was put into practice. One of the most serious steps taken in this field is the Agricultural Reform Law on Land Arrangement in Irrigation Areas, adopted in 1984. The aim of this law is to consolidate fragmented lands or the ones experiencing fragmentation in progress and prevent their fragmentation. Along with the law, such topics as the legal status of the lands and etc. Were determined and applied only in areas suitable for irrigation (Ekinci & Sayılı, 2010: 126-127). In the sixth, seventh and eighth five-year development plans, targets were set and implemented, as in the previous ones. In the seventh and eighth plans, policies and principles were determined in line with the harmonization process with the European Union and the obligations brought by the WTO (Yavuz, 2005: 48).

The 1990s were the years when the Turkish agricultural sector underwent the most intense change. One of the events that affected the sector the most was the Economic Measures Implementation Plan dated April 5, 1994. In line with this plan, the privatization of many SEEs, reducing and limiting subsidies and input payments, reducing support purchases to a certain product range, not allowing the financing of some cooperatives financed by the Central Bank and SEEs based on agricultural production, and removing some loan privileges will reduce the agricultural sector (Demirdöğen & Olhan, 2017: 7). Another factor affecting the Turkish agricultural sector was the WTO Agriculture Agreement. By signing this agreement, Türkiye had to comply with the globally determined rules on the agricultural sector. Although Türkiye is in the developing country category, the rules determined internationally have had a negative impact on the agricultural sector (Susam & Bakkal, 2008: 337).

Another factor of these periods is the EU harmonization process. Among the sectors that Türkiye, which wants to join the EU, must harmonize with the union, perhaps the most challenging one is the agricultural sector. The fact that the agricultural structures of the EU and Türkiye are very different from each other has been effective in the policies implemented in the agricultural sector. Türkiye, which wants to join the EU, has to harmonize its agricultural policies and the structure of the sector with the EU (Benek, 2007: 192). The ongoing economic problems in the world and Türkiye's internal problems for many years starting from the 1970s, as well as the expanding free trade and economic area accompanied by globalization and neo-liberal movements, have seriously affected the agricultural sector. In these years, which continued in the direction of liberal economy, the state withdrew from the agricultural sector and left this field to private sector initiatives, but the private sector could not dominate this field sufficiently and the decline in the field of agriculture continued. Also in this period, the closure of SEEs, which were closely related to the agricultural sector and had a guiding effect on production, accelerated the decline (Dernek, 2006: 6).

Long-standing crises, economic problems, turmoil in domestic politics and frequent government changes have weakened Türkiye economically and forced it to knock on the door of the IMF. In December 1999, Türkiye submitted a letter of intent to request a loan from the IMF, and part of the letter was devoted to the policies planned to be carried out on the agricultural sector. The changes presented in this letter and planned to be implemented on the agricultural sector had a bad impact on the agricultural sector because they were mostly economic in origin and were disconnected from the problems of the sector (Şahinöz, 2000: 287).

With the 2000s, the Turkish agricultural sector entered a restructuring. During this period, WTO, EU, WB and IMF became effective and guiding institutions in the policies developed on the agricultural sector. Internal dynamics as well as the influence of the external institutions mentioned above were effective in the formation of agricultural policies. The burden created by the supports provided to the agricultural sector on the budget, the country's economic difficulties, frequent government changes and foreign debts are among the main reasons for this. As a result of the economy deteriorating day by day and the increasing debts, Türkiye was forced to ask for a loan from the IMF. As mentioned before, a letter of intent was submitted to the IMF in 1999, and the policies planned to be implemented in return for the requested loan were mentioned. One of the sectors that was stated to be regulated in return for loans was the agricultural sector.

In line with the financial support provided by the World Bank and the guidance of the IMF, the Agricultural Reform Implementation Project (ARIP) was carried out on the agricultural sector between 2001 and 2008, and while the project aimed to establish an agricultural sector that is more productive and can compete better with its rivals in the global and regional arena, efforts were made to get rid of the burden created by the sector on the

budget (Yüceer & Tan & Semerci, 2020: 37-38). There are four procedures implemented on the agricultural sector with ARIP. These are the granting of loans that benefit large-scale producers and businesses with high production rates, the removal of price supports, the direct support system and the privatization of SEEs in agricultural production within the state (Yavuz, 2005: 49). In the direct support system, the state made support payments to producers regardless of the prices in the market and the number of products produced (Şahinöz, 2000: 293). The removal of other support systems and the application of only DIS instead made it almost the only support tool applied in the agricultural sector. While it had a share of 7.6% in 2001, its rate increased to 81.4% in 2003. In the ongoing process, along with the DIS, which remained in practice until 2009, supports such as input and loans were put back into practice, and the DIS was reduced to 21.7% in 2009 (Olhan, 2012: 146).

In 2005, an insurance system was created to provide a support mechanism for producers against risks in the agricultural field and to ensure their security against possible losses. This system, called TARSİM, was put into operation with the Agricultural Insurance Law No. 5363 in 2005 (Agriculture Insurance Pool [TARSİM], 2021). Various policies have been produced in this field with new laws and legal revisions.

Other developments that had an impact on the agricultural sector during the relevant period were the Agricultural Strategy Document covering the period between 2006 and 2010, and the Agricultural Law that came into law in the same year. With the strategy document and the relevant law, the legal framework has been created regarding other instruments such as agricultural policies, objectives and supports in agricultural production and how they will be implemented and carried out (Tokatlıoğlu & Selen & Leba, 2018: 160). With this strategy document, it is aimed for the agricultural sector to be a sustainable and environmentally friendly sector with high in competitive power, which uses resources efficiently and effectively, in harmony with its environment, by taking into account the commitments and developments made in the international arena, as well as being in line with the internal dynamics of the agricultural sector (Hatunoğlu & Eldeniz, 2012: 43).

In order to realize the goals and objectives stated in the document in question, the Agricultural Law was accepted and became law on April 18, 2006. Among the processes that concern producers in the agricultural sector and determine the policies created in this field are the Sugar, Organic Agriculture, Agricultural Insurance, Seed Growing and Biosecurity laws have been enacted. Other important factors are the change in quality and diversification of instruments such as support and subsidies for agricultural production and the harmonization process with the EU, as well as the National Rural Development Certificate (NRDC) and Enterprise Resource Planning (ERP), which found a place in the 9th Development Plan. Rural development models were mostly carried out to harmonize the agricultural sector and the industrial sector (Yüceer & Tan & Semerci, 2020: 38).

With the abolition of the DIS, which was introduced with ARIP, in 2009, the deficiency payments system replaced it and constituted the main support instrument. In this support system, unlike DIS, producers are supported not on an area basis, but on the amount of product they produce up to a certain rate. Another policy tool in the field of agricultural production is diesel fuel and fertilizer supports (Demirdöğen & Olhan, 2017: 7-8).

One of the latest policies implemented in Türkiye is the National Agriculture Project. Within the scope of this project, which was announced in 2016, all districts in Türkiye were considered as a single basin, production planning was carried out and it was determined which products would be supported in the regions (Özkan & Kadağan, 2019: 516).

In the 11th Development Plan, covering the years 2019 and 2023, the purpose of the agricultural sector and the policies to be implemented were determined. According to the plan, the aim in the agricultural sector is to establish an agricultural sector that can meet the food needs of the people of the country, compete with its rivals in the international arena, is sustainable, respectful of the environment, economically developed, mindful of the balance of supply and demand, organized, with high efficiency rates, based on technology, and with solved infrastructure problems (11th Development Plan 2019-2023, 2019: 87). In addition, another issue that is expected to affect the agricultural sector is rural development policies. There are various policies regarding the agricultural sector within rural development policies.

When the policies in the 11th plan are examined, it is seen that they are grouped under three main headings. These are service policies, support policies and rural development policies. When consider agricultural supports, we see that they are basically divided into 3 headings. These are field-based supports, biological and biogenetic control support and other agricultural supports. The supports provided to agricultural production by the Ministry of Agriculture and Forestry are divided into three main headings and there are sixteen in total. Apart from these, the Ministry of Agriculture and Forestry is responsible for soil conservation and land evaluation, risk assessment, training and publication, EU and foreign relations, agricultural technologies and mechanization, projects and crediting, marketing, rural development, food and feed, geographical information system, plant health and land consolidation supports (T.R. Ministry of Agriculture and Forestry, 2021).

3. THE EFFECTS OF AGRICULTURAL PUBLIC POLICIES: SAMPLE OF EFLANI DISTRICT

In this study, the economic and social impacts of Turkey's agricultural policies on the Karabük Eflani district will be examined. Eflani, an old township in Zonguldak province, became a district in 1953, and was connected to Karabük in 1995 when Karabük gained provincial status. Eflani is located within the borders of the Western Black Sea region. Although it is located in this region, a continental climate prevails in Eflani, where summers are hot and dry and winters are cold and snowy. Its total surface area is 536 km² and its altitude is 910 meters. Although the district is very close to the Black Sea, the mountains in between prevent the maritime climate from entering the interior. There are arable lands, large forest lands, plains, plateaus, wide plains and marble beds in the district (T.R. Eflani District Governorship, 2021).

The main products produced in the district consist of plants such as wheat, barley, oats, some feed and bread wheat varieties, clover, sainfoin, vetch and fodder peas. While the cultivation of these products is spreading to the fields, the local people grow corn, chickpeas, beans, zucchini in gardens, which are generally called "bostan" in the region and vary in size between 1 and 3 decares, surrounded by wire, sheet metal, stone walls or wooden fences, to meet some personal needs. It grows sunflowers, tomatoes, peppers, cucumbers, turnips, radishes, sugar beets, fresh and root onions, potatoes and similar products (T.R. Eflani District Directorate of Agriculture and Forestry [EKİTOM] 2020 Briefing, 2020: 7).

When we look at the land availability and usage area of the district, 19,095 hectares of the district's surface area of 64,920 hectares are agricultural areas, 41,115 hectares are forest areas, 1,095 hectares are meadows and pasture areas, and 3,404 hectares are other areas and

residential areas. In addition, although there are four newly built irrigation ponds in the district, the area for irrigated agriculture is forty-two hectares. When we look at vegetable growing, it is generally a family business and aims to meet personal needs. The number of greenhouses in the district is five and it has a total area of 760 m² (T.R. EKİTOM 2020 Briefing, 2020: 5).

Table 1: Land Use (hectare) in Eflani District.

Agricultural Areas	Amount of Land (Ha)
Grain Area	4.100,00
Fallow Area	7.000,00
Vegetable Area	18,00
Fruit Area	60,00
Legumes Planting Area	8,00
Forage Crops Planting Area	1.950,00
Barren Area Without Cultivation	5.959,00
Total Agricultural Area	19.095,00

Source: T.R. EKİTOM 2020 Briefing, 2020: 5.

When we look at the land distribution in the information in the 2007 briefing of Eflani District Directorate of Agriculture and Forestry, it is seen that it has 26,921 hectares of agricultural area, 612 hectares of non-agricultural area, 3100 hectares of meadow and pasture area and 22,967 hectares of forest and shrubland (T.R. EKİTOM 2007 Briefing, 2007: 4). In the light of this information, it is seen that while there is a decrease in agricultural, meadow and pasture areas, non-agricultural areas and forest and shrubland areas increase.

Agricultural lands in Eflani are suitable for mechanized agriculture, if a few villages and neighbourhoods are ignored. Considering the number of tractors, agricultural tools and equipment in the table, it is understood that they are not at sufficient levels. Although there are four agricultural irrigation ponds in Eflani as of 2021, when the numbers of water tankers, motor pumps and centrifugal pumps are examined, these equipments used for irrigated agriculture are also at insufficient levels. Compared to other tools and equipment, the values in the number of mouldboard tractor plows, toothed harrows, trailers, meadow mowers and chemical fertilizer distributors prove that grain farming is carried out mainly in the region.

In Eflani, plant production is mostly carried out in the range of cereal products. Production amounts of some herbal products by years are given in Table 24. When Eflani's land assets for agricultural production and 2020 plant production statistics are compared, the total production of wheat, corn, barley, thermal spring and triticale type plant products in the 4100 hectare grain production area is 8136 tons. When we divide the yield obtained by the amount of land, the average grain production per one hectare is around 195 kilograms.

When we look at the forage crops production area, it is seen that there is an area of 1950 hectares. It is seen that a total of 12,596 kilograms of forage crops were produced in 2020, including Hungarian vetch, clover, sainfoin and oat species. When we divide the yield obtained by the amount of land, we see that an average of 615 kilograms of fresh plants are obtained per one hectare.

As is known, in addition to all these, the agricultural issue also has an administrative dimension. Türkiye is a country with a unitary state structure. Within unitary state structures, decisions are taken from a single centre and authorities are shared with provincial units (Gözler, 2016: 100). The fact that the decisions and the policies, supports and incentives to be

implemented are taken from a single centre is also binding on the public personnel working in the district administrations. For this reason, agricultural and livestock policies implemented in district administrations generally proceed within the framework of the standards set by the central government. In addition, as in many other areas, the policies to be implemented in the field of agriculture and animal husbandry are determined in development plans and the policies carried out by the administrations must be compatible with these. The administrative institution responsible for carrying out agricultural and livestock policies in district administrations is the district agriculture and forestry directorates affiliated with the district governorships. The policies, supports and incentives implemented in Eflani are provided by the T.R. Eflani Governorship District Directorate of Agriculture and Forestry (EKİTOM). When we look at the structure of the organization, it consists of a total of eleven personnel, who are one district manager, three veterinarians, one veterinary health technician, one agricultural engineer, one computer operator, one data preparation and control operator, one civil servant and two worker drivers.

When we look at the policies, supports and incentives carried out by the district agriculture directorate in Eflani, it can be seen that they consist of the following between 2007 and 2024

2007 policies, supports and incentives (T.R. EKİTOM 2007 Briefing, 2007: 4-7);

- Within the scope of the 2007 (FRS) Farmer Registration System and DIS (Direct Income Support) Project, 1265 farmers were registered to the DIS Project by the district directorate.
- In order to increase forage crop cultivation areas, Meadow Pasture Forage Crops Development Project and Karabük Provincial Special Administration Directorate-financed Forage Crops Cultivation Development projects were carried out.
- In 2007, a dwarf apple project was carried out on an area of 1 decare with the support of Karabük Special Provincial Administration.
- In 2007, a total of 63,350 kg of silage corn, vetch, sainfoin and clover seeds were distributed.
- 100 dwarf apple saplings were distributed in 2007.

2008 policies, supports and incentives (T.R. EKİTOM 2008 Briefing, 2008: 5-7);

- 997 farmers were registered to the Diesel and Chemical Fertilizer Project for 2008 by the district directorate.
- Within the scope of the Livestock Support Application, support payments were made for annual and perennial forage crops.
- A total of 25.8 tons of silage corn, vetch and sainfoin seeds were distributed.

2009 policies, supports and incentives (T.R. EKİTOM 2009 Briefing, 2009: 6-7);

- Various pesticide applications were carried out within the scope of the Plant Diseases and Pests Control Project.
- Within the scope of farmer registration system, a total of 312,687.35 TL premium was given in the branches of diesel fuel, fertilizer, soil analysis, certified seeds and grain support.

- 813 farmers were registered to the Diesel and Chemical Fertilizer Project for 2009 by the district directorate.
- A total of 99 tons of seeds, including wheat, vetch, barley and triticale, were distributed to farmers.

Policy, support and incentives in the first 6 months of 2011 (T.R. EKİTOM 2011 6 Month Briefing, 2011: 5-7);

- 408 farmers were registered to the Diesel and Chemical Fertilizer Project for 2011 by the district directorate.
- 266 farmers were registered to support forage crops by the district directorate in 2011.

2014 policies, supports and incentives (T.R. EKİTOM 2014 Briefing, 2014: 5-7);

- The district directorate registered 385 farmers from 54 villages for diesel and chemical fertilizer support for 2014.
- 260 farmers were registered to support forage crops by the district directorate in 2014.
- A total of 12,750 kg of vetch and sainfoin seeds were distributed to producers.
- 500 walnut saplings were distributed to producers.

2015 policies, supports and incentives (T.R. EKİTOM 2015 Briefing, 2015: 6-8);

- Applications for diesel fuel and chemical fertilizer support for 2015 have been received by the district directorate.
- The district directorate registered 249 farmers to support forage crops in 2015.
- A support payment of 272,963.84 TL was made for annual and perennial forage crops in the field of animal husbandry.
- A total of 56 tons of wheat, barley and triticale seeds were distributed to producers.
- A total of 815 fruit saplings, including walnut, apple, quince and pear, were distributed to producers.

2016 policies, support and incentives (T.R. EKİTOM 2016 Briefing, 2016: 6-8);

- 437 farmers who applied for diesel fuel and chemical fertilizer support for 2016 were registered by the district directorate.
- The district directorate registered 239 farmers to support forage crops in 2016.
- A total of 73.5 tons of seeds, including wheat, barley and triticale, were distributed to producers.
- A total of 250 fruit saplings, including walnut, apple, pear, cherry and sour cherry, were distributed to producers.

2017 policies, support and incentives (T.R. EKİTOM 2017 Briefing, 2017: 6-8);

- 441 farmers were registered in the Farmer Registration System in 2017 by the district directorate.

- The district directorate registered 276 farmers to support forage crops in 2017.
- A total of 79.6 tons of wheat, barley and triticale seeds were distributed to producers.
- A total of 5725 kg of sainfoin, common vetch, clover and fodder pea seeds were distributed to producers.
- A total of 470 fruit saplings, including walnut, apple, pear, sour cherry, quince and plum, were distributed to producers.

2018 policies, support and incentives (T.R. EKITOM 2018 Briefing, 2018: 6-8);

- 519 farmers were registered in the Farmer Registration System in 2018 by the district directorate. In 2018, 508 farmers were entitled to receive diesel fuel, chemical fertilizer and soil analysis support.
- The district directorate registered 327 farmers to support forage crops in 2018.
- A total of 78 tons of wheat and einkorn seeds were distributed to producers.
- A total of 6.2 tons of fodder pea seeds were distributed to producers.

2019 policies, support and incentives (T.R. EKITOM 2019 Briefing, 2019: 6-8);

- 526 farmers were registered in the Farmer Registration System in 2019 by the district directorate.
- 370 farmers were registered to support forage crops by the district directorate in 2019.
- A total of 79.5 tons of cereal seeds, including wheat, barley and triticale, were distributed to producers.
- 6 tons of forage pea seeds were distributed to producers in the forage crops area.
- 100 walnut saplings were distributed to producers.

Policies, supports and incentives for 2020 and some policies for 2021 (T.R. EKITOM 2020 Briefing, 2020: 6-9);

- Support payments were made to producers in the fields of annual and perennial forage crops, use of certified seeds, diesel fuel and fertilizer support, and difference payment support.
- A total of 81 tons of cereal seeds, including wheat and barley seeds, were distributed to producers.
- A total of 9940 kg of forage plant seeds, including sainfoin, chickpea, clover and forage pea, were distributed to producers.
- For 2021, it is planned to distribute grant-supported walnut saplings by the provincial directorate, and to supply the perennial forage plant sainfoin and annual forage plant common vetch seeds to farmers with grant support.
- Within the scope of the demonstration study, 5 types of wheat seeds were planted on 8 decares of land of a farmer in the central neighbourhood of Eflani district. With this study, it will be determined which type of wheat is more suitable for the district conditions and the farmers will be informed.

- Within the scope of the project carried out by the Samsun Black Sea Agricultural Research Institute Directorate, 2 female farmers were given free-of-charge planting of First Step (Milkweed) on an area of 5 decares. These studies carried out in Şenyurt village and Çelebiler neighbourhood are being followed and the harvest results will be shared with farmers.
- Solid Fertilizer Distributor Trailer and 2 soil rollers were allocated to Eflani Chamber of Agriculture for the use of farmers with the financing of the special provincial administration.
- It is planned to recruit 1 selector for the district in 2021 with the financing of the special provincial administration.
- 6 farmer projects were entitled to receive grants within the scope of the 13th Stage Rural Development Investments.
- In 2021, providing Milk Hygiene Training to farmers in cooperation with Eflani Public Education Centre has been included in the program.
- Routine inspections of food businesses and marketplaces continue during the pandemic period.
- Monthly inspection of fertilizer and feed dealers continues.
- Inspections of school canteens continue in coordination with the Eflani District Directorate of National Education.
- Field work for dairy cattle training continues in partnership with the university.
- Field research for Ministry-supported artificial insemination studies continues.
- Work continues within the scope of the “I Have Many Reasons to Live in My Village” Project.
- Work continues within the scope of the Dissemination of Artificial Insemination and Development of Meat and Combined Breeds Project.

2021 policies, support and incentives (T.R. EKİTOM 2021 Briefing, 2021: 6-10);

- 638 farmers were registered in the 2021 Farmer Registration System by the District Directorate.
- 386 farmers were registered for Forage Crops Support.
- The number of farmers applying for Certified Seed Use Support is 43.
- 13 farmers applied for Grain, Legume and Grain Corn Gap Payment support.
- A total of 1,467,261.29 TL worth of Red Meat, Bees, Malak, Calves, Breeding Sheep & Goats and Breeding Buffaloes were supported.
- Standard ear tags required for the project were obtained from the Provincial Directorate, and animals registered to the union where artificial insemination was performed were recorded in the Preliminary Stud Book system.
- 1 ram support was provided to 4 farmers in the district.

- Certified seeds supported by grants from the General Budget of the Ministry were distributed in order to increase the cultivation areas of forage crops.
- Within the scope of the demonstration study, 5 types of wheat seeds were planted on 8 decares of land of a farmer in the central neighbourhood of the district. With this study, it was determined which type of wheat is more suitable for the district conditions and the farmers were informed.
- Within the scope of the Dissemination of Agricultural Innovations and Publication Projects by the Department of Education and Publication, the Women Farmers Meet with the First Step project was carried out under the coordination of the Meadow, Pasture and Forage Crops Branch Directorate. Italian Grass (Milkweed, Reygrass) seeds developed by Samsun Black Sea Agricultural Research Institute Directorate were demonstrated by 2 female farmers in an area of 5 decares. 2 female farmers participated in the project in Şenyurt village and Çelebiler neighbourhood.
- The allocation of the 3 meter fixed and 5 meter foldable cylinder, purchased with the financing of Karabük Special Provincial Administration, was made to Eflani Chamber of Agriculture by the District Directorate of Agriculture.
- Within the scope of Rural Development Investments Support Program; 8 farmers were entitled to receive a baler machine with a 50% grant, and 4 farmers were entitled to receive a feed mixing-distribution machine with a 50% grant.
- General Directorate of Livestock; From the Supporting Investments in Small and Cattle Enterprises project, 1 farmer received a mobile milking machine with a 50% grant, and from the Supporting Investments in Beekeeping, Sericulture, Goose and Türkiye Breeding Project, 1 beekeeper received a basic honeycomb and a solar energy panel with a 50% grant.
- In 2021, a total of 2,457 animals, including 1,831 cattle and 626 sheep, were ear tagged in the district.
- The cattle and sheep in the district are infected with rabies, foot and mouth, burns, enterotoxemia, anthrax, brucella, K.K.K. fever, plague, PPR and smallpox vaccination were carried out.
- Before the 2021 field studies, farmers animal number updates were followed and updated by technical personnel.
- Within the scope of combating notifiable diseases, tuberculosis disease was diagnosed in a livestock enterprise and necessary precautions were taken.
- Due to the goose deaths that occurred at the Goose Farm opened within the Eflani Municipality, the necessary samples were taken and sent to the Veterinary Control Central Research Institute.
- Blood samples were taken from 82 cattle within the scope of FMD Vaccine Immunity Survey and NSP Survey Studies.
- Before the animal shipments to the Foot and Mouth Disease-Free Thrace Region during the Eid al-Adha period, blood samples were taken from 340 cattle and 170 small cattle and animal shipments were made.

- In 2021, Sacrifice Slaughter Personnel Training was given to 45 farmers through the Public Education Center.
- A total of 77 soil samples taken from 15 farmers and 13 villages were analysed. Farmers awareness was raised by holding a farmer meeting on fertilization.
- Routine inspections were carried out in food businesses and markets during the pandemic period.
- The Dissemination of Artificial Insemination and Development of Meat and Combined Breeds Project of the Ministry of Agriculture and Forestry is implemented throughout the district. In this way, the number of members of the Breeding Cattle Breeders Association has increased.
- Technical personnel from the District Directorate were assigned to the Improvised Explosives Commission established within the District Governorship and actively participated in the inspections.

In accordance with the protocol made between the Ministry of Agriculture and Forestry and the Turkish Statistical Institute, agricultural prices (prices received by the farmer and paid by the farmer) have been regularly entered into the TURKSTAT system on a monthly basis by the district directorate.

- The Ministry's TUFİS entries have been made.
- TAPDK (Tobacco and Alcohol Market Regulatory Authority) licenses and annual renewals have been carried out routinely for businesses operating in the district.
- A pesticide course was given.

2022 policies, support and incentives (T.R. EKİTOM 2022 Briefing, 2022: 5-9);

- 711 farmers were registered in the Farmer Registration System in 2022 by the District Directorate.
- 349 farmers applied for Forage Crops Support. The number of farmers applying for Certified Seed Use Support is 23.
- 18 farmers applied for Cereal, Legume and Grain Corn Gap Payment support.
- A total of 2,058,292.58 TL worth of Raw Milk, Forage Plants, Red Meat, Bees, Malak, Calves, Breeding Sheep and Breeding Buffaloes were supported.
- Standard ear tags required for the project were obtained from the Provincial Directorate, and animals registered to the union where artificial insemination was performed were recorded in the Preliminary Stud Book system.
- A total of 4,914,017.28 TL worth of Certified Seed Use, Diesel and Fertilizer and Gap Payments support was provided.
- In order to increase the cultivation areas of forage crops, certified seeds supported by grants from the General Budget of the Ministry were distributed.
- 2100 walnut and aronia saplings were distributed.

- Within the scope of Rural Development Investments Support Program in 2022; 3 farmers were entitled to receive baler machines with a 50% grant within the scope of technology renewal and modernization. In addition, 18 farmers received a trailer with a 50% grant, 1 farmer received a rotavator, 3 farmers received a plow, 1 farmer received a seeder, and 1 farmer received a meadow mower.
- In 2022, a total of 4,787 animals, including 3,797 cattle and 990 sheep, were ear tagged in the district. Within the scope of the efforts to register owned cats and dogs in the district by inserting chips, 228 owned pets were chipped.
- The cattle and sheep in the district are infected with rabies, foot and mouth, burns, enterotoxemia, anthrax, brucella, K.K.K. fever, plague, PPR and smallpox vaccination were carried out.
- 700 boxes of 500 ml tick medicine were distributed free of charge to animal enterprises.
- 400 artificial insemination activities were carried out throughout the year.
- In 2022, the Plant Damage Control Course was given to 52 farmers through the Public Education Center.
- Certificates were given to 24 farmers who attended the Herd Management course.
- Technical information was provided to the trainees participating within the scope of the Eflani Municipality Goose Breeding Project.

2023 policy, support and incentives (T.R. EKITOM 2023 Briefing, 2023: 5-11);

- Within the scope of the Hand in Hand Natural Product Project implemented by the Provincial Directorate and KADEM with SOGEP, 9 women farmers in the district planted buckwheat (gretchka) on an area of 110 decares. Seeds and fertilizer were distributed free of charge to farmers.
- In Demirli village of the district, 3 farmers started to grow purple onions in an area of 30 decares. Technical support and 75% subsidized seeds were provided by the Provincial Directorate, and the air seeder machine in the inventory of the Provincial Directorate was given to the farmers for planting.
- 2 female farmers cultivate aronia plants in a total area of 17 decares, and technical support is provided by the District Directorate.
- 100% subsidized forage plant seeds were given for trial purposes to 2 farmers from Ovaşeyhler and Hacıağaç villages, and the seeds were planted in 5-decare parcels each.
- 1 farmer planted 75 decares of silage corn as irrigated agriculture in Halkevli village.
 - 744 farmers were registered in the 2023 Farmer Registration System by the District Directorate.
- Applications from 272 farmers were received for Forage Crops Support.
- The number of farmers applying for Certified Seed Use Support is 42.
- 125 farmers applied for Grain, Legume and Grain Maize Gap Payment Support for the first period.

- A total of 2,587,111.94 TL worth of Raw Milk, Forage Crops, Red Meat, Bees, Malak, Calves, Breeding Sheep and Breeding Buffaloes were supported.
- A total of 7,441,140.83 TL worth of Certified Seed Use, Diesel and Fertilizer and Gap Payments support was provided.
- Soil Products Office opened a temporary grain purchasing center in the district, and 1,130 tons of wheat and 370 tons of barley were purchased from 216 producers. 11 million Turkish lira was paid to farmers.
- Within the scope of increasing the cultivation areas of forage crops and developing fruit growing, certified seeds and certified saplings were distributed with grant support from the Ministry's general budget.
- Within the scope of the Rural Development Investments Support Program in 2023, farmers purchased a total of 46 tools and equipment with 50% support.
- Within the scope of the Expert Hands in Rural Development Project, a farmer from Karlı village became the owner of 6 male fattening cattle for a total of 300,000 lira, including 50,000 lira in-kind contribution and 250,000 lira state grant.
- In 2023, ear tags were attached to a total of 5000 animals, including 3,800 cattle and 1200 sheep.
- The cattle and sheep in the district are infected with rabies, foot and mouth, burns, enterotoxemia, anthrax, brucella, K.K.K. fever, plague, PPR and smallpox vaccination were carried out.
- Tuberculosis disease was detected in 2 enterprises in the district in 2023, and necessary tests were carried out and precautions were taken.
- Within the scope of the foot-and-mouth disease measures in the district, animal movements have been restricted and quarantine measures have been implemented.
- Blood samples were taken from 400 cattle within the scope of FMD Vaccine Immunity Survey and NSP Survey studies.
- 571 artificial insemination activities were carried out throughout the year.
- In 2023, courses were organized with the Public Education Center in the field of animal husbandry and health, and 152 successful farmers were entitled to receive certificates.
- During the year, 65 applications received from the TAY-PORTAL system coordinated with the General Directorate of Land Registry were answered.
- The Ministry's TUFIS entries continue routinely.
- The project titled Improve Quality and Raise Young Beekeepers, submitted by Eflani Municipality to the Western Black Sea Development Agency (BAKKA) within the scope of the Western Black Sea Regional Development Program (BAKAP), has been accepted and my District Directorate has taken part as a participating institution.

Policy, support and incentives in the first half of 2024 (T.R. EKİTOM 2024 Briefing, 2024: 6-10);

- Applications from 22 farmers were received for Certified Seed Use Support.

- Applications of 137 farmers were received for Grain, Legume and Grain Corn Gap Payment Support.
- A total of 3,951,033.58 TL worth of Raw Milk, Forage Crops, Red Meat, Bees, Malak, Calves, Breeding Sheep and Breeding Buffaloes were supported.
- A total of 7,649,342.26 TL worth of Certified Seed Use, Diesel and Fertilizer and Gap Payments support was provided.
- Within the scope of the TABİAT KARABÜK project carried out under the auspices of Karabük Governorship, 50% subsidized buckwheat seeds and aronia saplings were distributed to farmers.
- A total of 3,500 animals, including 2,500 cattle and 1,000 sheep, were ear tagged in the district in 2024.
- The cattle and sheep in the district are infected with rabies, foot and mouth, burns, enterotoxemia, anthrax, brucella, K.K.K. fever, plague, PPR and smallpox vaccination were carried out.
- Before the 2024 field studies, farmers' animal number updates are followed by technical personnel. • Blood samples were taken from 300 cattle within the scope of FMD Vaccine Immunity Survey and NSP Survey studies.
- 421 artificial insemination procedures were performed in the first 6 months.
- There are 3 licensed veterinarian offices in the district. Information activities and routine inspections about the Veterinary Practice and Polyclinic regulation No. 28085 dated 15/10/2011, published based on Law No. 5996, continue throughout the year.
- 642 farmers were registered in the 2024 Farmer Registration System by the District Directorate. Cultivated area control is carried out by the District Directorate using the sampling method.
- Applications from 234 farmers were received for Forage Crops Support. Application areas were checked in villages and neighbourhoods by technical personnel.
- During the year, regular field studies were carried out to detect diseases, pests and weeds that cause economic damage in the production areas in the district, and farmers were informed.
- Farmers who requested it during the pruning season were given information about garden pruning techniques and the mistakes they made during pruning.
- In order to prevent post-harvest stubble burning, farmers in the field were constantly informed in coordination with the Forest Management Directorate.
- Support was provided to 2 female farmers within the scope of the Dissemination and Control of Organic Agriculture Project carried out by the District Directorate for 2024.
- Within the framework of the Ministry's plant health program; Sunnip pest control was carried out in the grain fields by technical personnel, and Sunnose Survey Challenge and Report was prepared.

- During the harvest period, combine harvester controls were made on the mowed fields.
- District Damage Assessment Commission was established due to the frost disaster that occurred in May. Across the district, 90% frost damage in barley fields and 70% frost damage in wheat fields was detected by the technical staff, and the official letter was sent to the Ministry, Ziraat Bank and Agricultural Credit Cooperative. The samples taken from the fields were sent to the relevant research institutes of the Ministry. There are no farmers who received debt postponement in 2024.
- Soybean and sorghum seeds, obtained for demonstration purposes from Antalya BATEM affiliated with the Ministry, were given free of charge to a farmer in Hacıağaç village, and their development status was monitored by technical personnel from planting to harvest.
- In May, a pneumatic seeder registered in the District Directorate's inventory was made available to farmers for planting 150 decares of silage corn.
- Samples were taken by the Provincial Directorate technical staff within the scope of the pre-harvest residue monitoring program.
- In 2024, courses were organized with the Public Education Center in the field of animal husbandry and health, and 24 successful farmers were entitled to receive certificates.
- In line with the instructions of the Ministry, informative meetings were held for farmers within the scope of Sustainable Water Management in Fighting Drought and Protect Your Food, Protect Your Table projects.
- Necessary announcements were made to farmers regarding Agricultural Insurance and Agricultural Supports.
- Within the Ministry's Statistical Information System, data on the numbers of crop production, animal husbandry and agricultural machinery are compiled at certain times throughout the year. The data obtained by IBS is published and made official by TURKSTAT within the Official Statistics Program.
- The Ministry's TUFIS entries continue routinely.

4. EVALUATION: PROBLEMS AND RECOMMENDATIONS

Producers in the agricultural sector face many problems. The main ones affecting the sector are government policies, international organizations and agreements, liberalized trade, the Turkish agricultural sector being insufficient in the international market and Türkiye becoming a market of developed countries in certain product ranges, high input costs, low prices in the agricultural product market compared to costs, inadequacy of agricultural education and activities, migration due to inadequacy of development and social life in rural areas, fragmentation of lands, scarcity of irrigable lands, insufficient organization of farmers, privatization of SEEs that direct the agricultural sector, and monopolization and Cartel systems.

Wrong agricultural policies, which have been implemented for a long time and have changed frequently over time, have not been effective, and are generally created with economic considerations, have deeply affected this sector over time. It is a difficult phase to regain some of the lost values and capabilities in the agricultural sector. Although supportive policies have been tried to be implemented recently, the sector still remains lagging behind compared to its competitors in the world.

The second most important factor is international organizations and agreements. With the influence of organizations and agreements, there have been great changes in the agricultural sector, especially the loan agreement signed with the IMF in 1999 left deep scars on the agricultural sector. Türkiye, which had to comply with the standards determined by the WTO Agreement on Agriculture, although it was in the developing country category, many supports for the agricultural sector were abandoned and the sector was left to its own fate for a while. Another factor is the Customs Union Agreement with the EU. Although Türkiye brought its agricultural products to a new market with this agreement, the situation turned unfavourable over time and began to become a market for European countries with more developed agricultural production systems.

Perhaps the biggest problem of all producers in the agricultural sector is the high level of agricultural inputs. The high price values of fuel, fertilizer, electricity, agricultural tools and equipment constitute the largest input items for producers. Especially recently, increasing fuel prices, price increases in the fertilizer industry and monopolies put farmers in a huge financial bind. In the face of these, the fact that the products produced are in low price ranges alienates especially small producers from production and causes them to leave the sector.

Another situation that has a negative impact on the agricultural sector is the development levels of rural areas. In Türkiye, many institutions, organizations, services such as quality healthcare, infrastructure, education, industry, business and social life are concentrated in big cities. Migration from rural areas to cities causes great losses in agricultural production and turns the producer into a consumer, as well as causing various problems and problems in cities. At this point, the only thing that needs to be done is to minimize the development differences between big cities and rural areas, to shift industrial facilities to rural areas, to shift the basic services needed by the people, especially health and education services, to rural areas and to increase their quality.

Two other important factors on the sector are education and organization. Agricultural education, training and technical support activities need to be further increased. Agriculture courses should be added to the curriculum as compulsory or optional in all secondary and high school level schools, especially in regions where agricultural production is carried out, general meetings, lectures, courses should be held for the education and training of existing farmers, practical training should be provided, and new product, machinery and technology ranges should be introduced to farmers. Ensuring greater participation of women producers in the agricultural production process is seen as another effective factor.

The problems experienced in the field of agriculture and livestock in district administrations are not very different from the problems experienced throughout the country. However, in many regions, specific problems may arise. There are various problems in the field of agriculture and animal husbandry in Eflani district.

The first problem in the field of crop production stems from the fact that many producers in the district view the sector as a hobby or a pastime. This sector appears to be a tool rather than a goal for local producers. Crop production processes are carried out mostly for the purpose of meeting the nutritional needs of families and providing feed for the animals

they raise. Many producers in the region do not attribute an economic value to the crop production process, making the sector insular. However, Eflani is the district with the highest values in Karabük province in terms of arable land.

The second problem arises from the seeds used, machine power and capacity. Many families in the region have been using the same, inefficient and low-quality seeds for many years. This system has been proceeding in the same way for years. The producer allocates some of the grain he reserves at harvest time as seeds to be sown the next year. In fact, this system is a system implemented throughout Türkiye. Since these seeds have been used for many years, their yield rates decrease over time and they become a weed. These seeds, which have much lower yields than grain and straw, cause losses.

The other problem arises from the knowledge, training and specialization of producers. While many farmers have been producing a certain category of grains, especially barley and wheat, in open fields for many years, they have been producing many different vegetables and grains in gardens and orchards. While they grow many products in these gardens and orchards, they think that these products cannot grow in the open fields.

Although there are different problems in growing such products in open fields, the most effective reason is the way of thinking. The company named Berce Beraberce Agricultural Development Enterprises, which operated in Eflani for a while, rented many lands in the district and produced irrigated alfalfa, corn and sunflower in open fields and achieved high yields. Despite this example, it is thought-provoking that the local people do not attempt such a production move. Perhaps at this point, the fact that the plant production process is not carried out for economic purposes can be put forward as an effective reason, but this is nothing more than a thought pattern. There are also problems in specialization. There is no specialization in the plant production process because many producers do this job to meet their family needs and needs of the animals they feed, and they generally spend their economic life in other professions. It should be explained to the producers that the crop production process can be removed from its current pattern and become an economic field through training, support and incentives. At this point, training, technical support, seminars and information meetings should be provided for producers by the necessary institutions. Providing agricultural support is of great importance at this point.

The fifth problem is caused by dirty seeds. Since producers have been using the same seed beds for many years, these seed beds become dirty over time. In fact, seeds of different types and types of cereals and foreign plants are mixed into them, the producer carries the seeds he separated from the previous year to other lands, which causes especially the spread of weeds on agricultural lands. At this point, it is necessary to provide information about the selection of seeds and to encourage this process.

The sixth problem is caused by irrigation. Although the district has a large landmass, the amount of irrigable area is 42 hectares. There are a total of 4 ponds for irrigation purposes in the district, including the newly built one (T.R. EKİTOM 2020 Briefing, 2020: 5). When we consider the equipment in the irrigation area and the range of products grown, it will be clear that there is no development. Rather than building a new pond, what needs to be done is to build canals in existing ponds or improve streams for irrigation. It is necessary to carry out irrigation works in the areas around or near ponds, and to provide tools, equipment, technical support, electricity, and training services in this field.

In order for the above-mentioned propositions to be realized, a market is absolutely necessary. A producer who cannot bring his product to the market will not do this job. Great support from the state and entrepreneurs is needed in terms of entering the market. Necessary

systems should be created to bring products to the market in unprocessed or processed forms, storage activities should be developed, and Eflani should be made a preferred area for industrialists and manufacturing sectors. Even if this cannot be achieved, intermediary institutions must be established because Eflani is very close to metropolises such as Istanbul and Ankara and can be reached during the day. At this point, it can be suggested as a recommendation to establish intermediary institutions and cooperatives, to provide support and incentives for businesses that want to operate in the region, to organize fairs to bring together producers and industrialists, and to organize business trips and meetings.

Finally, an agricultural census must be carried out in order to ensure consistent agricultural policies throughout the country and to plan the future. Many of the policies undertaken without an agricultural census and knowing what the people have and what they need will lose their applicability.

Considering the agricultural policies, supports and incentives existing in district administrations, it is not expected to be different from these since Türkiye has a unitary state structure and the policies to be implemented in these areas are determined by the central government in the development plans. Many supports, incentives, subsidies and services are provided by district administrations, especially from the Ministry of Agriculture and Forestry.

Eflani district is a small and constantly migrating district. Agriculture and animal husbandry in the district progress as a hobby. Local people continue their economic life in other areas. The services offered extensively in the district are in the fields of cattle, grain products, forage crops, diesel fuel, fertilizer, vaccination, artificial insemination and calves. Although there are 4 irrigation ponds in the district, the area for irrigated agriculture is at very low levels. Again, while greenhouse cultivation is the most efficient way to produce in many places where the climate is not suitable, the cover area in the district is very low. Another point that attracts attention in Eflani is the abundance of fallow and barren areas. In addition to the above-mentioned supports in the field of agriculture and animal husbandry, it is deemed necessary to work on the basic topics of education, irrigation, technical support, market, cooperative formation, plant and animal breeding and to increase the number of personnel of the District Directorate of Agriculture and Forestry. It is thought that Eflani has a great potential in the field of agriculture and animal husbandry.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Çalışmanın Amacı: Araştırmanın konusunu ilçe idarelerindeki tarım politikalarının neler olduğu ve hangi süreçlerden meydana geldiği oluşturmaktadır. Burada amaç ilçe idarelerinde yürütülen tarım politikalarının neler olduğunu bulup, sürecin işleyişi, etkinliği ve verimliliği hakkında bilgi edinmek ve bunları okuyuculara aktarmaktır. Araştırmanın gerekçesini oluşturan sebep süreç içerisindeki eksikliklerin, problemlerin ve hataların farkına varılmasını sağlamak, tabandan tavana düzenli, etkin, verimli bir tarım politikası oluşturulmasını, bu alanda çalışmalar yürütecek araştırmacılar için bir kaynak teşkil etmesini, literatüre ve sektöre katkı sunulmasını sağlamaktır.

Araştırma Soruları: Araştırmanın temel sorusu ilçe idarelerinde yürütülen tarım politikaların işlevselliğidir. Süreçlerin belirleniş, uygulama ve nihayet sonuç aşamasına gelindiğinde elde edilen veriler ışığında yürütülen bu politikaların etken olup olmadığı varsa yanlışlıkların ne/neler olduğu ve bu sorunlara yönelik sunulabilecek çözüm önerilerinin neler olduğundan meydana gelmektedir.

Literatür Taraması: Çalışmada tarım politikaları ile ilgili tarihevi ilgilendiren kaynaklar irdelenmiştir. En önemli bilgi ve bulgular ise Eflani ilçe müdürlüğünün hazırladığı yıllık bilgi brifinglerinden edinilmiştir.

Yöntem: Araştırmanın yöntemi daha önceleri bu alan üzerinde yazılmış ve yapılmış olan çalışmaları incelemek ve analiz şeklinde seçilmiştir. Bu yöntem uygulanırken birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Birincil kaynaklar; kanunlar, kalkınma planları, ilgili kurumlardan sağlanan veriler olurken ikincil kaynaklar ise; kitaplar, makaleler, dergi yazıları, yüksek lisans tezleri gibi kaynaklardan sağlanan bilgilerden oluşmuştur. Bunlara ek olarak tarım ve hayvancılık alanındaki politikaların sektöre nasıl yansıtıldığını aktarabilmek için resmi TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Sonuç: İlçe idarelerinde var olan tarımsal politika, destek ve teşviklere bakıldığında, Türkiye'nin üniter bir devlet yapılanmasına sahip olması ve bu alanlarda uygulanacak olan politikaların merkezi hükümet tarafından kalkınma planlarında belirlenmesinden dolayı bunlardan farklı olması beklenmemektedir. İlçe idarelerinde başta Tarım ve Orman Bakanlığı kaynaklı olmak üzere birçok destek, teşvik, sübvansiyon ve hizmet sunulmaktadır. Eflani ilçesi küçük ve göç veren bir ilçedir. İlçede tarım ve hayvancılık bir hobi tarzıyla ilerlemektedir. Yöre insanı ekonomik hayatını başka alanlarda sürdürmektedir. İlçede yoğun olarak sunulan hizmetler büyükbaş hayvan, hububat ürünleri, yem bitkileri, mazot, gübre, aşılama, suni tohumlama ve buzağı alanlarında olmaktadır. İlçede 4 adet sulama göleti bulunmasına rağmen sulu tarım yapılan alan çok düşük seviyelerdedir. Eflani'de dikkat çeken bir başka nokta ise nadas ve kıraç alanların fazlalığıdır. Tarım ve hayvancılık alanında yukarıda bahsi geçen desteklemelerin yanında eğitim, sulama, teknik destek, pazar, kooperatifleşme, bitki ve hayvan ıslahı temel başlıkları alanında çalışmaların ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün personel sayısının artırılması gerekli görülmektedir. Eflani'nin tarım ve hayvancılık alanında büyük bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Tarımsal girdilerin yüksekliği, kırsal kesimdeki eğitim düzeyi, uluslararası kuruluşların etkileri, sulama, parçalanmış arazi yapısı, makinelere ilişkin sorunlar gibi unsurlar tarımın kalitesini düşürmektedir. Bu sorunların giderilmesi için örgütlenme haklarının iyileştirilmesi, eğitimin artırılması, girdilerin azaltılması, kırsaldan kente göçün engellenmesi, tarım politikalarında karar süreçlerinin yerel düzeyde artırılması gibi önerilerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: İbrahim ÇALIŞKAN - Metin ÖZKARAL, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: İbrahim ÇALIŞKAN - Metin ÖZKARAL have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

REFERENCES

- Benek, S. (2007). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'deki Tarımsal İşletmelerin Günümüzdeki Durumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (15), 191-206.
- Demirdöğen, A., & Olhan, E. (2017). Türkiye Tarımının Kısa Tarihi: Destekleme Politikası Özeli. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(1), 1-12.
- Dernek, Z. (2006). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Durak, B., & Karadağ, N. C. (2017). Türkiye'de Tarım Politikaları ve Vergilendirilmesi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 89-104.
- Eflani Kaymaklığı (2021), Eflani Tarihi. Erişim adresi: <http://www.eflani.gov.tr/ilcemizden-gorunum>.
- Ekinci, K. & Sayılı, M. (2010). Tarım Arazilerinin Parçalanmasını Önlemeye Yönelik Mevzuat Üzerine Bir İnceleme. *GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27(2), s. 121-129.
- Eştürk, Ö., & Ören, M. N. (2014). Türkiye'de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 24(2), 193-200.
- Gözler, K (2016). *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*. (9. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Hatunoğlu, E. E., & Eldeniz, F. (2012). 2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları. *Journal of Turkish Court of Accounts/ Sayıştay Dergisi*, (86).
- Kandemir, O. (2011). Tarımsal Destekleme Politikalarının Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), 103-113.
- Koçtürk, O. M. (2009). Cumhuriyet Döneminde Hükümetlerin ve Siyasi Partilerin Tarım ve Çiftçi Örgütlenmesine Yaklaşımları. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 15.
- Oktar, S., & Varlı, A. (2010). Türkiye'de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti'nin Tarım Politikası. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 1-22.
- Olhan, E. (2012). Türkiye'de Reformlar Kapsamında Yoksullaşan Tarım Sektörü. *X. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 1, 145-152.
- Özçağlar, H. (2010). *Tarım Reformu Genel Müdürlüğü. Kamu Yönetimi Çalışmaları*, 118, Ankara.
- Özçelik, A. (2014). *Tarım Tarihi ve Deontolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Özkan, G., & Kadağan, Ö. (2019). Bursa İli Tarımsal Potansiyelinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 14(2), 503-522.
- Öztürk, Ş., Nas, F., & İçöz, E. (2008). 24 Ocak Kararları, Neo-liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 15-32.
- Sander, O. (2016). *Siyasi Tarih 1918-1994*. (26. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sungur, Z. (2016). Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Tarım Politikaları ve Etkileri- Agricultural Policies and Its Effects In Democrat Party Era (1950-1960). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 1-24.
- Susam, N., & Bakkal, U. (2008). Türkiye'de Tarım Politikalarındaki Dönüşümün Kamu Bütçesi ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 327-357.

- Şahinöz, A. (2000). "Tarım Reformu" Made in IMF". Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 287-305.
- T.R. Eflani District Governorship District Directorate of Agriculture and Forestry Briefings, 2007-2024.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(2), 389-410.
- TARSİM (2021). TARSİM Kurumu Hakkında. Erişim adresi: https://web.tarsim.gov.tr/havuz/subPage?_key_=0C006981E0842E8D6235913E60C5E9678606297AW1S47ONHBMHIRDKYD416062015.
- Tokatlıoğlu, M., & Selen, U., & Leba, R. (2018). Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü. Journal of Life Economics, 5(4), 151-176.
- Topuz, H. (2007). Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3), 377-390.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) (2019). 11. Kalkınma Planı (2019-2023). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf
- Yavuz, F. (2005). Türkiye'de Tarım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1-252.
- Yılmaz, D. (2018). Demokrat Parti Döneminde Aydın'da Tarım (1950-1955). Atatürk Yolu Dergisi, 16(62).
- Yüceer, S. E., & Tan, S., & Semerci, A. (2020). Türkiye'de 2000-2020 Döneminde Tarımsal Destekleme Politikalarının Gelişiminin İncelenmesi. Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi, 1(2), 36-46.
- Ziraat Bankası (2021). Ziraat Bankası Hakkında. Erişim adresi: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>

VERGİLER VE GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ

Causality Between Taxes and Income Distribution

Nurcihan AKŞEHİRLİ*

Öz

Gelir dağılımı, belirli bir dönemde bir ülkede üretilen toplam gelirin o ülkedeki bireyler arasındaki bölüşümünü ifade etmektedir. Gelirin, piyasa koşullarında kendiliğinden dağılımı, piyasa başarısızlıkları ya da kurumsal faktörler nedeniyle her zaman eşit olmamaktadır. Gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme, kalkınma, refah seviyesi gibi makroekonomik göstergelerin yanı sıra toplumsal huzuru da zedelediği için devlet, çeşitli maliye politikası araçları ile piyasada kendiliğinden oluşan gelir dağılımına müdahale etmektedir. Bu noktada, vergiler, gelir eşitsizliği ile mücadeledeki kilit rolüyle öne çıkmaktadır. Bu çalışma, vergi ve gelir dağılımı arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır. Bunun için dolaysız vergiler ve dolaylı vergilerin Gini katsayısı ile ilişkisini belirlemiştir. Dolaysız vergileri temsilen mülkiyet üzerinden alınan vergileri, dolaylı vergileri temsilen uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergileri kullanmıştır. Çalışma, Türkiye'de 2006-2023 dönemini analiz etmek amacıyla Toda-Yamamoto nedensellik testini uygulamıştır. Serilerin durağanlığını sınamak için Genişletilmiş Dickey-Fuller ve Phillips-Perron testlerine başvurmuştur. Bulgular, hem dolaysız hem de dolaylı vergilerden gelir dağılımına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilere yönelik maliye politikalarının gelir dağılımı üzerinde etkili olabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Gelir Dağılımı, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi, Türkiye

ABSTRACT

Income distribution is the distribution of the total income generated in a country over a given period among individuals in that country. The spontaneous distribution of income in markets is not always equal due to market failures or institutional factors. Since income inequality undermines social peace and macroeconomic indicators such as economic growth, development, and welfare, the state intervenes in the spontaneous distribution of income in the market through various fiscal policy instruments. Taxes have a very important role in combating income inequality. This study aimed to test the causality between taxes and income distribution. It determined the relationship between direct taxes, indirect taxes, and the Gini coefficient for this purpose. It used tax on property as a proxy for direct taxes and tax on international trade and transactions as a proxy for indirect taxes. The study applied the Toda-Yamamoto causality test to analyze the period 2006-2023 in Türkiye. It applied the Augmented Dickey-Fuller and Phillips-Perron tests to test the stationarity of the series. The findings showed that there is a unidirectional causality from both direct and indirect taxes to income distribution. The study showed that fiscal policies on taxes on property and taxes on international trade and transactions can have an impact on income distribution.

Keywords: Tax, Income Distribution, Toda-Yamamoto Causality Test, Türkiye

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, naksehirli70@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6659-9376

1. GİRİŞ

Bir ülke ekonomisinde gelir eşitsizliğinin artışı, makroekonomik hedeflere ulaşma yolunda önemli bir engel teşkil etmesinin yanı sıra toplumsal huzur ve uyum üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu doğrultuda, devlet müdahalesi ile gelirin yeniden dağılımında vergiler, önemli bir maliye politikası aracı olarak kabul edilmektedir. Sadece kamu harcamalarını karşılamakla kalmayan vergiler, büyüme ve kalkınma gibi ekonomik amaçlara ve gelirin yeniden dağılımına da yön vererek ekonomik refah seviyesini iyileştirmektedir. Yazındaki yaygın sınıflandırmada vergiler, dolaysız ve dolaylı vergiler şeklinde ayrılmakta ve bu vergi türlerinin gelir dağılımı üzerinde birbirinden farklı etkiler yarattığı görüşü bulunmaktadır. Gerek teorik gerekse ampirik çalışmalarda genel kabul görmüş bu etkilere göre, dolaysız vergiler gelir eşitsizliğini azaltırken, dolaylı vergiler artırmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olan Gini katsayısının Türkiye'de 2022 ve 2023 yıllarında artış göstermesi ve dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payının gelişmiş ülkelere göre güncel verilerde de yüksek olması, vergi ve gelir dağılımı ilişkisine yönelik tartışmaları gündeme getirmekle birlikte bu çalışmanın da temel motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, Türkiye'de 2006-2023 dönemi için dolaysız ve dolaylı vergilerin gelir dağılımı ile ilişkisini Toda-Yamamoto nedensellik testi ile araştırmayı ve elde edilen bulgular ışığında konuyla ilgili politika çıkarımlarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, dolaysız vergileri temsilen mülkiyet üzerinden alınan vergilere, dolaylı vergileri temsilen uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilere yer vererek yazındaki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Belirtilen amaç doğrultusunda, çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Vergi ve gelir dağılımı ilişkisinin teorik çerçevesine yer verilen bundan sonraki bölümde, vergilerin ve gelir dağılımının Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerindeki genel seyri de karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde, konuyu ampirik açıdan inceleyen Türkiye ve diğer ülke örnekleri sunulmaktadır. Dördüncü bölümde çalışmanın veri seti, ekonometrik yöntemi ve modeli hakkında bilgi verilmesinin ardından beşinci bölümde analiz bulguları aktarılmaktadır. Son bölümde ise ulaşılan sonuç doğrultusunda geliştirilen politika önerilerine yer verilmektedir.

2. VERGİLER VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

Devletin hiçbir müdahalesi olmaksızın gelir dağılımının piyasa koşullarında oluştuğu gelir dağılımı, birincil gelir dağılımı olarak adlandırılırken, devletin düzenleyici rol üstlendiği gelir dağılımı, ikincil gelir dağılımı ya da gelirin yeniden dağılımı olarak tanımlanmaktadır. Birincil gelir dağılımında, üretim faktörleri kendi faktör paylarını üretime katıldıkları oranda gelir olarak almaktadır. Neoklasik iktisat teorisinde bu pay, tam rekabet koşulları altında, üretime katkı oranlarına bir başka deyişle marjinal verimliliklerine eşit olmaktadır. Ancak bu şartlarda gelir, her zaman adil bir şekilde dağılmamakta, devletin birincil gelir dağılımına farklı maliye politikası araçlarıyla müdahale etmesi gerekmektedir (Tabar, 2023, s. 72-74). Devlet, borçlanma, kamu harcaması ve vergiler gibi maliye politikası araçları ile geliri yeniden dağıtmakta, bu noktada vergiler oldukça yaygın kullanılan, önemli bir araç olarak görülmektedir (Teyyare ve Sayaner, 2018, s. 312-313). Başka bir deyişle, vergiler, kamu

harcamalarını karşılamaının yanı sıra sosyal amaçla da kullanılmaktadır. Farklı gelir grupları tarafından satın alınan yatırım ve tüketim mallarının miktarında vergiler nedeniyle meydana gelen değişikliklerin kıyaslanması, vergilerin gelir dağılımına etkisini göstermektedir (Uysal, 1997, s. 91-92). Vergilerin gelir dağılımına etkisini, vergilerin teknik özellikleri (matrah, tarife, oran), vergi türlerinin toplam vergiler içindeki payı, yansımaya seviyeleri ve de verginin kişiselleştirilmesi gibi birçok farklı faktör belirlemektedir. Örneğin tarife yapısı artan oranlı olan bir vergi, gelir dağılımını düşük gelir grubu lehine değiştirirken, düz oranlı ve azalan oranlı vergi tarifeleri yüksek gelir grubu lehine gelir eşitsizliği oluşturabilmektedir. Vergilerin yansımaya seviyesine örnek teşkil etmesi açısından, gelir adaletsizliğini gidermek amacıyla üst gelir grubunu hedefleyen bir verginin alt gelir grubuna yansıtılması, tam tersine gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Literatürde vergi sınıflandırması ağırlıklı olarak, ödeme gücü, yansımaya ve vergi konusunun devamlılığı gibi ölçütleri esas alarak, -dolaylı vergi ve dolaysız vergi- şeklinde yapılmaktadır. Dolaylı vergiler, mükellefin ödeme gücünü hesaba katmayan, kolay yansıtılabilen ve konusu devamlılık göstermeyen vergileri ifade ederken; dolaysız vergiler, mükellefin ödeme gücünü hesaba katan, kolay yansıtılmayan ve konusu devamlılık gösteren vergileri oluşturmaktadır (Tabar, 2023, s. 72-74).

Dolaylı vergiler, harcamalar üzerinden alınmakta ve Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), akaryakıt tüketim vergisi, uluslararası ticaretten alınan vergiler, gümrük vergisi, harçlar, damga vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) gibi çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Gelir ve servet üzerinden alınmakta olan dolaysız vergilerin örnekleri arasında da gelir vergisi, kurumlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, emlak vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), değerli konut vergisi yer almaktadır. Ülke ekonomilerinde vergi adaletinin sağlanmasında, dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı önemli bir yer teşkil etmektedir (Canbey Özgüler, 2017, s. 70-71). Dolaylı ve dolaysız vergilerin, gelir dağılımına etkisi farklı açılardan gerçekleşmekte, dolaylı vergilerin düşük gelir grubunu, dolaysız vergilerin ise yüksek gelir grubunu olumsuz etkilediği görüşü kabul edilmektedir (Uysal, 1997, s. 91-92). Maliye politikalarından kaynaklı yoksullaşmanın temel nedenlerinden biri olarak görülen dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı arttıkça gelir dağılımı olumsuz etkilenmektedir. Diğer yandan, dolaysız vergilerin toplam vergiler içindeki payının artması da vergi yükünün adaletli bir şekilde dağılımına katkı sağlamaktadır (Kızıltoprak, 2020, s. 336-337).

Lord'a göre (2023), dolaylı vergiler mal ve hizmetlerin fiyatlarına dâhil oldukları için genellikle mal ve hizmetlerin satış fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Dolaylı vergiler, gelirlerinden bağımsız olarak tüm mükelleflerden eşit şekilde alınmaları nedeniyle daha fazla gelir elde eden bireylerle kıyaslandığında daha az gelire sahip bireyler üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Düşük gelir grubu, gelirlerinin önemli bir bölümünü yiyecek, barınma ve giyecek gibi temel ihtiyaçlarında harcadıkları için dolaylı vergilerdeki artış, mal ve hizmet fiyatlarındaki artışa bağlı olarak temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan, aynı vergileri ödeyen yüksek gelir grubu, temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşamamakta, belki de sadece zorunlu ihtiyaç haricindeki lüks ürünleri daha az temin edebilir hale gelmektedir. Tüm bu nedenlerle dolaylı vergiler, sosyolojik açıdan bir endişe kaynağı olarak görülmektedir. Dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergiler içindeki payları bir ülke ekonomisinde vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılması konusunda oldukça önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Kızıltoprak, 2020, s. 336-337). Dolaylı vergilerin neredeyse her zaman regresif vergiler olduğu, yani yüksek gelir grubu ile kıyaslandığında düşük gelir grubunun gelirinden daha fazla pay aldığı bilinmektedir. Oysaki gelişmiş ülkelerde progresif vergi sistemi yani vergilendirilebilir tutar arttıkça vergi oranının da arttığı bir vergi sistemi uygulanmaktadır. Snowdon'a göre (2013), İngiltere'de en zengin % 20'lik gelir grubundan gelirin % 25'i alınırken, geliri en düşük % 20'lik gruptan gelirin sadece % 10'unu alınmaktadır.

Geliri en yüksek % 1'lik grup, toplam gelir vergisinin % 25'ini öderken, geliri en düşük % 20'lik grubun gelirinin çoğu, devletin yaptığı çeşitli sosyal yardım ödemelerinden gelmektedir.

Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki vergi sistemlerinin analizini kapsayan 2024 Yıllık Vergilendirme Raporu verileriyle hazırlanan ve bu ülkelerdeki dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki paylarına yer veren Tablo 1, 2022 yılında dolaylı vergi payının ortalama olarak, % 33.8 seviyesinde bulunduğunu göstermektedir. Aynı yılda, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan ve İsveç, % 50'nin üzerindeki dolaylı vergi payları ile dikkat çekerken; Norveç, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İrlanda, payın en düşük olduğu ülkeler olarak öne çıkmaktadır. 2010-2022 dönemi değişimlerini ele aldığımızda, dolaylı vergi payının AB ülkelerinde ortalama olarak % 0.7 oranında azaldığı görülmektedir. Ülke özelinde baktığımızda da İrlanda'da % 8.6 oranındaki aşağı yönlü, Yunanistan'da % 7.3 oranındaki yukarı yönlü bir değişim belirlenmektedir (European Commission, 2024).

Tablo 1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Dolaylı Vergilerin Toplam Vergiler İçindeki Payı

Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belçika	30.8	30.4	30.5	30	30	30.1	31.2	30.7	30.8	31.6	30.7	31.6	30.2
Bulgaristan	54.7	54.8	55.5	54.9	53.2	53.4	53.5	51.9	50.4	50.9	50	49.3	52.6
Çekya	34.2	35.4	36	36.5	35.1	36	35.4	35.1	33.7	33.5	32.2	32.6	32.6
Danimarka	36.1	36.3	35.8	35.1	32.8	34.6	35.2	34.7	36.2	33.3	33.6	32.2	34.2
Almanya	29.5	29.6	29	28.7	28.5	28.5	27.9	27.4	27.1	27.1	26.2	27.1	27.1
Estonya	41.8	43.2	43.9	42.6	43.2	43.2	44.1	43.4	42.5	43	40.5	40.4	41
İrlanda	39.3	37.6	37.5	37.9	38.3	37.4	37.6	37.3	35.8	35.8	32.5	33.5	30.7
Yunanistan	39.7	40.4	39.6	41	44.4	45.1	45.6	44.9	44.5	45.1	43.1	43.7	47
İspanya	32	31.3	32	33.7	34.3	35.3	35.1	34.9	34.4	33.7	31.2	32.4	32.4
Fransa	34.9	35	34.5	34.3	34.5	34.9	35.2	35.3	35.8	37.3	37.5	37.3	36.9
Hırvatistan	49	48.8	50.5	51	50.7	52	51.9	52.7	53	53.2	51.5	53.6	51.8
İtalya	33.9	34.3	35.4	34.6	35.8	35.4	34.4	34.8	35	34.4	32.6	34.1	33.9
Kıbrıs	45.3	43.3	44.3	43.5	44.6	45.3	46.1	45.4	45.5	42.8	39.4	39.7	40.4
Letonya	43.6	43.9	44.1	45	45.8	46.3	46.8	45.9	47.1	46.6	45.6	45.4	46.1
Litvanya	42.5	43.4	42.1	41.5	41.5	41.2	40.2	40.2	39.1	38.9	38.5	38.1	37.2
Lüksemburg	32.9	33.3	33.6	33.8	35.1	30.8	30.8	30.9	29.6	29.3	29.3	30.7	30.3
Macaristan	47	47.6	47.8	48.5	48.3	48.4	46.4	47.5	49.4	49.7	50.5	52.4	52.3
Malta	43.4	42.5	41.2	40.1	40.7	40.6	39.8	39.5	40.3	38.9	36.5	35.6	36.5
Hollanda	32	31.4	30.6	31	31.4	31.2	31.1	30.9	31.3	31.7	32	32.3	30.4
Avusturya	35.1	35.1	35.1	34.2	33.8	33.5	34.6	34.1	33.1	33	32.6	32.4	32.4
Polonya	44.2	43.8	40.9	40.5	40.8	40.4	40.7	40.9	40.5	39.9	39.8	41.9	40.6
Portekiz	43.8	43.1	43.9	40.6	41.9	42.6	43.8	44.1	44	43.9	41.8	43.1	42.2
Romanya	45.2	46.4	47.7	46.8	46.5	47.6	44.2	41.7	40.5	40.9	39.7	40.8	40
Slovenya	37.3	37.6	38.4	40	40	39.7	39.2	38.6	37.7	38	34.8	35.5	36
Slovakya	37.6	39.3	37.6	36.9	36.6	36	35.3	35.6	35.3	35.5	35.3	34.6	35.8
Finlandiya	31.9	33.1	33.2	33.2	33	32.5	33	32.9	33.6	33.6	33.7	32.5	32
İsveç	51.7	51.8	52.2	51.7	51.4	50.7	51	50.8	51.2	51.4	50.8	50.5	51.4
İzlanda	40.7	39.8	40.7	39.5	40.6	41.2	27.5	39.6	39.3	39	38.3	39.4	37.9
Norveç	28.1	27	26.8	28.1	29.4	31	32.2	32.1	30.6	30.6	33.2	26.7	20.4
EU-27	34.4	34.5	34.4	34.2	34.3	34.5	34.3	34.2	34.1	34.2	33.4	34	33.8
EA-19	33	33	32.9	32.7	33	33.1	32.9	32.7	32.7	32.9	32	32.6	32.3

Kaynak: European Commission, 2024.

Türkiye'de ise dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı, dolaysız vergilerin payına göre oldukça yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Tablo 2'ye göre, 1998 yılında % 56

seviyesinde bulunan dolaylı verilerin payının, 2013 yılında % 72 ile tepe noktasına ulaştığı, 2023 yılı sonunda her ne kadar 2013 yılına göre geriye gelse de % 64 ile yüksek seviyesini koruduğu görülmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB], 2024). AB ülkeleri ve Türkiye açısından, dönem başı ve dönem sonu verilerinde oluşan yüksek oranlı aşağı ve yukarı yönlü değişimler, ülkelerin uyguladıkları vergi politikalarının dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam içindeki payları üzerinde önemli etkiler oluşturabildiğine işaret etmektedir. Ayrıca AB ülkeleri ile kıyaslandığında, vergi yükü adaleti ile ilgili önemli ipuçları veren Türkiye'deki dolaylı vergi payı, gerek ölçümü gerek ekonomik açıdan önemi gerekse yıllara göre seyri bağlamında gelir dağılımı konusunun da irdelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Tablo 2. Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Dağılımı

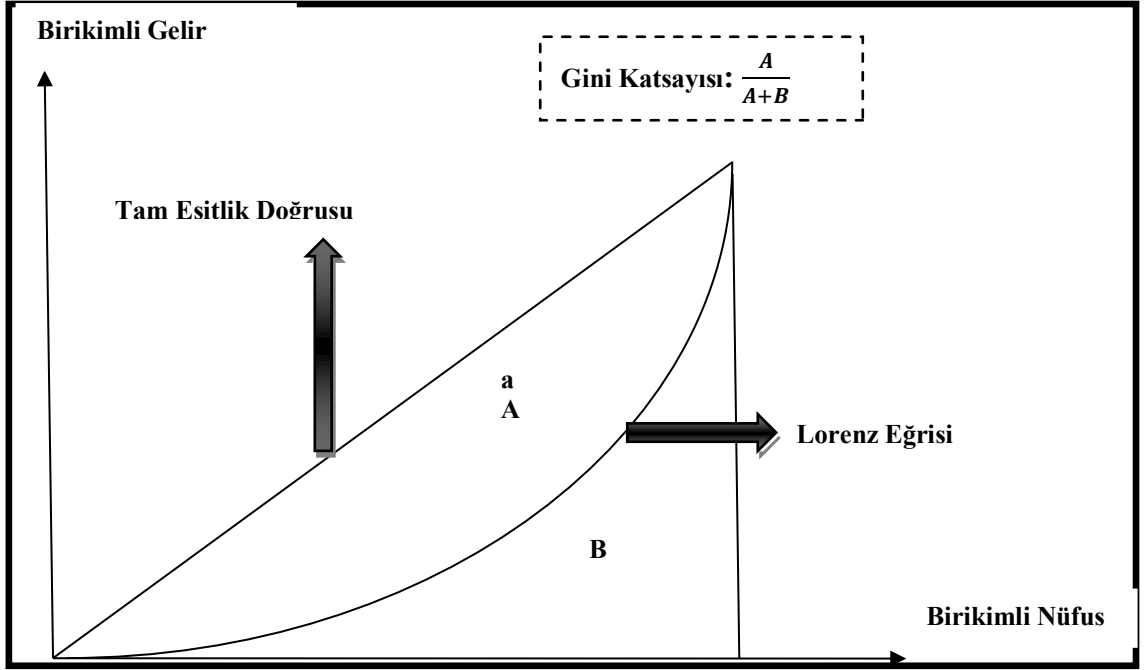
Yıl	Toplam Vergi Tutarı (Bin TL)	Dolaysız Vergi Tutarı (Bin TL)	Dolaylı Vergi Tutarı (Bin TL)	Dolaysız Vergilerin Payı (%)	Dolaylı Vergilerin Payı (%)
1998	10,901,408	4,775,833	6,125,575	44%	56%
1999	17,085,011	7,218,904	9,866,108	42%	58%
2000	29,672,993	11,617,058	18,055,935	39%	61%
2001	44,734,695	18,004,249	26,730,446	40%	60%
2002	59,760,470	20,937,790	38,822,680	35%	65%
2003	80,666,997	26,471,282	54,195,715	33%	67%
2004	97,720,188	30,395,535	67,324,653	31%	69%
2005	116,908,385	35,933,217	80,975,168	31%	69%
2006	137,317,192	40,254,028	97,063,164	29%	71%
2007	151,376,532	48,396,503	102,980,029	32%	68%
2008	166,150,061	55,012,962	111,137,099	33%	67%
2009	168,608,895	55,815,239	112,793,655	33%	67%
2010	206,749,025	59,322,440	147,426,585	29%	71%
2011	249,914,444	74,754,414	175,160,030	30%	70%
2012	274,805,198	84,667,634	190,137,564	31%	69%
2013	322,005,343	90,890,131	231,115,212	28%	72%
2014	348,822,725	105,144,753	243,677,972	30%	70%
2015	403,535,110	117,851,648	285,683,462	29%	71%
2016	449,881,507	134,780,942	315,100,565	30%	70%
2017	528,990,753	161,735,919	367,254,834	31%	69%
2018	607,525,695	218,102,717	389,422,978	36%	64%
2019	659,182,059	242,774,096	416,407,963	37%	63%
2020	816,046,269	263,372,302	552,673,966	32%	68%
2021	1,143,818,496	400,483,061	743,335,435	35%	65%
2022	2,339,911,862	885,470,171	1,454,441,691	38%	62%
2023	4,209,345,560	1,495,298,109	2,714,047,451	36%	64%

Kaynak: SBB, 2024

Gelir dağılımı eşitsizliği, yazında sıklıkla Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı ile ölçülmektedir. "Max Lorenz tarafından, 1905 yılında geliştirilen Lorenz Eğrisi, gelirin nüfusa eşit dağılımını gösteren 45°'lik doğrudan aşağıya bel verdiği durumlarda gelir dağılımı eşitliğinin zedelendiğine işaret etmektedir". Şekil 1'e göre, Lorenz Eğrisi, sırasıyla yatay ve dikey eksenlerde, birikimli nüfusa karşılık gelen birikimli gelir paylarına yer vererek ideal gelir dağılımı ile fiili gelir dağılımı arasındaki farkı belirtmektedir. Gelir eşitsizliği, eğri 45°'ye yaklaştıkça azalmakta, uzaklaştıkça artmaktadır. Lorenz Eğrisinin ne kadar bel verdiği, Gini tarafından 1914 yılında geliştirilen katsayı ile ölçülmektedir. Gini katsayısı, Şekil 1'de belirtildiği şekilde formüle edilerek 0-1 arasında değerler almaktadır. Katsayının 0'a yakınsaması gelir eşitsizliğinin azaldığına, 1'e yakınsaması ise gelir eşitsizliğinin arttığına işaret etmektedir (Özdemir, 2017, s. 98-99). Gelirin adil dağılımı, ekonomik büyüme, kalkınma, refah seviyesinde artış gibi ekonomik amaçların gerçekleştirilmesi, toplumsal huzur ortamının yaratılması, ekonomik faaliyette verimliliğin artırılması, siyasal ve ekonomik istikrarın

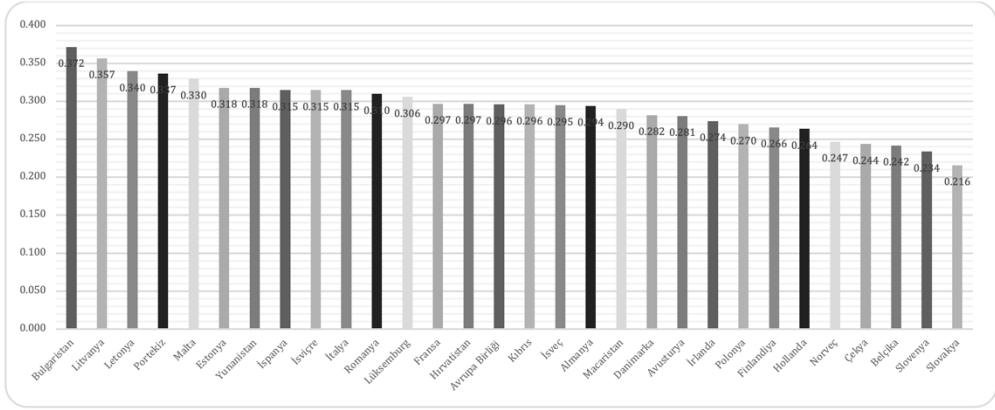
devamlılığı açısından hayati bir rol üstlenmektedir. Bu açıdan, Gini katsayısının yüksek seyrettiği ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmayı amaçlayan politikalar gündeme gelmektedir (Demirgil, 2018, s. 120).

Şekil 1. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

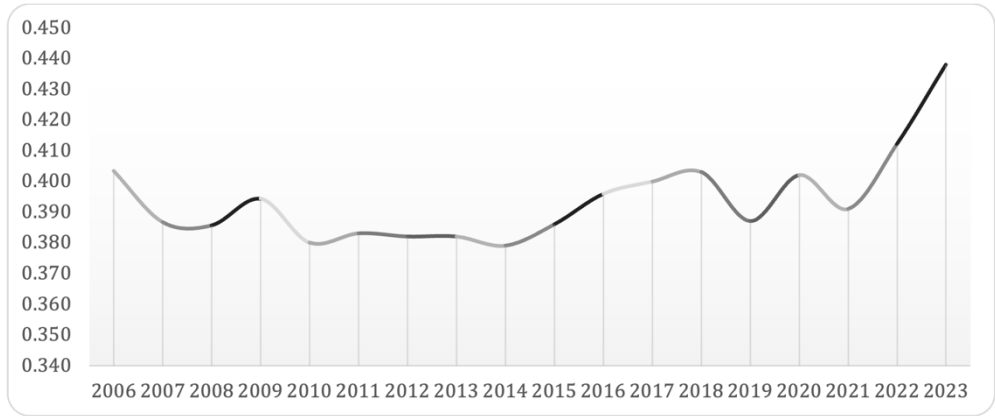
Kaynak: Özdemir, 2017, s. 99

Grafik 1, AB ülkelerinde, 2023 yılına ait Gini katsayılarını göstermektedir. Buna göre, ilgili ülkelerde Katsayının ortalama olarak, 0.296 değer aldığı belirlenmektedir. Genel sıralamada, 0.372 değeri ile Bulgaristan, gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülke olarak, Slovakya ise gelir adaletinin en yüksek olduğu ülke olarak öne çıkmaktadır (Eurostat, 2024).

Grafik 1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Gini Katsayısı

Kaynak: Eurostat, 2024.

Grafik 2'de sunulan Türkiye'deki seyir incelendiğinde, verileri incelenen 2006-2013 döneminin tüm yıllarında, Gini katsayısının AB'nin gelir eşitsizliği en yüksek ülkesinin üzerinde değerler aldığı, özellikle de 2022 ve 2023 yıllarında sırası ile 0.412 ve 0.438 değerleri doğrultusunda eşitsizliğin daha da arttığı görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024).

Grafik 2. Türkiye'de Gini Katsayısı

Kaynak: TÜİK, 2024.

Gerek dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki yüksek payı, gerekse gelir eşitsizliğindeki son yıllarda gözlenen artış, uygulanmakta olan politikaların yeniden tasarımına katkı sağlaması açısından, Türkiye'de vergi ve gelir dağılımı ilişkisinin ampirik olarak da ele alınıp yeni kanıtlar sunulmasının önemine vurgu yapmaktadır.

3. AMPİRİK LİTERATÜR İNCELEMESİ

Vergi ve gelir dağılımı ilişkisi, yazında zaman serileri analizinin yanı sıra panel veri analizi üzerinden de araştırılmıştır. Zaman serisi analizi ile Türkiye'yi ele alan çalışmalardan, Bükey ve Çetin (2017), 1980-2014 dönemi için, ekonomik büyüme, enflasyon, küreselleşme, faiz ve vergi yükünün gelir dağılımına etkisini En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile incelemiş, vergi yükü ve gelir dağılımı arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna varmıştır. 1980-2014 dönemi verileri ve ARDL yöntemi yardımı ile dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımına etkisini inceleyen Demirgil (2018), dolaylı vergilerdeki artışın Gini katsayısını artırdığını, dolaysız vergilerdeki artışın ise katsayıyı azalttığını belirlemiştir. EKK metodunu kullanarak 1990-2016 dönemi için kurumsal kalite faktörü, kamu borçlanması, kamu harcamaları ve vergilerin gelir dağılımına etkisini araştıran Teyyare ve Sayaner (2018), vergilerde oluşan artışların gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı bulgusuna ulaşmıştır. Günel (2019), dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımına etkisini Johansen eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testi çerçevesinde, 1987-2016 dönemi için araştırmıştır. Gini katsayısını bağımlı değişken olarak kullandığı analizi sonucunda uzun dönemde, gelir dağılımı üzerinde dolaylı vergilerin olumsuz, dolaysız vergilerin ise olumlu etkisi bulunduğunu tespit etmiştir. Nedensellik testi sonucunda ise her iki vergi türünün de Gini katsayısının nedeni olduğunu kanıtlamıştır. Dolaylı vergilerin gelir dağılımına etkisini 1990-2017 dönemi için inceleyen Karabulut (2020), ARDL yöntemi ile gerçekleştirdiği analiz sonucunda, dolaylı verilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin negatif yönlü olduğunu ortaya koymuştur. Kernel regresyon yöntemini kullanarak 2006-2018 döneminde, gelir eşitsizliği üzerindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin etkilerini sınavan Savrul ve Taşkı (2020), dolaylı vergilerin artıncı, dolaysız vergilerin azaltıcı etki yarattığını belirlemiştir. Akalin (2021), 1987-2016 döneminde transfer harcamaları, işsizlik, enflasyon ve dolaysız vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini ARDL modeli ile sınamış, gelir ve servet vergilerindeki artışların eşitsizliği azalttığı bulgusuna ulaşmıştır. Akbulut (2021), vergi ve gelir dağılımı ilişkisini 2006-2019 dönemi için incelemiştir. Çoklu doğrusal regresyon modeli çerçevesinde gerçekleştirdiği analizi ile faiz ve enflasyonun oldukça düşük bir derecede de olsa gelir dağılımını olumsuz etkilediğini, gelir vergisinin ise gelir dağılımında etki yaratmadığını kanıtlamıştır.

Analizi zaman serileri çerçevesinde ve Türkiye dışı ülkeler üzerinden gerçekleştiren çalışmalardan Maina (2017), 1970-2014 verileri ile Kenya'da vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Johansen eşbütünleşme testi ve EKK yöntemi ile araştırmıştır. Analiz sonucunda, ÖTV ve KDV toplamı olarak yer verdiği tüketim vergilerindeki artışların Gini katsayısını artırdığını belirlemiştir. Oboh ve Eromonsele (2018), Nijerya'da vergilendirmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini, 1980-2014 dönemine ait veriler ve regresyon analizi ile ele almıştır. Analizinde, gelir eşitsizliği ile dolaylı vergilerin negatif yönlü, dolaysız vergilerin ise pozitif yönlü bir ilişkisi bulunduğu sonucuna varmıştır. Anyaduba ve Otulugbu (2019), eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modelini uygulayarak 1990-2016 dönemi verileri ile Nijerya'da gelir eşitsizliği ile vergilendirme ilişkisini incelemiştir. Bulgular, Gini katsayısı ile KDV, gümrük vergisi, ÖTV ve petrol gelir vergisinin pozitif yönlü, kurumlar vergisinin negatif ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu ancak KDV, gümrük ve ÖTV'nin katsayılarının anlamlı olmadığını ortaya koymuştur. Jochimsen ve Maina (2019), 1973-2014 dönemi ve Kenya için tüketim vergilerinin gayrisafi yurtiçi hâsıla ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. EKK yöntemini esas aldığı analiz sonucunda, tüketim vergilerindeki artışın Gini katsayısını artırdığını göstermiştir. Nijerya'da 1980-2019 dönemi verileri ile vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştıran Nnamaka and Nwanyanwu (2022), Johansen eşbütünleşme testi ve EKK yöntemini kullanmıştır. Analiz bulguları, KDV ve kurumlar vergisinin, gelir

eşitsizliğini artırdığını, gelir vergisi ve gümrük vergisinin ise gelir eşitsizliğini azalttığını kanıtlamıştır.

Konuyu panel veri analizi çerçevesinde ele alan çalışmalardan, Martinez-Vazquez, Vulovic ve Moreno-Dodson (2012), 150 ülkenin 1970-2009 dönemi verilerini ve panel regresyon analizini kullanarak vergiler ve kamu harcamaları politikalarının gelir dağılımına etkisini incelemiştir. Analiz sonucunda, gelir vergisi ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliğini azalttığını; ÖTV, genel tüketim vergisi ve gümrük vergisinin gelir dağılımını olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Bulut, Yayla, Yaraşır ve Çeviş (2019), 2000-2015 döneminde, kamu harcamaları, dolaylı ve dolaysız vergiler, enflasyon, işsizlik, büyüme ve nüfus yoğunluğunun gelir dağılımı üzerindeki etkisini, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ele almıştır. Panel veri analizini kullandığı çalışması sonucunda, gelişmiş ülkelerde dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir eşitsizliğini artırdığı, gelişmekte olan ülkelerde ise azalttığı bulgusuna ulaşmıştır. Kanca ve Bayrak (2019), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma teşkilatı (OECD) ülkelerinde dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımına etkisini, 1990-2017 dönemi için araştırmıştır. Panel eşbütünlük ve panel regresyon analizlerini kullandığı çalışmasında, dolaylı ve dolaysız vergilerdeki artışların, Gini katsayısını artırdığı yani vergilerin gelir dağılımını olumsuz etkilediği sonucuna varmıştır. Hayrullahoglu ve Tuzun (2020), panel ARDL yöntemini kullanarak seçili OECD ülkeleri için 2002-2019 dönemindeki vergi ve gelir dağılımı ilişkisini mercek altına almış ve vergi gelirlerindeki artışın Gini katsayısını azalttığı bulgusunu elde etmiştir. 2007-2017 döneminde 16 ülke için vergi harcamaları ve gelir eşitsizliği arasındaki nedensellik bağı dinamik panel veri analizi ile inceleyen Kurt ve Çelikay (2020), vergi harcamalarından Gini katsayısına doğru tek yönlü bir nedensellik bağı bulunduğunu belirlemiştir. Gölpek ve Kavak (2021), 2000-2019 dönemi için vergiler, kamusal yükseköğretim harcamaları ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi panel ARDL, Dumitrescu-Hurlin panel nedensellik testi ve sabit etkiler modeli ile incelemiştir. Çalışma sonucunda, OECD ülkelerinde, vergilerden gelir dağılımı yönüne tek yönlü nedensellik bağı bulunduğunu, vergi artışlarının gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştirdiğini tespit etmiştir. Kunawotor, Barnor ve Dziwornu (2021), 52 Afrika ülkesinde vergilendirmenin gelirin yeniden dağıtımında oynadığı rolü, 1990-2017 dönemi verileri ve Genelleştirilmiş Momentler yöntemi ile araştırmıştır. Bulgular, vergilerin gelir eşitsizliğinin azaltılmasında istatistiksel olarak anlamlı rol oynadığını, dolaysız vergilerin, diğer vergilere göre gelirin yeniden dağıtımında daha güçlü bir etki yarattığını ve emlak vergilerinin gelir eşitsizliğine yol açan bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Messy ve Ndjokou (2021), 1992-2017 dönemi için 34 Sahra Altı Afrika ülkesi için vergilerle gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel regresyon analizi ile incelemiştir. Analiz bulguları, gelir eşitsizliği üzerinde vergi gelirlerinin negatif işaretli, dolaylı ve dolaysız vergilerin ise pozitif işaretli bir etki yarattığını, gelir vergilerinin etkisinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Polat (2021), 2006-2018 döneminde, 28 AB üyesi ülke ve Türkiye için vergilerin ve insani gelişme endeksinin gelir dağılımına etkisini yeni nesil panel veri analiz teknikleri çerçevesinde araştırmıştır. Çalışma sonucunda, gelir eşitsizliği üzerinde, dolaylı vergilerin artırmacı, dolaysız vergilerin azaltıcı etki oluşturduğunu vurgulamıştır. Taşdemir ve Türgay (2021), 25 OECD üyesi ülke için 2000-2015 döneminde, enerji, ulaşım ve diğer çevre vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Panel veri analizi sonucunda, gelir dağılımı üzerinde ulaşım vergilerinin olumlu, enerji ve diğer çevre vergilerinin olumsuz etki oluşturduğu bulgusuna ulaşmıştır. 2008-2018 döneminde 30 OECD ülkesi için vergilerin gelir dağılımına etkisini, panel veri analizi ile araştıran Tabar (2023), dolaylı vergilerin olumsuz, dolaysız vergilerin olumlu bir etki oluşturduğunu ortaya koymuştur. Eydam ve Qualo (2024), 1981-2005 verileri ile OECD üyesi olan ve olmayan yüksek, orta ve düşük gelir düzeyine sahip Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya ülkelerinde, gelir eşitsizliği ve gelir vergisi ilişkisini sınamıştır. Panel veri analizi sonucunda, gelir vergisi ile gelir eşitsizliği arasında negatif ve

anamlı bir ilişki bulunduğunu kanıtlamıştır. 2003-2019 döneminde 38 ülke için panel veri analizini kullanarak tüketim, gelir ve servet vergilerinin gelir dağılımına etkilerini analiz eden Yalçın, Güneş ve Hotunluoğlu (2024), gelir dağılımını, tüketim vergilerinin kötüleştirildiğine, gelir vergisi ve servet vergisinin ise iyileştirdiğine işaret etmiştir.

Kısaca, yazın çalışmalarında ağırlıklı olarak regresyon analizi, Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL), eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeline yer verilirken, konuyu nedensellik üzerinden inceleyen çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmüştür. Konuyu Türkiye özelinde ele alan çalışmalarda, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerin analiz konusu edilmediği belirlenmiştir.

4. VERİ SETİ, MODEL VE METOT

Çalışmada, vergi ve gelir dağılımı ilişkisi, 2006-2023 döneminin yıllık verileri ve Toda-Yamamoto nedensellik testi ile Türkiye için analiz edilmiştir. Tablo 3'te belirtildiği gibi, analizde, gelir dağılımını temsilen Gini katsayısı (GINI), dolaysız vergileri temsil etmek üzere mülkiyet üzerinden alınan vergiler (MVERGİ) ve dolaylı vergileri temsilen uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler (UVERGİ) serilerine yer verilmiştir. Gini Katsayısı verileri Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanı, diğer tüm veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi üzerinden sağlanmıştır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası [TCMB], 2024; Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024).

Tablo 3. Veri Seti

Değişken	Değişken Simge	Tanım
Gini Katsayısı	GINI	Gini Katsayısı
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler (Veraset ve İhtikal Vergisi + MTV + 7456 Sayılı Kanun Kapsamında Alınan Ek MTV + Değerli Konut Vergisi)	MVERGİ	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergilere Oranı
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler (Gümrük Vergileri + İthalde Alınan KDV + Diğer Dış Ticaret Gelirleri)	UVERGİ	Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergilerin Toplam Vergilere Oranı

Çalışma, iki Vektör Otoregresyon (VAR) modeli üzerine kurulmaktadır. Gini katsayısı ile ilişki, ilk modelde, mülkiyet üzerinden alınan vergiler, ikinci modelde ise uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler üzerinden test edilmektedir. Teorik ve ampirik literatür tarama sonuçları doğrultusunda, her iki modelde de vergilerden Gini katsayısına doğru tek yönlü bir nedensellik bağı oluşması beklenmektedir.

Çalışmanın analiz metodunu oluşturan Toda-Yamamoto nedensellik testi, eşbütünleşik ve farklı düzeyde durağan serilere uygulanabilmekte ve serilerin düzey değerlerinde formüle edilmektedir. Bu test, aynı zamanda VAR modellerinin tahminine dayanmakta ve parametre matrisleri üzerindeki genel kısıtlamaların nasıl test edildiğini göstermektedir. Testin ilk aşamasında, durağanlık sınavından geçirilmiş olan serilerle bir VAR modeli kurulmakta ve bu model üzerinden uygun gecikme uzunluğu belirlenmektedir. Bu aşamanın ardından, (p), gecikme uzunluğunu; (d_{max}) maksimum bütünleşme derecesini ifade etmek üzere, ($p + d_{max}$)'ıncı mertebeden yeni bir VAR modeli tahmin edilmektedir

(Toda-Yamamoto, 1995, s. 225). Testte, VAR($p + d_{max}$) modeli, (1) ve (2) no.lu Denklemlerde yer aldığı şekilde tanımlanmaktadır (Gülmez, 2015, s. 149).

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \alpha_{1(i+d)} Y_{t-(i+d)} + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \alpha_{2(i+d)} X_{t-(i+d)} + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

$$X_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \beta_{1(i+d)} Y_{t-(i+d)} + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \beta_{2(i+d)} X_{t-(i+d)} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

Maksimum bütünleşme derecesinin tespitinde, durağanlık derecesi en yüksek olan değişken esas alınmaktadır. Yeni VAR modelinin tahmini sonrasında, denklemler arasındaki kalıntıların birbiri ile ilişkili olma durumunu gidermek amacıyla Seemingly Unrelated Regression modeline geçilip aşağıda belirtilen hipotezler üzerinden Wald testi uygulanmaktadır (Meçik ve Koyuncu, 2020, s. 2626; Bucak, 2022, s. 5).

(1) no.lu Denklem İçin:

$$H_0 = X, Y'nin Granger Nedeni Değildir.$$

$$H_1 = X, Y'nin Granger Nedenidir.$$

(2) no.lu Denklem İçin:

$$H_0 = Y, X'in Granger Nedeni Değildir.$$

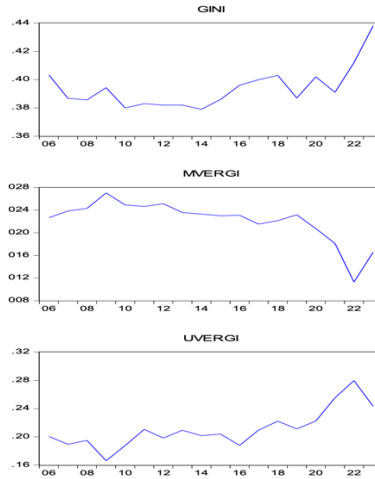
$$H_1 = Y, X'in Granger Nedenidir.$$

Wald testi sonuçlarında elde edilen ki-kare değerinin (p) serbestlik dereceli tablo değerleri ile karşılaştırılması ve nedensellik kararının bu karşılaştırma sonucunda elde edilen olasılık değeri üzerinden verilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, (p) serbestlik derecesi ile elde edilen olasılık değerinin kritik değerden küçük olması halinde, temel hipotez reddedilmekte ve nedenselliğin bulunduğu sonucuna varılmaktadır.

5. AMPİRİK BULGULAR

Çalışmada birim kök testlerinin uygulanmasından önce değişkenlerin düzey değerlerini içeren zaman serisi grafikleri oluşturularak Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Değişkenlerin Zaman Serisi Grafikleri

Serilerin durağanlık durumunun araştırılması için Dickey- Fuller (1981) ve Phillips-Perron (1988) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmıştır. Temel hipotezi birim kökün varlığı, alternatif hipotezi ise serilerin durağanlığı üzerine kurulan ADF ve PP testlerinin uygulanması için hesaplanan test istatistikleri kritik değerlerle karşılaştırılmıştır. GINI, MVERGİ ve UVERGİ serilerinde, seviye değerlerinde hesaplanan test istatistikleri, kritik değerlerden büyük oldukları için temel hipotez kabul edilmiş ve serilerin birim köklü oldukları belirlenmiştir. Ancak birinci fark değerlerinde hesaplanan değerler, tablo değerlerinden küçük olduğu için temel hipotez reddedilmiş ve Tablo 4'e göre serilerin durağan oldukları görülmüştür. ADF ve PP testi sonuçları, GINI, MVERGİ ve UVERGİ serilerinin I(1) yapısında bulunduğunu ve böylece ($d_{max} = 1$) olduğunu göstermiştir.

Tablo 4. Durağanlık Testi Sonuçları

Değişken	ADF		PP	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
GINI	(-0.4378) [0.8813]	(-1.6363) [0.7342]	(-0.4378) [0.8813]	(-1.5608) [0.7652]
Δ GINI	(-3.9817) [0.0089]*	(-4.7208) [0.0091]*	(-3.9759) [0.0090]*	(-4.7370) [0.0089]*
MVERGİ	(-1.0107) [0.7244]	(-2.6890) [0.2519]	(-1.0107) [0.7244]	(-2.6368) [0.2704]
Δ MVERGİ	(-4.3273) [0.0046]*	(-4.8043) [0.0079]*	(-4.3185) [0.0047]*	(-5.1582) [0.0043]*
UVERGİ	(-1.2959) [0.6062]	(-2.9959) [0.1612]	(-1.2137) [0.6429]	(2.9258) [0.1792]
Δ UVERGİ	(-3.7566) [0.0146]**	(-4.0162) [0.0328]**	(-5.6837) [0.0004]*	(-6.2049) [0.0007]*

Not: () ve [], * ve **, t-istatistik ve olasılık değerlerini, % 1 ve % 5 anlamlılık seviyesini belirtmektedir.

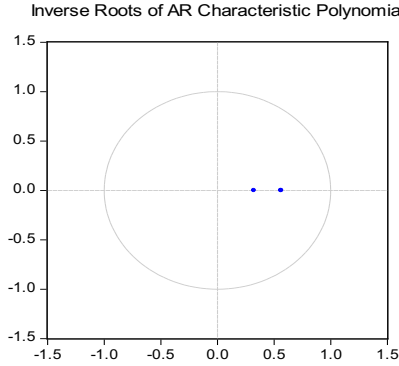
Maksimum bütünleşme derecesinin belirlenmesinin ardından, uygun gecikme uzunluklarının tespiti için GINI-MVERGİ ve GINI-UVERGİ modelleri için birer VAR modeli oluşturulmuştur. Tablo 5'e göre, GINI-MVERGİ modelinde LR, FPE, SC bilgi kriterleri, GINI-UVERGİ modelinde ise LR, FPE, AIC, SC bilgi kriterleri ($p = 1$) olduğuna işaret etmiştir.

Tablo 5. Uygun Gecikme Uzunluğu, İstikrarlı VAR Modeli ve Tanısal Test Sonuçları

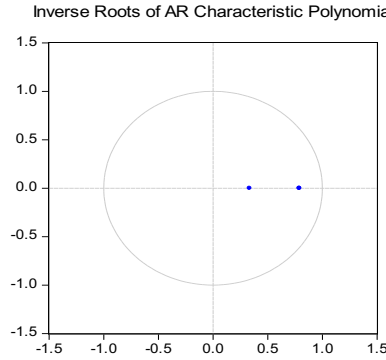
Uygun Modeller, Model İstatistikleri ve Tanısal Testler	GINI-MVERGİ Modeli	GINI-UVERGİ Modeli
Uygun Gecikme Uzunluğu (Bilgi Kriterleri)	1 (LR, FPE, SC)	1 (LR, FPE, AIC, SC)
İstikrarlı VAR Modeli	VAR(1)	VAR(1)
R^2	0.8107-0.5782	0.6662-0.5305
\underline{R}^2	0.7836-0.5179	0.6185-0.4634
Normallik - Jarque-Bera Testi	6.7324 (0.1507)	1.5070 (0.8254)
Otokorelasyon - LM Testi	1.2691 (0.8666)	1.1696 (0.8831)
Değişen Varyans Testi	15.8821 (0.1967)	17.5259 (0.1309)

Şekil 3 ve Şekil 4, kurulan her iki VAR(1) modelinde de karakteristik köklerin tümünün birim daire içerisinde bulunduğunu ve 1'den küçük değerler aldığını göstermiştir. Böylece söz konusu modellerin istikrarlı olduklarına karar verilmiştir.

Şekil 3. GİNİ-MVERGİ Modelinde Karakteristik Köklerin Birim Daire Görünümü

Şekil 4. GİNİ-UVERGİ Modelinde Karakteristik Köklerin Birim Daire Görünümü

Tablo 5'te ayrıca R^2 ile \underline{R}^2 değerleri, her iki modelin açıklama gücünün yüksek olduğunu, tanısal test sonuçları ise modellerde normallik, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının yer almadığını ortaya koymuştur.

VAR modellerinin uygunluğunun tespiti sonrasında, hem GİNİ-MVERGİ modeli hem de GİNİ-UVERGİ modelinde $(p + d_{max}) = 2$ olarak hesaplandığı için VAR(2) modelleri üzerinden Toda-Yamamoto nedensellik testinin uygulanması aşamasına geçilmiştir. Her iki VAR(2) modeli için de Seemingly Unrelated Regression metodu üzerinden Wald testi uygulanmıştır. Elde edilen ki-kare değerleri, $(p = 1)$ serbestlik dereceli tablo değerleri ile kıyaslanarak Tablo 6'da sunulan olasılık değerlerine ulaşılmıştır. Her iki modelde de olasılık değerleri < 0.05 olduğu için değişkenler arasında nedenselliğin bulunmadığını ifade eden temel hipotezler reddedilmiştir. Böylece ilk modelde MVERGİ'den GİNİ yönüne, ikinci modelde de UVERGİ'den GİNİ yönüne tek yönlü nedensellik bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 6. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

H_0 Hipotezi	p+dmax	Ki-Kare Değeri	Olasılık Değeri	Nedensellik Yönü
MVERGİ'den GINI'ye Nedensellik Yoktur	1+1=2	41.7840	0.0000*	MVERGİ → GINI
GINI'den MVERGİ'ye Nedensellik Yoktur	1+1=2	1.6120	0.2042	
UVERGİ'den GINI'ye Nedensellik Yoktur	1+1=2	15.4503	0.0000*	UVERGİ → GINI
GINI'den UVERGİ'ye Nedensellik Yoktur	1+1=2	2.3767	0.1231	

Not: *, % 1 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

6. SONUÇ

Türkiye'de, 1998-2023 döneminde artış kaydeden dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı, 2022 yılı itibarıyla AB ülkelerinin ortalamasının oldukça üzerinde yer almakta, gelir dağılımı eşitsizliğinin özellikle 2022 ve 2023 yıllarındaki artışı dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, gerek dolaylı vergiler üzerine kurulu vergi sistemi gerek gelir eşitsizliği gerekse vergiler ve gelir dağılımı ilişkisi, Türkiye açısından önemi gittikçe artan araştırma konuları arasında yer almaktadır.

Çalışmada, Türkiye'de vergi ve gelir dağılımı ilişkisi, 2006-2023 dönemi için Toda-Yamamoto nedensellik testi ile araştırılmıştır. Analiz, gelir dağılımını temsil eden Gini katsayısı ile ilişkiyi test eden iki modele dayandırılmıştır. İlk modelde, dolaysız vergileri temsilen mülkiyet üzerinden vergiler, ikinci modelde dolaylı vergileri temsilen uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler esas alınmıştır. Mülkiyet üzerinden alınan vergiler, veraset ve intikal vergisi, MTV, 7456 Sayılı Kanun kapsamındaki ek MTV ve değerli konut vergisinden oluşmuştur. Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler ise gümrük vergileri, ithalde alınan KDV ve diğer dış ticaret gelirleri toplamından elde edilmiştir.

Analiz bulguları hem dolaysız hem de dolaylı vergilerden gelir dağılımına doğru tek yönlü bir nedensellik bağı bulunduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, dolaysız ve dolaylı vergilerin toplam tutarını ve Türkiye'yi esas alan Günel (2019) ile uyum göstermiştir. Ayrıca analizin tüm sonuçları, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilere yönelik uygulanacak politikaların gelir dağılımı üzerinde etkili olabileceğine işaret etmiştir.

Buna göre, Türkiye'de toplam vergiler içindeki mülkiyet üzerinden alınan vergi payının artırılarak, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi payının azaltılması, gelirin yeniden dağılımını olumlu yönde etkileyecek önemli bir seçenek olarak görünmektedir. Burada, dolaysız vergilerin uygulanma oranlarının gözden geçirilmesinden ziyade ilgili vergi gruplarındaki kayıt dışılığa yönelik önlemlerin öncelikli hale getirilmesi önerilmektedir. Esasen, son dönemde Hazine ve Maliye Bakanlığının vergi kaçak ve kayıplarına yönelik önlemlerini önemli ölçüde artırdığı izlenimle birlikte özellikle beyana dayanan gayrimenkul kira gelirleri ve gayrimenkul alım-satım bedellerine yönelik önlemlerin detaylandırılmasının önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, kira gelirlerine ilişkin beyannamelerin

gerçek tutar üzerinden verilmesini teşvik için getirilen kira ödemelerinin banka hesapları üzerinden yapılması zorunluluğuna yönelik uygulamaya ve tüm dolaysız vergilere yönelik denetimlerin daha da artırılması, vergi tahsilâtlarının artışına katkı sağlayacaktır. Ayrıca gayrimenkul alım-satımlarının gerçek tutarın altında yapılmasını önlemek amacıyla işleme konu gayrimenkulün gerçek bedelini ibraz eden ekspertiz raporlarının konut kredisi içermeyen alım-satımlar için de talep edilmesi, mülkiyet vergilerindeki kayıpların önüne geçebilecektir. Böylece, dolaysız vergilerin yüksek gelir grubundan etkin bir şekilde tahsil edilebiliyor olması, adil bir gelir dağılımına katkıda bulunacaktır. Dolaylı vergilerde ise kayıp ve kaçaklara yönelik denetimlerde ilave sıkılaştırma yapılması, uygulama oranlarının aşağı yönlü yeniden tasarlanması ve ek gümrük vergisi gibi yeni dolaylı vergi uygulamalarının devreye alınmaması, dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payının düşürülmesine yardımcı olabilecektir. Dolaylı vergi oranlarındaki azalış, düşük gelir grubunun daha yüksek bir harcanabilir gelir seviyesine ulaşmasını sağlayarak bu grubun aleyhine derinleşen gelir eşitsizliğinin giderilmesini destekleyecektir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: An increase in income inequality makes it difficult to achieve macroeconomic objectives and also has a negative impact on social peace. Governments use taxes as a fiscal policy tool to reduce income inequality, increasing welfare through income redistribution. There are two sorts of taxes that have a varied influence on income distribution: direct taxes and indirect taxes. An increase in direct taxes leads to a decrease in income inequality, while an increase in indirect taxes results in an increase in income inequality. In recent years, both income inequality and the share of indirect taxes in total taxes have risen in Türkiye. Therefore, studying the relationship between taxes and income distribution is crucial. This research aims to examine this relationship in Türkiye and offer new recommendations.

Research Questions: This study seeks answers to two questions.

- 1. Is there a causal relationship between direct taxes and income distribution in Türkiye from 2006 to 2023?
- 2. Is there a causal relationship between indirect taxes and income distribution in the same country during the same period?

Literature Review: The empirical literature review yielded the following summary of results. Various studies have examined the relationship between taxes and income distribution using both time series and panel data analysis. Only a few studies have delved into this relationship through causality tests. The studies that analyzed the impact of indirect and/or direct taxes on income distribution through time series analysis concluded that indirect taxes tend to increase income inequality while direct taxes have the opposite effect of decreasing income inequality. Demirgil (2018), Günel (2019), Savrul and Taşkı (2020), and Akalin (2021) arrived at these findings through their research on Türkiye. Similarly, Maina (2017), Anyaduba and Otulugbu (2019), Jochimsen and Maina (2019), and Nnamaka and Nwanyanwu (2022) reached similar conclusions by studying countries other than Türkiye. Studies that utilized panel data analysis also explored the impact of direct and/or indirect taxes on income distribution. Martinez-Vazquez, Vulovic, and Moreno-Dodson (2012), Polat (2021), Tabar (2023), Eydam and Qualo (2024), as well as Yalçın, Güneş, and Hotunluoğlu (2024), demonstrated that indirect taxes exacerbate income inequality while direct taxes alleviate it. Studies employing causality tests examined the causal relationship between taxes (total taxes, tax expenditures, indirect taxes, and direct taxes) and income distribution. Günel (2019) established a unidirectional causality from indirect and direct taxes to income distribution. Kurt and Çelikay (2020) discovered a unidirectional causality from tax expenditures to the Gini coefficient. Gölpek and Kavak (2021) identified a unidirectional causality from taxes to income distribution.

Methodology: The study applied the Augmented Dickey-Fuller and Phillips-Perron tests to assess the stationarity of the series. The study used the Toda-Yamamoto causality test to determine the causal relationship between the variables. This test can be applied to series that are integrated or cointegrated into an arbitrary order and is based on VAR model estimation. The VAR model is constructed using series that have been tested for stationarity in the first stage of the test. The optimal lag length is then determined with the help of this model. Subsequently, a new VAR model of order $(p+d_max)$ is estimated, where p represents the lag length and d_max is the maximal order of integration. The Wald test is applied in the final stage of the test. This study utilizes property taxes as a proxy variable for direct taxes and international trade and transactions taxes as a proxy for indirect taxes. The Gini coefficient is used as a proxy for income distribution.

Result and Conclusion: The analysis reveals a unidirectional causality from both direct and indirect taxes to income distribution. These findings align with those of Günel (2019). The results demonstrate that policies concerning property taxes and taxes on international trade and transactions will impact income distribution. Implementing more measures to combat tax evasion may be a beneficial policy recommendation for achieving income equality.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Yazar, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: The author has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

REFERENCES

- Akalin, G. (2021). Gelir ve Servet Vergileri Türkiye'de Gelir Dağılımını Etkilemekte midir?. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 249-255.
- Akbulut, E. (2021). Türkiye'de Enflasyon, Faiz, Vergiler ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Ampirik Analiz. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(1), 147-169.
- Anyaduba, J. O. ve Otulugbu, P. O. (2019). Taxation and Income Inequality in Nigeria. *Accounting and Finance Research*, 8(3), 118-135.
- Bucak, Ç. (2022). G8 Ülkelerinde ve Türkiye'de Ekonomik Karmaşıklık ve Ekolojik Ayak İzi İlişkisi: Toda Yamamoto Nedensellik Testi Analizi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 1-16.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S. ve Çeviş, İ. (2019). Maliye Politikalarının Gelir Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance & Extended With Social Sciences Bildiriler Kitabı* (s. 247-262) içinde Balıkesir: International Conference on Applied Economics and Finance.
- Bükey, A. M. ve Çetin, B. I. (2017). Türkiye'de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 103-117.
- Canbey Özgüler, V. (2017). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram-Teori-Uygulama. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Ed.). *Gelirin Yeniden Dağılımı*. (s.61-75) içinde Ankara: Seçkin Yayın.
- Demirgil, B. (2018). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with Unit Root. *Econometrica*, 49(4), 1057-1072.
- European Commission (2024). Taxation Trends in the European Union. Erişim adresi: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analyses/taxation-trends-eu_en
- Eurostat (2024). Gini Coefficient of Equivalised Disposable Income. Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table>
- Eydam, U. ve Qualo, H. (2024). Income Inequality and Taxes-An Empirical Assessment. *Applied Economics Letters*, 31(18), 1828-1835.
- Gölpek, F. ve Kavak, O. (2021). Bazı OECD Ülkelerinde Kamusal Yükseköğretim Harcamaları, Vergiler ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Panel ARDL Analizi. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 57-64.
- Gülmez, A. (2015). Türkiye'de Dış Finansman Kaynakları Ekonomik Büyüme İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 139-152.
- Günel, T. (2019). Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama. *Journal of Yasar University*, 14(55), 277-287.
- Hayrullahoğlu, B. ve Tuzun, O. (2020). The Effect of Taxes on Income Distribution: An Analysis for Turkey and Other Selected Countries. *Proceedings of the Third Economics, Business and Organization Research (EBOR) Conference Bildiriler Kitabı* (s. 413-426) içinde Rome: Economics, Business and Organization Research.
- Jochimsen, B. ve Maina, A. W. (2019). Consumption Taxes, Income Distribution and Poverty-Evidence from Kenya. *FiFo Discussion Paper*, 19-06, 1-38.

- Kanca, O. C. ve Bayrak, M. (2019). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1495-1514.
- Karabulut, Ş. (2020). Impact of Indirect Taxes on Income Distribution. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(1), 92-100.
- Kızıltoprak, Ö. (2020). Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri ile Mücadelede Vergilerin Rolü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 331-340.
- Kunawotor, M. E., Barnor, C. ve Dziwornu, R. (2021). The Income Redistributive Effects of Taxes in Africa. *Economics Bulletin*, 41(3), 1579-1591.
- Kurt, M. ve Çelikay, F. (2020). Vergi Harcamaları ile Gelir Eşitsizliği Arasındaki Nedensellik Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 511-524.
- Lord, I. (2023). Indirect Tax Definition & Examples. Erişim adresi: <https://study.com/academy/lesson/indirect-tax-definition-types-examples.html>
- Maina, A. W. (2017). The Effect of Consumption Taxes on Poverty and Income Inequality in Kenya. *International Journal of Accounting and Taxation*, 5(2), 56-82.
- Martinez-Vazquez, J., Vulovic, V. ve Moreno-Dodson, B. (2012). The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries. *Review of Public Economics*, 200(4), 95-130.
- Meçik, O. ve Koyuncu, T. (2020). Türkiye’de Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2618-2635.
- Messy, M. A. ve Ndjokou, I. M. M. M. (2021) Taxation and Income Inequality in Sub-Saharan Africa. *Economics Bulletin*, 41(3), 1153-1164.
- Nnamaka, U. C. ve Nwanyanwu, K. U. (2022). Investigating Taxation and Income Inequality in Nigeria. *African Journal of Business and Economic Development*, 2(1), 49-60.
- Oboh, T. ve Eromonsele, P. E. (2018). Taxation and Income Inequality in Nigeria. *NG- Journal of Social Development*, 7(1), 63-72.
- Özdemir, M. Ç. (2017). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram-Teori-Uygulama. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Ed.). *Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri*. (s. 77-110) içinde Ankara: Seçkin Yayın.
- Phillips, P. C. B. ve Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- Polat, M. A. (2021). Vergilendirme Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: AB Ülkeleri ve Türkiye İçin Yeni Nesil Bir Panel Veri Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(29), 131-148.
- Savrul, B. K. ve Taşkı, A. (2020). Effects of Indirect and Direct Taxes Income Distribution in Turkey. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 29, 1-19.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) (2024). Kamu Kesimi Genel Dengesi. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/kamu-kesimi-genel-dengesi/>
- Snowdon, C. (2013). Aggressively Regressive, The ‘Sin Taxes’ That Make the Poor Poorer. *Institute of Economic Affairs Current Controversies Paper*, 47, 1-51.
- Tabar, Ç. (2023). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *International Journal of Public Finance*, 8(1), 67-84.
- Taşdemir, Y. ve Türgan, T. (2021). Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Azaltılmasında Çevre Vergilerinin Rolü: OECD Ülkeleri Çerçevesinde Ampirik Bir Çalışma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 1-27.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2024). Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. Erişim adresi: <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2018). Türkiye'de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısından Analizi ve Çözüm Önerileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 309-334.
- Toda, H. Y., ve Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions With Possibly Integrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66(1), 225-250.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). Gelir Dağılımı İstatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53711>
- Uysal, Y. (1997). Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği-. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Yalçın, E., Güneş, S. ve Hotunluoğlu, H. (2024). Gelir Dağılımı ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 35-50.